

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

**OSMANLICILIK SONRASI TÜRKÇÜLÜK
AKIMININ ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN
İÇ SİYASAL GELİŞMELERİNE ETKİLERİ**

Serkan TOPAL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Eray GÜÇLÜER

İstanbul, 2022

OSMANLICILIK SONRASI TRK AKIMININ ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN İ SİYASAL GELİŞMELERİNE ETKİLERİ

Serkan TOPAL

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2022

Serkan TOPAL tarafından hazırlanmış ve 20/05/2022 tarihinde sunulmuş “OSMANLICILIK SONRASI TÜRKÇÜLÜK AKIMININ ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE’NİN İÇ SİYASAL GELİŞMELERİNE ETKİLERİ” başlıklı tez Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Eray GÜÇLÜER

Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Ece BABAN

İletişim Fakültesi,
Fenerbahçe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Eylem AKDENİZ

İktisadi, İdari ve Sosyal
Bilimler Fakültesi,
Altınbaş Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Eray GÜÇLÜER

İktisadi, İdari ve Sosyal
Bilimler Fakültesi,
Altınbaş Üniversitesi

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Tezin Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne teslim tarihi: ____/____/____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Serkan TOPAL

İmzası

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans çalışmamda beni daima teşvik eden, eğitimim boyunca yardımlarını esirgemeyen, bu süreçte bana her zaman destek veren sevgili eşim Saadet KARADUMAN TOPAL'a ve tezin hazırlanmasında engin bilgileri ve tecrübesi ile yardımlarını esirgemeyen, değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Eray GÜÇLÜER'e şükranlarımı sunmayı borç bilirim.

ÖZET

OSMANLILIK SONRASI TÜRKÇÜLÜK AKIMININ ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN İÇ SİYASAL GELİŞMELERİNE ETKİLERİ

TOPAL, Serkan

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Eray GÜÇLÜER

Tarih: Mayıs/2022

Sayfa: 117

Türkçülük, Türklüğün tarihi seyrinde fikri bir hareketten başlayarak vatanın müdafaa aşamasında, düşünceden akıma dönüşen bir anlayış olmuştur. Daha çok devletin işgalini önlemeye yönelik bir proje olarak ortaya çıkan bu hareket, Osmanlı İmparatorluğu'nda birinci kuşak Türkçüler olan Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi düşünürlerin fikirlerinde de başat bir aktör olmuştur. II. Meşrutiyet dönemine damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de savunucusu rolünü üstlendiği bir akım olmuştur. Milli Mücadele döneminde ise mücadelenin ateşini körükleyen ve mücadeleye ilham veren bir anlayış olmuştur. Bu anlayış, Kurtuluş Savaşı'nın başkumandanı Atatürk'ün de siyasi ve askeri hareketlerinin temelini oluşturmuştur. Milli Mücadele'nin kazanılmasında itici bir güç ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da temel bir taşı olmuştur. Türkçülük, Genç Cumhuriyet döneminde kurulan derneklerin ve ocakların oluşum gayesini oluşturmuş, Türklüğün derin mazisini gün yüzüne çıkarmak üzere ortaya atılan tezlerin ve teorilerin de ilham kaynağı olmuştur.

Bu çalışma da, Osmanlılık sonrası Türkçülük Akımının Atatürk döneminde Türkiye'nin iç siyasi gelişmelerine etkileri, etno-sembolizm kuram üzerinden açıklanmaya çalışılmış, bu

minvalde kurulan kurumların, kuruluşların ve oluşumların kuram ile ilintisi hipotez çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Güneş Dil Teorisi, Türk Tarih Tezi, Türkçülük Akımı.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF THE TURKISM MOVEMENT AFTER OTTOMANISM ON THE DOMESTIC POLITICAL DEVELOPMENTS OF TURKEY IN THE PERIOD OF ATATURK

TOPAL, Serkan

M.A, Political Science and International Relations, Altınbas University

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Eray GÜÇLÜER

Date: May, 2022

Pages: 117

Turkism has been a tendency to defend the homeland from an intellectual movement in the historical course of Turkishness, and an understanding transformed from thought. Emerging in a project to prevent its invasion as more of a tool, it is also a dominant actor in the ideas of first generation Turkists in the Ottoman Empire, such as Ziya Gökalp and Yusuf Akçura. II. There was a movement in which he assumed the role of defender of the Committee of Union and Progress, which left its mark on the Second Constitutional Era. It has been an understanding that fueled the fire of the cause and inspired discussion in the national struggle. This understanding formed the head of the political and military movements of Atatürk, who was the commander of the War of Independence. It is a driving force in the victory of the National Struggle and a cornerstone of the Republic of Turkey. Turkism formed the purpose of formation of associations and associations established in the Young Republic period, and became a source of inspiration for the theses and theories put forward to reveal the deep past of Turkishness.

In this study, the effects of the post-Ottoman Turkism Movement on Turkey's domestic political developments during the Atatürk period were tried to be explained through the theory of ethno-symbolism, and the relation of the institutions, organizations and formations established in this way with the theory was examined within the framework of the hypothesis.

Key Words: Sun Language Theory, Turkish History Thesis, Turkism Movement.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 MİLLİYETÇİLİĞİN DOĞUŞU	5
1.1.1 Milliyetçiliğin Tanımı	5
1.2 XIX. YÜZYIL VE XX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDE ÖNE ÇIKAN AKIMLAR	8
1.2.1 Batıcılık	8
1.2.2 Osmanlıcılık	10
1.2.3 İslamcılık	12
1.2.4 Türkçülük	14
1.3 OSMANLI DEVLETİ'NDE TÜRKÇÜLÜK AKIMIDA ÖNDE GELEN AYDINLAR	16
1.3.1 Yusuf Akçura'nın Türkçülük Anlayışı	16
1.3.2 Ziya Gökalp'in Türkçülük Anlayışı	18
1.4 II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK AKIMLARI	21
1.4.1 II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülük Akımının Teşkilatları	21
1.4.1.1 Türk Derneği	21
1.4.1.2 Türk Ocakları	23
1.4.2 Türkçülük Akımının Başlıca Yayın Organları	26
1.4.2.1 Türk Derneği Dergisi	26
1.4.2.2 Türk Yurdu Dergisi	27
1.4.2.3 Genç Kalemler Dergisi	31

1.5	İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ	33
1.5.1	İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük Anlayışına Etkisi	36
1.6	CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK AKIMLARI	39
1.6.1	Cumhuriyet Döneminde Türkçülük Akımlarında Önde Gelen Aydınlar	39
1.6.1.1	Munis Tekinalp'in Türkçülük Anlayışı	39
1.6.1.2	Nihal Atsız'ın Türkçülük Anlayışı	41
2.	İKİNCİ BÖLÜM	44
2.1	TÜRKÇÜLÜK AKIMININ ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN İÇ SİYASAL GELİŞMELERİNE ETKİLERİ.....	44
2.1.1	Atatürk'ün Türkçülük Anlayışı	44
2.2	TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE KURULAN KURUMLAR	47
2.2.1	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü	47
2.2.2	Türk Tarih Kurumu	50
2.2.2.1	Belleten Dergisi	52
2.2.3	Türk Dil Kurumu	53
2.2.4	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi	56
2.3	TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN KONGRELER VE KURULTAYLAR	59
2.3.1	Türk Tarih Kongreleri	59
2.3.1.1	Birinci Türk Tarih Kongresi	59
2.3.1.2	İkinci Türk Tarih Kongresi	61
2.3.2	Türk Dili Kurultayları	63
2.3.2.1	Birinci Türk Dili Kurultayı	63
2.3.2.2	İkinci Türk Dili Kurultayı	66
2.3.2.3	Üçüncü Türk Dili Kurultayı	68
2.4	TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE ORTAYA ÇIKAN YAKLAŞIMLAR	70

2.4.1	Türk Tarih Tezi	70
2.4.2	Güneş-Dil Teorisi	73
2.4.3	Atatürk'ün Araştırmacı Dil Görüşü	76
2.5	TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİLİKÇİ DEVRİMLER	82
2.5.1	Türk Yazı ve Dil Devrimi	82
TARTIŞMA.....		86
SONUÇ VE ÖNERİLER		90
REFERANSLAR		95

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Çev.	: Çeviren
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
GKD	: Genç Kalemder Dergisi
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazretleri
İTC	: İttihat Terakki Cemiyeti
M.Ö.	: Milattan Önce
TAE	: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TD	: Türk Derneği
TDD	: Türk Derneği Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDTC	: Türk Dili Tetkik Cemiyeti
TO	: Türk Ocakları
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TTTC	: Türk Tarih Tetkik Cemiyeti
TYC	: Türk Yurdu Cemiyeti
TYD	: Türk Yurdu Dergisi

1. GİRİŞ

XIX. yüzyılda sosyo-kültürel anlamda ortaya çıkan Türkçülük Akımı, siyasal anlamda da canlanarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ivme kazanmıştır. Bu akım, Kurtuluş Savaşı yıllarında Milli Mücadele'nin de ruhuna işlemiştir. Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ve sonraki süreçte de varlığını hissedilir değerde göstermiştir. Atatürk bu süreçte, Türkçülük Akımı'nı bir devlet politikası olarak kullanmayı gaye edinmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ile de bu akım, Türk Milliyetçiliği'nin temellerini oluşturmuştur.

Araştırmanın temel soruları, Osmanlıcılık Akımı sonrasında etkin olan Türkçülük anlayışının, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında ve ilk dönemlerinde özellikle Atatürk'ün fikriyatında, Türkiye'nin iç siyasal kararlarını etkilemiş midir sorusu ile yine bu anlayışının Atatürk'ün düşünsel politikasında ne gibi değişikliklere neden olduğu ve bu değişikliklerin yaratmış olduğu etkilerin neler olduğu sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

XVIII. yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıkan Fransız ihtilali sonrasında Avrupa Devletlerinde ve İmparatorluklarda yenilikçi milliyetçi akımlar ile bağımsızlık anlayışını temel alan “milletlerin kendi kaderlerini kendileri tayin etme” düşüncesi ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise özellikle Tanzimat Fermanı'ndan sonra ve XX. yüzyıl başlarında, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde de ayrılıkçı ve milliyetçi hareketler ile reformcu fikir akımları kendini göstermeye başlamıştır. Bu fikir akımlarından etkilenen Osmanlı Devleti bu dönemde siyasal olarak ağır bir buhran dönemi içerisine girmiştir. Özellikle gayrimüslim tebaa içerisinde de ortaya çıkan milliyetçi ideolojiler, imparatorluğun dağılma sürecinin hızlanmasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nden ayrılmak isteyen ayrılıkçı ve milliyetçi hareketleri durdurmak adına ilk başta “Osmanlıcılık” ideolojisi ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyıldan sonra şekillenen bu fikir akımının öncülüğünü ise “Jön Türkler” ya da “Yeni Osmanlılar” olarak adlandırılan bu hareket yapmıştır. Bu birleştirici amaçlı fikir akımı ile imparatorluğun yıkılmasının ve dağılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nden ayrılmak isteyen bağımsızlık yanlısı milletlerin kopmaları ve Trablusgarp ile Balkan Savaşları'nın menfi neticelerinden sonra tebaanın devlete bağlılığı sağlanamamış, bu sebeple de Osmanlıcılık Akımı başarılı

olamamıştır. Türkçülük fikir akımı ise Osmanlıcılık düşüncesinin başarısızlığı sonucunda, İslamcılık ve Batıcılık ideolojilerinden sonra XX. yüzyıl başlarında revaç bulmuş ve daha fazla tutulmaya başlamıştır. II. Meşruriyetin ilanından ve 31 Mart Olayı'ndan sonra da Türkçülük fikriyatı, kendini iyice gösterdiği döneme girmiştir. Bu hadisenin merkezindeki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de Türklük ideolojisi etrafında toplanarak özellikle Anadolu topraklarında önemli bir çaba sarfettiği görülmüştür. Bu çabalar neticesinde Türkçülük düşüncesinin gelişmesine hizmet eden birçok dernek, cemiyet ve ocaklar kurulmuştur. Türkçülük Akımı, Kuvay-i Milliye Hareketi'nin oluşmasında ve bu hareketin önderliği sayesinde Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında da önemli bir varlık göstermiştir. Bu akımın tezahürü doğrultusunda Misâk-ı Millî'nin sınırları çizilirken, Türklerin çoğunlukta yaşadıkları yerlerde ön planda tutulmuştur. Atatürk'te Milli Mücadele'nin kazanılmasında bu düşünceyi esas alarak yeni millî devlet kurma hedefi ile ilerlemiştir. Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonrada Atatürk, bu fikir akımını temel alan bir Türk toplumu oluşturmayı amaçlamıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra da bu düşünce perspektifine hizmet edecek oluşumların kurulmasına imza atmıştır. Atatürk ilkelerinden olan Milliyetçilik inkılabı da bu amaçlar doğrultusunda doğmuştur. Bu inkılap, Cumhuriyet'in kurucu ilkesi olarak anılmıştır. Atatürk'ün Türkçülük düşüncesinin oluşumunda ise, Türk milliyetçiliğinin önde gelen isimlerinden olan Ziya Gökalp'in fikriyatı ve görüşleri etkili olmuştur. Cumhuriyet döneminde Atatürk'tün imzası ile ortaya çıkan inkılaplarda, Gökalp'in düşünsel sisteminin önemli etkisi olmuştur.

Türkçülük Akımı'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, Kurtuluş Savaşı yıllarında, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında ve ilk dönemlerinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti üzerinde, dönemin Türk aydınları nezdinde ve özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasal fikriyatına ne şekilde yön verdiğini kuramsal bir açıdan ele almak, çalışmanın gayesini oluşturmaktadır. Çalışmanın odak noktası ise, Atatürk döneminde bu ideoloji ekseninde yaşanan ve Türkiye'de meydana gelen iç siyasal gelişmelerin tespitini yapmak ve bunu ortaya koymaya çalışmak olmuştur. Türkçülük ya da başka bir ifadeyle Türk Milliyetçiliği hareketi üzerinde her ne kadar akademik düzeyde bir çok çalışma yer alsada zaman bakımından Atatürk döneminde Türkçülük fikriyatının iç siyasal gelişmelere etkileri derinlemesine bir

bakış açısıyla incelenmemiş olup, çalışmanın bu boşluğu doldurarak literatüre yeni bir kaynak oluşturacağı beklenmektedir. Diğer yandan ise, çalışmanın düşünce akımlarına kavramsal yöntem açısından ışık tutacağı beklenirken, aynı zamanda Türkçülük anlayışına da katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Araştırmanın sınırlılıkları konu bakımından, Osmanlıcılık Akımı sonrası ortaya çıkan Türkçülük Akımı'nın, Atatürk döneminde vuku bulan Türkiye'nin iç siyasal gelişmelerine olan etkileri kapsamında sınırlandırılmıştır. Zaman bakımından ise bu akımın, Cumhuriyet'in kuruluş yılları ile Atatürk'ün vefatı arasında meydana gelen dönemdeki, Türkiye'nin iç siyasal gelişmelerine etkileri kapsamında sınırlı kalınmıştır. Fransız ihtilalinin ortaya çıkış dönemi ile Cumhuriyetin kuruluş dönemi arasında kalan, Türk milliyetçiliğini etkileyen süjelerde, kısmi olarak ele alınarak bu çerçeve içerisinde sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olarak, tarihsel araştırma yöntemi ve döküman analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmamız kaynak bakımından ise bu harekete ışık tutan yayın organlarından, dönemin önde gelen aydınların görüşlerinden, bu hareketin öncülerinden olan Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'nın eserlerinden, dönemin mecmualarından, ayrıca bu hususta yazılmış diğer kaynak ve makalelerdende faydalanılmıştır.

Araştırmanın kuramı olarak, John Armstrong ile Anthony D. Smith'in benimsedikleri ve savundukları anlayış olan etno-sembolizm yaklaşım seçilmiştir. Özellikle D. Smith ile özdeşleşen etno-sembolizm yaklaşım, modern milletlerin ortaya çıkışını etnik geçmişlerini de önemseyerek savunmaktadır. Ayrıca bu yaklaşım milletlerin gelişim süreçlerini tarihsel zamana indirgeyerek geniş bir dönem içerisinde ele almaktadır.¹ Araştırmanın kuramının etno-sembolizm yaklaşım seçilmesinin sebebi ise Türkçülük Akımı modern bir dönemde benimsenmiştir. Kendine bu modern dönemde geniş bir kitle kazandırmıştır ve yeniden doğuşuda modern zamana denk gelmiştir. Ancak bu tesadüfi olmayıp milli bir geçmişe dayalı etnik kökenin tezahürü neticesinde varlık kazanmıştır. Etno-sembolizm yaklaşım açısından Türk Milliyetçili ele alındığında ise, Türkçülük Akımı Fransız Devrimi'nden sonra Osmanlı topraklarında popülaritesi artmaya başlasada, tarihi boyut incelendiğinde birçok Türk Devleti'nin geçmiş tarihte milliyetçi bir yaklaşım sergilediği de bilinmektedir. Türkçülük

¹ Ufuk Şimşek, "Milliyetçilikler ve Milletin Oluşumu Üzerine Bir İnceleme," **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, s. 90.

fikriyatı da geçmişten gelen bu milliyetçi bilinç perspektifinde, özellikle Cumhuriyet'in kuruluş döneminde yoğunlaşarak etkin bir şekilde yansımaları göstermiştir. Bu çalışma kapsamında, etno-sembolizm kuramının savunduğu yaklaşımdan faydalanılarak, çalışmaya kayda değer oranda yol göstereceği beklenmektedir. Araştırmanın hipotezi olarak ise Osmanlıcılık Akımı sonrası Türkçülük Akımı'nın Atatürk döneminde, Türkiye'nin iç siyasal gelişmelerine etkisi olmuş mudur, sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır.

Tezimiz toplam iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde ilk olarak milliyetçiliğin doğuşu ve milliyetçilik kavramı açıklanmaya çalışılarak, XIX. ve XX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde öne çıkan diğer akımlarada değinilmiştir. Türkçülük anlayışının, kavramsal ve kuramsal anlamda tanımı yapılarak özellikle bu akımın doğuşu ve gelişim süreci irdelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Türkçülük Akımı'nın öncülerinden sayılan Ziya Gökalp'in ve Yusuf Akçura'nın Türkçülük kavramını nasıl ele aldıkları ve bu akım üzerindeki yaklaşımları ele alınmıştır. Sonraki süreçte ise, II. Meşrutiyet döneminden sonra kurulan Türkçülük Akımı'nın Teşkilatları ve bu akımın başlıca yayın organlarına değinilmiştir. 31 Mart vakiasının gerçekleşmesinde başaktör olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük anlayışına etkisi ortaya konulmaya çalışılarak, Cumhuriyet döneminde Türkçülük Akımı'nın öne çıkan isimlerden olan başta Nihal Atsız'ın ve Munis Tekinalp'in Türkçülük anlayışı üzerindeki yaklaşımları ortaya konulmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Türkçülük anlayışının Atatürk döneminde Türkiye'nin iç siyasal gelişmelerine etkileri incelenmiştir. Bu bölümde ilk olarak Atatürk'ün Türkçülük anlayışı geniş ve derin bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Atatürk'ün Türkçülük anlayışında önemli bir yer tutan çalışmalardan biri de kuşkusuz Türk Tarih Tezi olmuştur. Türk Tarih Tezi, Atatürk'ün oluşturulmasında öncelik ettiği ve direktifleriyle hazırlattığı bir araştırma konusu olmuştur. Bu sebeple tezimizin ikinci bölümünde Türk Tarih Tezi ve onun doğurduğu başta Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kuruluşlar ve oluşumlar ele alınmıştır.

1.1 MİLLİYETÇİLİĞİN DOĞUŞU

1.1.1 Milliyetçiliğin Tanımı

Milliyetçilik kelime olarak, İngilizce'den “nation-national-nationalism” şeklindeki kelimelerin Türkçe olarak “millet-milli-millicilik” ya da bunların yerine “milliyetçilik” şeklinde çevrilmesidir.² Milliyetçilik tanım olarak ise, içerisinde bulunan toplumun bir emel düşüncesinde birleştirici rol oynayan, onlara kimlik ve aidiyet duygusunu sağlayan siyasal bir fikirdir. Milliyetçilik anlayışı, toplumsal yapıda birçok farklı fikirlerin ortaya çıkarak kendine yer bulmasına neden olurken, siyasal düşüncelerinde gelişmesinde başat bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda milliyet kavramına ideolojik bir anlam yükleyerek onun hayata geçmesinde olanak sağlamaktadır. Milliyetçilik duygusu, insana doğumundan itibaren o milletin tarihinin ve toplumunun etkisi sonucunda meydana çıkardığı koşullara bağlı olarak yansıttığı bir ideolojik bütünlüktür. Milliyetçilik bilinci ise insan oğlunun varoluş sürecine gidecek kadar kökenleri olsada bunun ortaya çıkışı ve kendini hissettirmesi, Fransız İhtilali ile siyasal anlamda vücut bulmaya başlamıştır.³

Her milletin milliyetçilik düşüncesi aynı değildir, birçok farklılık ve değişiklik gösterebilmektedir. Bunun sebebi ise milliyetçiliğin milletlerin karakterlerine göre kendine özgü bir yapıda olmasından dolayıdır. Batıda milliyetçilik anlayışı, kendilerini o milletin bir ferdi sayarak ve bağımsızlık düşüncesi ile bulundukları toplumu yüceltmek arzusu olmuştur.⁴ Batı toplumlarında milliyetçilik, var olmadan önce daha çok bir bilinç olarak kabul görmüş, Doğu toplumlarında ise Batı toplumlarına nazaran, inşa sürecinde daha fazla bir etki göstermiştir.

² Yavuz Çilliler, “Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları,” **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2015, s. 48

³ Gökmen Kantar, “Milliyetçilik Anlayışının; Atatürk Dönemi Türk Yönetim Sistemine Yansımaları,” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2019, s. 2144.

⁴ Yusuf Sarınoy, **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, 2.Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1999, s. 13.

Milliyetçiliği tanımlama konusunda birçok sınıflandırma ortaya atılmıştır. Litaratürde daha çok etnik-sivil milliyetçilik kavramları bir ayrım içerisinde kendini göstermektedir. Bunlardan sivil milliyetçilik olan diğer adıda liberal milliyetçilik, Avrupa topraklarında doğmuştur. Bu anlayış vatandaşın devletle arasındaki sadakatle bağlılığına dayanan ve karşılıklı hak-yükümlülük esaslı bir antlaşma olarak kabul edilmektedir. Etnik milliyetçilikte ise soy-din-dil gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Daha çok milletlerin tarihini, kültürünü ve ırkını esas alarak ötekileştirici ve ayrılıkçı bir yaklaşım olarak kabul görmektedir.⁵ Milliyetçiliğin tanımlanmasında karşıt olan ya da oldukça farklı tanımlamalarda yapılmaktadır. Karl Popper milliyetçiliği, açık toplumun kurulmasındaki önemli bir engel olarak nitelemektedir. Karl Deutsch'a göre ise milliyetçilik, siyasalın ve toplumun gelişimindeki ulaşabilecek en ileri katman olarak tanımlamaktadır. Ayrıca dünya halkının tamamının açık toplumun oluşmasına imkan sağlayacak adımların bu yoldan geçtiğini açıklamaktadır.⁶

Milliyetçilik konusunda kuramsal yaklaşımla ilgili genel olarak ilkçi ve modernist anlamda yaklaşım türleri esas alınmaktadır. Başka bir yaklaşım tarzı ise bu yaklaşımlardan ayrılarak etno-sembolcüler olarak anılan gruptur. İlkçi grup millet-milliyetçi kavramlarını yokluğu düşünülemeyen gerçekçi bir yaklaşımı esas alarak geçmişten günümüz dünyasına değişmez bir sürekliliği kabul etmektedir. Modernist yaklaşım millet-milliyetçi kavramlarını moderniteye bağlı olarak kentleşmenin, kapitalizmin ve merkezi devletin gelişimiyle ilişkilendirmektedir. Etno-sembolcü yaklaşım daha orta bir konumda kendine yer bulurken, moderniteyi millet-milliyetçi kavramlarının üzerinde görmektedir.⁷ Aynı zamanda modernist yaklaşım kavramına tepkisel şekilde kendini göstererek, modern milletleri geçmişlerinin de esas olarak kabul etmektedir. Günümüz milletlerini, modern dönem öncesinin etnik toplulukları olarak görmektedir. Etno-sembolcü yaklaşım milliyetçiliği, kapitalizmi ve endüstrileşme gibi modernizm kuramları etnik bağlılıkları arka planda gördüğünden yeterli görmemektedir.

⁵ Kübra Küçükşen, "Cemil Meriç'e Göre Milliyetçilik ve Birlikte Yaşam," **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2018, s. 583-584.

⁶ Abdulvahap Akıncı, "Milliyetçilik Kuramları," **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 1, 2014, s. 132.

⁷ Mehmet Kaan Çalen, "Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'e Göre Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuş Dönemi İçin Bir Dönemleştirme Teklifi," **Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi**, 2019, s. 2.

Milliyetçilik aslında kutsal kabullerin ya da resmi dil eğitimi gibi olguların işlenmesini arzu etmektedir. Modernist yaklaşım bu kuramları yeterli ölçüde açıklayamadığından kavraması mümkün olmamaktadır.⁸

Modernist yaklaşımcılardan olan Ernest Gellner, “Ulus ve Ulusçuluk” isimli yapıtında milliyetçiliğin tanımını; “*Siyasal birim ile ulusal birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilke*” şeklinde açıklamaktadır. Gellner milletin tanımını ise, “*iki insan ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyorsa aynı millettendir sayılır*” ve “*iki insan ancak ve ancak birbirlerini aynı milletin üyesi olarak tanıyorsa aynı millete mensuptur*” olarak tarif etmektedir.⁹ Anthony Smith ise milliyetçiliği; “*Bir halk adına özerklik, birlik ve kimlik edinmek ve bunu sürdürmek için oluşturulan ideolojik bir harekettir*” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁰

Milliyetçilikte, Hastings ve Greenfeld’in yaklaşımları ilk çıkış noktası olarak esas alındığında, ilk İngiltere’de varlık gösterdiği kabul görmüştür. Alter, milliyetçiliğin doğuş yerini Fransa olarak, Breuilly ve Kedourie ise Almanya topraklarında doğduğunu öne sürmüşlerdir. Hayes ise günümüz anlamdaki milliyetçiliğin İngiltere sınırları içerisinde ortaya çıktığını iddia etmiştir. Anderson başka bir bakış açısıyla Latin Amerika’da meydana gelen bağımsızlık hareketleri bağlamında çıkış yaptığını ortaya atmıştır. Milliyetçilik, genel olarak XVIII. yüzyıl sonunda Amerikan Devrimiyle başladığı Fransız İhtilali ile sürdüğü kabul görmektedir.¹¹ Fransız İhtilali’nin gerçekleşmesiyle, milliyetçiliğin revatça olduğu bir döneme girilmiş ve milliyetçiliğin kitleleri etkisi altına aldığı görülmüştür. Bu dönemde milli olarak adlandırılacak törenler ve önemli günler milliyetçiliğin sembolik olarak bir tezahürü şeklinde kendini göstermiştir. Fransa/İngiltere/İspanya gibi ülkelerden sonra Almanya/İtalya’da milli kültürlerinin daha fazla ortaya çıktığı bir ülke haline geldiği görülmüştür. İngiltere/Fransa’daki ortak devlet düşüncesi millet fikriyatını ortaya çıkarmıştır. İtalya/Almanya’da ise milli kültür

⁸ Küçükşen, **a.g.e.**, s. 585.

⁹ Aydın Erdoğan, “Yeni Bir Din: Milliyetçilik,” **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, s. 230-231.

¹⁰ Çilliler, **a.g.e.**, s. 48.

¹¹ Temuçin F. Ertan / Orhan Örs, “Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir,” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 62, 2018, s. 53.

bilincinin ortaya çıkışı ile kendi devletlerini kurduğu bir yeni bir döneme girildiği görülmüştür.¹²

1.2 XIX. YÜZYIL VE XX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDE ÖNE ÇIKAN AKIMLAR

1.2.1 Batıcılık

Batıcılık, Batı dışındaki toplumların Batı'nın ulaştığı gelişmişlik seviyesine varabilmek amacıyla gerçekleştirme amacı güddüğü siyasi/sosyal/kültürel adımlardır. Batıcılık, kimi zamanda çağdaşlaşma ve modernleşme olarak lanse edilebilmektedir. Batıcılık, her ne kadar ilerlemeyi gaye edinsede bundan ziyade Batıyı model olarak benimseyenler için kullanılan bir argüman olmuştur. Batılılaşma, bir çıkış noktası düşüncesi olarak ilk kez II. Mahmut devrinde ortaya çıkmıştır. Avrupada ülkelerinin başında bulunanların ortak düşünceleri ise, ülkelerini askeri yapılanmada yenileme çabasına sevk etmek ve aynı zamanda halka karşıda sosyal anlamda yenilikçi bir adım atmış olmak şeklindedir. II. Mahmut ise geleneklere bağlı kalarak bir yenilenme hareketini uygulamaya çalışmıştır. Ancak imparatorluğun geleneksel toplumsal yapısı değişimi sağlamaya olanak vermemiş bu sebeple batılılaşma fikri, sadece bir çare düşüncesi olarak ortaya çıkmıştır.¹³

Batıcılık düşüncesinin temelleri II. Abdulhamid döneminde, “Jön Türkler” olarak bilinen hareket tarafından bir muhalefet fikri çerçevesinde oluşum göstermiştir ve II. Abdulhamid’e karşı cephede yer almıştır. Bu zaman zarfında yurt dışında bulunan batıcılık savunurları “Osmanlı Gazetesi” ve “İttihat Dergisi” etrafında toplanmışlardır. Osmanlı gazetesi, Jön Türkler tarafından çıkarılmıştır. Bu oluşum içerisinde yer alan Abdullah Cevdet, İttihat ve Terakki'nin kurucularından önemli bir isim olarak yer tutmuştur.¹⁴ İttihat Dergisi ise Abdullah

¹² Turhan Feyzioğlu, **Atatürk ve Milliyetçilik**, 3. Baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1986, s.10.

¹³ Kemaleddin Taş / Betül Göksüçukur, “Osmanlı Dönemi Batıcılık, İslamcılık Türkçülük Fikir Akımları ve Din,” **Dini Araştırmalar Dergisi**, cilt: 22, 2019, s. 474-475.

¹⁴ Necati Aksanyar, “Türk Toplumunda Batıcılık Akımı,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1999, s. 233.

Cevdet tarafından çıkarılmıştır ve derginin sahibi konumundadır. Abdullah Cevdet batıcı grubun uç noktasında yer almıştır ve ona göre Batı, alternatifi olmayan bir konumda bulunmaktadır. Onun fikriyatında, Batı'ya topyekûn yönelerek maddi/manevi Batı'nın tüm değerli özelliklerinin alınması gerektiği düşüncesi hakimdir. Batıcı ancak ılımlı grupta yer alan “İleri Dergisi”nin yazarlarından Celal Nuri'nin başını çektiği Batıcılar ise Batı'nın tüm değerlerini almaktan ziyade bilim ve teknik özelliklerinin alınmasının yeterli olacağı düşüncesindedir.¹⁵

Ziya Gökalp'in batılılaşma düşüncesinde ise, bilimsel gelişim ve dışa karşı bağımsızlık anlayışını benimsemiştir ve ona göre;

“Bugün bizim için Muasırlaşmak demek Avrupalılar gibi zırhlılar, otomobiller ve uçaklar yapıp kullanabilmek değildir. Muasırlaşmak, şekil ve yaşayış yönünden Avrupalılara benzemek de değildir. Ne zaman ki bilgi ve sanayii mallarını Avrupa'dan alma zorunluluğundan kurtuluruz işte o zaman muasırlaşmış oluruz. Çağdaş olma ihtiyacı bize Avrupa'dan yalnız bilimsel ve pratik bilgiler ile tekniğin aktarılmasını emrediyor” olarak belirtmiştir.

Gökalp, Batı'nın bütün değerlerinin alınmasından ziyade batıya gebe kalınmadan milli değerler gözönünde bulundurularak yenilikçi adımların atılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁶

Batıcılık fikriyatı II. Meşrutîye'tin ilanı ile zirveye ulaşan ve popüleritesi artan bir düşünce akımı olmuştur. Bu düşünce akımının önceliğinin ise devleti kurtarmak yönünde olduğu kabul görmüştür. Batıcılık fikir akımının en önemli sorunlarından birisinde din konusu olduğu yönündedir. Batıcılar bu konuda çözüm olarak pozitivist bir yaklaşım sergileyerek din konusunda sekülerizasyon sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca dini bireysel anlamda

¹⁵ Ünal Acar, “Meşrutîyet Dönemi Düşünce Akımları ve Günümüze Yansımaları,” **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2019, s. 419.

¹⁶ Erkan Dikici, “Celal Nuri İleri'nin Batılılaşma Anlayışı,” **Mavi Atlas Dergisi**, 2018, s. 172.

uygulanabilecek yaşam şeklinde benimsemek ve Batılılaşmayı tam olarak gerçekleştirmek şeklinde olmuştur.¹⁷

1.2.2 Osmanlıcılık

Fransız İhtilali'nin yaşanmasıyla ortaya milliyetçilik fikriyatı çıkmıştır ve dalgalar halinde devletleri ve imparatorlukları etkisi altına almaya başlamıştır. Bünyesinde bir çok ulusu barındıran Osmanlı İmparatorluğu da bu akımdan oldukça fazla etkilenmiştir. Milliyetçilik Akımı, Balkan topraklarındaki tebaa üzerinde önemli oranda etki göstermiştir. Osmanlı'da baş gösteren iç sorunlarla birlikte milliyetçi akımların oluşturduğu isyanlarda devletin parçalanma sürecine ivme kazandırmıştır. Milliyetçilik düşüncesi, gayrimüslim halk üzerinde artan oranda tesir göstermesi sonucunda ve Avrupa'nın da etkisi ile Osmanlı Devleti'nin yeni ve birleştirici bir politika yürütmesini sevk etmiştir.¹⁸ Buna istinaden Osmanlı Devleti'nde parçalanmanın önüne geçebilmek amacıyla tüm tebaayı kapsayan yeni bir fikir akımı ortaya çıkmıştır. Osmanlı aydınlarınca birleştirici bir yaklaşım olan “Osmanlıcılık” ideolojisi kendini göstermeye başlamıştır. Bu minvalde Osmanlıcılık ideolojisinin tercih edilmesinin iki ana faktörü olmuştur. Bunlardan ilki yönetici grubun yapısının kozmopolit bir kültür yapısına sahip olmasıdır. Birçok farklı milletten yönetici grubu barındıran yapı sayesinde birleştirici bir rol oynayarak sonucunda Osmanlı milletini meydana getirecektir. Diğer ise devletin sınırları içerisinde yaşayan tebaanın kendisini devletin bir ferdi olarak görmesini sağlamaktır. Bu düşünce perspektiflerinde birleştirici ve kucaklayıcı bir düşünce olarak Osmanlıcılık fikriyatı orta çıkmıştır.¹⁹

Osmanlıcılık bir değer olarak Tanzimatçılarınca zorunlu bir yöneliş olduğu kabul edilmektedir. Bu akımla devletin çöküşünün önüne geçilmesi sağlanacak ve devletin yenilenmesi için bir model oluşturacağı düşüncesindedirler. II. Mahmud da bu düşünce perspektifinde, “*Ben*

¹⁷ Taş / Göksüçukur, **a.g.e.**, s. 477.

¹⁸ Şerif Demir, “Tanzimat Döneminde Bir Devlet Politikası Olarak Osmanlıcılık,” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s. 333-334.

¹⁹ Mehmet Ali Türkmenoğlu, “Osmanlı Devleti’ni Kurtarma Planı: Osmanlıcılık,” **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2019, s. 410-411.

tebaanın Müslüman'ını camide, Hristiyan'ını kilisede, Musevi'sini havrada fark ederim, aralarında başka bir fark yoktur" şeklinde sözleriyle bu yaklaşımı ortaya koymuştur. Tanzimatçılar ise ademimerkeziyetçi tarzdan ziyade bireyselliği ön plana çıkaracak bir Osmanlılık değerini tercih etmişlerdir. Bu görüşe göre aslında devletin sahibinin vatandaşlar olduğu ve dini kimlikler değilde asıl olanın bir birey olarak ülkesine sahip çıkılmasının gerektiğini savunmuşlardır.²⁰

Bu fikriyatın ilk yazılı belge niteliğindeki düzenlemesi olan Tanzimat Fermanı ile Fransız İhtilali'nden etkilenen milliyetçilik akımı ile Balkanlar'daki tebaayı bir arada tutma ve ayrılmaları engelleme amacı gerçekleştirilmek istenmiştir. Ancak gayrimüslim tebaa Tanzimat Fermanı ile kendilerine yeterli şekilde eşitlik verilmemesini öne sürmüştür. Bu sebeple daha radikal nitelikte yeni bir düzenleme yapılması istenmiştir. Din ile ırk farklılıklarının üstesinden gelinebilecek temel bir kavram ortaya çıkartılarak yeni bir düzenleme niteliğindeki Islahat Fermanı ile bu değişiklik amaçlanmıştır. Islahat Fermanı'nın çıkarılmasıyla gayrimüslim ve müslim tebaada aynı hakları içeren bir düzenleme yapılarak eşit birey statüsünün kazanılması istenmiştir.²¹

Islahat Fermanı, dış devletlerin baskısıyla ve zorla dayatılmak istenen bir ferman olmuştur. Bu ferman neticesinde çıkarılan yeni bir kanun ile ilk defa tüm tebaa resmen devletin bir vatandaşı olarak sayılmıştır. Bu haliyle sınırlar içinde yaşayan tebaa bir ilk olarak devletin kimliğini edinmiştir. Her ne kadar yapılan bu reformlar destek görsede "Yeni Osmanlılar Örgütü" olarak anılan aydın camia bu reform hareketlerinin imparatorluğun maneviyatını bozduğu savıyla karşı bir duruş sergilemişlerdir. Bu oluşum asıl olarak hürriyet-vatan-millet gibi kavramları esas alarak anayasal meşrutiye düşüncesi çerçevesinde durulmuştur.²²

²⁰ Çilliler, a.g.e., s. 53.

²¹ Fuat Uçar, "Türk Düşüncesinde Osmanlılık Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri," **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, s. 90.

²² Gamze Can, "Osmanlılık Düşüncesi ve Üç Tarz-ı Siyaset'te Osmanlılık," **Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi**, 2018, s. 15.

Balkan Savaşları'nın kaybedilmesiyle Balkan topraklarında Osmanlılık fikriyatı önemli oranda taraftar kaybetmiştir. Ayrıca Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan da bağımsızlıklarını kazandıktan sonrada Osmanlılık politikası gitgide etkisini yitirmeye yüz tutmuştur. Yaşanan bunca olumsuz gelişmelere rağmen İttihat ve Terakki bu akımın peşini bırakmamıştır. Stratejilerini daha çok Türk orijinli bir politikaya dönüştürmüşlerdir.²³

1.2.3 İslamcılık

İslamcılık Akımı, XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl islam dünyasında islamı müslümanlar için bütünleştirici metod ile Batı'nın sömürgeci politikalarından kurtararak islam inancını tekrar yaşayışa hakim olması amacını güden bir inanış hareketi olarak kabul görmüştür.²⁴ Batı'nın emperyal düşünce tarzına karşı olarak Osmanlı Devleti'nin sınırları dışarısında özellikle Hindistan topraklarında ortaya çıkmaya başlamıştır. İslamcılık Akımı, müslümanları hilafet şemsiyesi altında toplayarak batıcılık anlayışı ile mücadele edilmesi yönünde bir birleşme içerisine girmiştir. İslamcılık, Osmanlılık Akımı'nın gerektiği kadar başarı elde edememesinden sonra kabul görmüş ve destek gören bir anlayış olmuştur. Bu fikriyat Osmanlı-Rus savaşı ile daha da önem kazanmıştır. İslamcılık, aslen Batılılaşmaya karşı olarak çıkmıştır. Ancak Sultan II. Abdulhamid tarafından da desteklenerek ana politika aracı konumuna gelmiştir.²⁵ Sultan II. Abdulhamid İslamcılığı etkili bir güç olarak dini ve sosyal gücünü kullanarak büyük bir başarıda sağlamıştır.²⁶ II. Abdulhamid, İslamcılık yaklaşımını ilk olarak Osmanlı'ya bağlı topraklarda daha sonrada tüm cihan İslam topraklarından hareketle, birleştirici ve fayda sağlayıcı bir politika izlemek amacını güdmüştür. İslamcılık ayrıca, fikir ve siyaset adamı Cemaleddin Afgani ile birlikte zikredilen bir akım olmuştur. Afgani, islam dünyasının halifenin etrafında toplanarak birleşmesi gerektiğini savunmuştur. İslamcılık her ne kadar bir hareket olarak ortaya çıksada ilerleyen süreçte “İttihad-ı İslam” düşüncesini benimseyecek seviyeye ilerlemiştir. Ancak Batılı sömürgeci güçler İslam

²³ Gökberk Yücel, “İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İdeolojik Terkibinde Üç Tarz-ı Siyaset: Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük,” **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, Cilt: 7, 2020, s. 505-506.

²⁴ Taş / Göksüçukur, **a.g.e.**, s. 477-478.

²⁵ Acar, **a.g.e.**, s. 418-419.

²⁶ Hüseyin Şeyhanlıoğlu, “Modernleşme Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasal Sistemi ve Gelişen Siyasi Düşünce Akımları,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014, s. 295.

coğrafyasının büyük bir bölümünü kolonisi haline getirdiğinden dolayı bu akım birleştirici bir etki gösterememiştir.²⁷

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyıl ortalarından sonra Tanzimatçı kesimin Batı orijinli eğilimleri, Osmanlı aydınlarınca eleştirilerin odağına oturmuştur. Devletin Batıcı anlayışı ile dini değerlerin yok edilmeye çalışıldığı öne sürülürken, batıcılık düşüncesi yerine İslamcılık anlayışını isteyenler iki küme içerisinde toplanmışlardır. İlk kısmı Şeyhülislâmlıkta yapan Musa Kâzım ve Mahmud Esad'ın da yer aldığı şeriatı esas alan bu ileri gelenler olmuştur. Şeriatı, adaletin ve hakikatin kendisi olarak görmüşlerdir. Bu açıdan ne dinde ve ne de şeriatıta taviz verilmesinin mümkün olmadığı inancındadırlar. Diğer tarafta ise Mehmed Akif'in de kendini gösterdiği Batı dilini bilen ve batı kültürü ile temas içerisinde olan kesimdir. Bu kesim ise içtihad kapısının kapanmaması gerektiğini savunmuştur.²⁸

İslamcılık fikriyatı bir düşünce olarak kendini göstermesi II. Meşrutiyet'in yaşanmasından sonra 1908 yılında yayın hayatına giren “Sırât-ı Müstakîm” ile ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İslamcılığı savunan kesim düşüncelerini serbest ve özgür bir şekilde yayma ortamı yakalamışlardır. Ancak yaşanan bazı hadiselerden sonra “İttihat-ı İslam” yaklaşımının uygulanabilme olanağı kalmamıştır.²⁹ İslamcılık Akımı, II. Abdulhamid'in saltanatının sona ermesiyle beraber ve İttihat Terakki'nin de yönetimin başına geçmesiyle gücünü önemli oranda kaybetmiştir. İslamcılık düşüncesinin önemli bir yayını olan “Sırât-ı Müstakîm” adı ile basılan dergide bu doğrultuda bir yenilenme göstererek, Sebilürreşad Mecmuası olarak adı değiştirilmiştir.³⁰

²⁷ Çilliler, **a.g.e.**, s. 56.

²⁸ Yunus Koç, “Osmanlı Modernleşmesi Sürecinde Bir Kimlik Tasavvuru: İslâmıcılık,” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2018, s. 3189-3190.

²⁹ Taş / Göksüçukur, **a.g.e.**, s. 478-479.

³⁰ Yahya Coşkun, “Atatürk Dönemi Fikir Hareketleri,” **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 2019, s. 347.

1.2.4 Türkçülük

Türk toplumlarında milliyet kavramı bir şuur olarak eski çağlardan günümüze kadar geldiği kabul görmektedir. Türkler islamiyet inancını kabul ettiklerinden beri de milliyet bilincini yaşamışlardır. Türk Milleti, Asya-Avrupa-Afrika kıtaları üzerinde birçok devlet inşa etmeleri ve sahip oldukları kültürlerini bu topraklara taşımaları bir milliyet bilinci ile hareket ettiklerini göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu devrinde ise II. Murat dönemine kadar gidilecek olursa bu bilinç görülebilmektedir.³¹ Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçülük Akımı daha çok XIX. yüzyılın son döneminde ortaya çıkarak gelişim göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile de bu akım zirve noktasına çıkmıştır. Cumhuriyete geçişle beraber bu akım devletin düşünce merkezine oturarak etkin olmaya devam etmiştir. Türkçülük Akımı'nın ortaya çıkış nedenlerine bakınıldığında ise imparatorluğun düştüğü siyasal zor durum ve aydın kesimin çıkışları etkili olmuştur. Türk milletinde Türkçülük fikriyatı imparatorluğun düştüğü siyasi buhran dönemi ve dağılmaya geçişi sebebiyle daha çok bir kurtarıcı fikriyat olarak kabul görmüştür. Batı'da eğitim görmüş aydın düşünürlerde bu safhada milli bir bilince vararak Türk milliyetçiliği gömleğini üzerlerine giymeye başlamışlardır.³²

Avrupa topraklarında yaşanan Fransız İhtilali sonrasında vatan-millet gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu kavramların Osmanlı topraklarına yayılmasıyla da tebaanın içerisinde var olan milletlerin bağımsızlık düşünceleri alevlenmiştir. Bu milletlerin Osmanlı Devleti'nden ayrılma hamleleri sonucunda Türk milliyetçiliği fikriyatı ortaya çıkmaya başlamıştır. Rumeli ve Kafkas topraklarının kaybedilmesiyle de imparatorluk topraklarına göç zorunlu hale gelmiştir. Bu topraklardan imparatorluğa göç eden aydın kesim de Türkçülük düşüncesinin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır.³³ İmparatorluğa göç eden bu aydınların önderlik konumunu Ziya Gökalp üstlenmiştir. Dönemin basını da aydınların yanında yer alırken Türk milliyetçiliği siyasetine de destek vermiştir. Türk milliyetçiliği fikriyatı Anadolu ve Trakya topraklarında

³¹ Sarımay, **a.g.e.**, s. 21-22.

³² Mehmet Köçer, "Osmanlı Devleti'nde Türkçülük Akımının Ortaya Çıkması," **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi**, 2003, s. 12.

³³ Küçükşen, **a.g.e.**, s. 21-22.

yaşayan Türklerin bilinçlendirilmesinde büyük bir fayda sağlamış ve Türkçülük düşüncesi bir uyanış sağlamıştır. Millî Mücadele döneminden evvelki dönemde bu akımın başarısını en çok 1912 yılında kurulmuş olan “Türk Ocakları” sağlamıştır. Aslında bir gençlik derneği olan bu oluşum, ulusun birçok yerinde açmış olduğu şubeler aracılığı ile Türk milliyetçiliği bilincini aşmıştır. Ayrıca Millî Mücadele döneminde düşünce temelinin oluşmasında da önemli katkı sağlamıştır.³⁴

Türkçülük düşüncesi iki ana eksen etrafında toplandığı kabul görmektedir. Ziya Gökalp'e göre olan Türkçülük anlayışında, birçok etnik kategorileri içine alan dini inancı ve kültürü esas alan homojen bir ulus oluşturmak amacını taşımaktadır. Yusuf Akçura'nın Türkçülük düşüncesinde ise Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türkleri ve dünyada bulunan bütün Türkleri içine alan siyasal ve kültürel birliği ilke kabul eden bir düşünce yer almaktadır.³⁵

Ziya Gökalp Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun ancak Türk Milliyetçiliği fikriyatı ile mümkün olabileceğini varsaymıştır. Gökalp, Türk ulusunun ayakta durabilmesinin tek yolunun Türkçülük düşüncesiyle gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Aksi durumda Türk ulusu tarih sahnesinden silinip yok olma durumu ile karşı karşıya kalabilecektir. Gökalp millet kavramını ise, aynı dile sahip, aynı dine inanan ve ortak geçmişlere sahip bir topluluk şeklinde tanımlamaktadır.

Türk milliyetçiliği, Türk milletini her anlamda yücelterek ileri taşımaya amaç edinmiştir. Gökalp, Türk milliyetçiliği düşüncesini diğer milletlerden üstün bir konumda görmekten ziyade, bütün ırkların eşitliğini kabul eden bu sebeple de diğer milletleri de aynı eşitlikte gören bir anlayışa sahiptir.³⁶ Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de Türk milliyetçiliği konusunda ana düşünce yongasını oluşturmuştur. Ayrıca, “Türkçülüğün Esasları” isimli eseriyle Türkçülük fikriyatına kayda değer bir fayda sağlamıştır. Gökalp, İttihat ve Terakki

³⁴ Reşat Kaynar / Necdet Sakaoğlu, **Atatürk Düşüncesi**, 1. Baskı, İstanbul: Açı Yayıncılık, 1995, s. 24.

³⁵ Çillier, **a.g.e.**, s. 58-59.

³⁶ Mehmet Emin Bars, “Ziya Gökalp ve Türkçülük Üzerine Bazı Değerlendirmeler,” **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2017 s. 45-46.

Cemiyeti'nin Gençlik Kolları Başkanı görevinde bulunması sebebiyle de genç bireyler nezdinde önemli bir etki alanı oluşturmuştur.³⁷

Türkçülüğün doğuşu konusunda ilk olarak üzerine düşen ve bu konuda bir çalışma yapan isim ise Yusuf Akçura olmuştur. Akçura “Üç Tarzı Siyaset” isimli makalesinde, Türkçülüğü siyaset sahnesinde yer almasını sağlayan ve Türkçülüğün yeniden doğuşunun gelişmesine olanak sağlayan adımlar atmıştır. Sonrasında da “Türklük” makalesi ile, Türk Yurdu’ndan çıkan birçok yazısıyla ve kaleme aldığı “Türkçülüğün Tarihi” isimli yapıtıyla da bu adımları atmaya devam etmiştir. Akçura bu çalışmasında, Türkçülük için modern/modern-öncesi dönem olarak bir ayrım içerisine gitmiştir. Milliyetçiliğin varlığının günümüze kadar gelen tüm Türk toplumları içerisinde mevcut olduğunu belirtmiştir. Ancak modern anlamdaki milliyetçiliği ise kabile/kavim düzeyinden çok daha ileri bir noktaya geldiğini ifade etmiştir. Akçura, Türk milliyetçiliğinin de XIX. yüzyılda Avrupa siyasetinde ortaya çıkan modern milliyetçilik şuurunun etkisiyle, Batı toplumları ile temasta olan Türk toplumlarının bu şuur nazarında bir etkileşim içerisine girdikleri yaklaşımında bulunmuştur.³⁸

1.3 OSMANLI DEVLETİNDE TÜRKÇÜLÜK AKIMINDA ÖNDE GELEN AYDINLAR

1.3.1 Yusuf Akçura'nın Türkçülük Anlayışı

Türkçülük fikriyatının en önemli savunucularından olan Yusuf Akçura 1876 yılında Volga nehri yakınlarında yer alan Simbir'de gözlerini dünyaya açmıştır.³⁹ Akçura'nın babasının her ne kadar bir tekstil fabrikası olsada, Yusuf Akçura dört yaşında iken babasını kaybetmesi üzerine maddi anlamda zor duruma düşmelerine sebep olmuştur. Maddi zorluklar sonucunda ailesi ile Simbir şehrinden Stravropol'a gitmişlerdir. Alacaklılardan ötürü 1883'de ise İstanbul'un yolunu tutmuşlardır. Yapılan bu göç bir anlamda Rusya'nın Kırım'a karşı istilası

³⁷ Acar, **a.g.e.**, s. 418.

³⁸ Çalen, **a.g.e.**, s. 4-5.

³⁹ Yusuf Akçura, **Türkçülüğün Tarihi**, Haz. Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.

sonrasında müslümanların gerçekleştirdiği bir göç hareketinin adımıdır.⁴⁰ Rusların özellikle Türklere uyguladıkları baskılar, Akçura'nın Türklüğe karşı yapılan bu haksızlıklara şahit olmasına neden olmuştur. Akçura, öğrenimini ise ilk olarak Askeri Rüşdiye ve Kuleli Askeri idadesinde gerçekleştirmiştir. Daha sonra Harp Okulunda okumuş ve Erkan-ı Harbiye Mektebi'nde öğrenimi devam ederken Namık Kemal şiirleriyle milliyetçi bir anlayışa hakim olmuştur. Jön Türk hareketi perspektifi sebebi ile ilk olarak bu dönemde tutuklanmıştır. Ancak sonrasında affedilerek Trablusgarp'a gönderilmiş ve burada zorunlu ikamete tabii tutulmuştur. Bu zaman zarfında Akçura'nın siyasi düşüncesinde hürriyet fikriyatı daha da gelişim göstermiştir. Kuleli Askeri İdadesinde tanıştığı Ferit Tek ile Trablusgarp da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin şubelerini açmışlardır. Daha sonra ise 1899 yılında Paris'e giderek Ahmet Rıza, Abdullah Cevdet ve Türkçülük Akımı'nın önderleriyle tanışma imkanı yakalamıştır.⁴¹

Yusuf Akçura, Ahmet Rıza tarafından çıkarılan gazetelerde imzasız kaleme aldığı yayınlarda fikriyatını ortaya koymuştur. Siyaset arenasında rağbet gören en önemli yapıtını ise 1904'de “Üç Tarzı Siyaset” adıyla yayımladığı makalesi olmuştur. “Türk” isimli gazetede çıkan bu makalesi, Türk milliyetçiliği hareketinde bir manifesto şeklinde ilgi görmüştür. Otuz iki sayfa olarak yayımlanan bu makalede Osmanlı Devleti'nin mazideki gücüne yine erişebilmesi adına imparatorlukta kabul görebilecek Osmanlılık-İslamcılık-Türkçülük şeklinde üçlü bir düşünce hareketi ortaya koymuştur.⁴² Akçura kaleme aldığı bu makalesinde, ilkinde Osmanlı İmparatorluğu'nda var olan ve imparatorluğa bağlı bulunan halkların, birleştirici amaçlı bir millet oluşturmak amacındadır. İkincisinde ise hilafetin Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde olmasının avantajından faydalanarak, dünyada yaşayan tüm müslüman halk etrafında, İmparatorluk siyaseti ekseninde birleştirici bir politika amaçlamıştır. Üçüncüsünde ise ırk orijinli ve bu siyasal düşünceye dayalı bir Türk halkı oluşturmak amacını güdmüştür.⁴³

⁴⁰ Ercüment Berk, “Yusuf Akçura ve Fikirleri,” **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 59, 2017, s. 480.

⁴¹ François Georgeon, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876-1935)**, 4. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005, s. 1-2.

⁴² Yusuf Akçura, **Siyaset ve İktisat**, Haz. Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.

⁴³ Berk, **a.g.e.**, s. 490-491.

Akçura, XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda benimsenen Osmanlıcılık ve Batıcılık fikriyatlarının artık rağbet görmediğini fark etmiştir. Türkçülük Akımı'nı ise İslamcılık düşüncesi gibi sadece imparatorluğun sınırları içerisinde değil dünya coğrafyasının tamamını kapsayacak ölçüde kucaklayıcı bir bakış açısıyla savunmuştur. Türk milliyetçiliğin başarısını ise maddi bir zeminin varlığı ile oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bunun ise milletlerin arzularından çok, kana ve nesile dayalı olması gerektiğini belirtirken bu konudaki tutumunu bir makalesinde: “*Şu muhakkak ki, XIX. asırda en çok itibar kazanan, Avrupa tarih ve coğrafyasını altüst eden milliyet, ırk ile tesir olunan milliyettir*” şeklinde beyan etmiştir.

Akçura'nın Türkçülük anlayışı, tüm Türk milletine, aslında tüm Türklere ait olduğunu savunan bir düşüncededir. Birçok eserinde de Türkçülük düşüncesinin bir bütün halinde ele alınmasının gerektiğini söylerken, Türkiye'deki Türk halkı ile sınırlar dışında yaşayan Türk halkı arasında herhangi bir farkın bulunmadığını savunmuştur.⁴⁴

1.3.2 Ziya Gökalp'in Türkçülük Anlayışı

Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin önderlerinden olan ve hatta Türkçülüğün kurucu lideri olarak kabul gören bir isimdir. Gökalp Türkçülük kavramını, siyasi fikriyatının merkezine oturtmaktadır. Onu her ne kadar Osmanlıcılık ve İslamcılık yaklaşımı düşüncelerini etkilesede, son tahlilde Türkçülük düşüncesi onun fikir dünyasının bir gayesi olmuştur. İttihat ve Terakki de Gökalp'in siyasi yaklaşımında önemli bir etki göstermiştir. İttihat ve Terakki Partisi'nin bir kurultayında ulusalcı yaklaşıma sahip aydınlarla karşılaşmış ve siyasal düşüncesi de bu minvalde bir değişime uğramıştır. İlk dönemlerde “*Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*” isimli çalışmasındaki fikirleri benimserken, Cumhuriyet'e gelinildiğinde ise “*Türkçülüğün Esasları*” isimli çalışmasındaki fikirler artık onun için tek bir yol olmuştur.⁴⁵ Gökalp'e göre Türkçülüğün doğuşu, ilk olarak Batı'da vuku bulan Türkiyat çalışmaları ile kendini göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda da Türk milliyetçisi taraftarların bu konudaki

⁴⁴ Yusuf Akçura, **Türkçülük: Türkçülüğün Tarihi Gelişimi**, Yeni Yazı 1. Baskı, İstanbul: Türk Kültür Yayıncılık, 1978, s. 23-24.

⁴⁵ Bars, **a.g.e.**, s. 43.

alışmaları ile daha da sağlam bir zemin kazanmıştır. Son tahlilde, dış topraklarda ve Rusya'da bulunan Türk aydınlarının bu fikriyata siyasal olarak arka çıkmalarıyla da artık popülaritesi artan bir düşünce akımı haline gelmiştir.

Gökalp, Türkçülük fikriyatını bazı gruplara ayırarak tarif etmektedir. Bunlar “*Irki Türkçüler, Kavmi Türkçüler ve Coğrafi Türkçüler*” şeklindeir. Irki Türkçülük anlayışı, ulus kavramı ile ırkı bir tutmaktadır. Ancak ırk terimi aslında zoolojiye dahil edilecek bir kavramdır. Bu şekilde insan olgusu antropolojiye gireceğinden, antropologlarca da ırkın sosyal bir vasıfa sahip olamayacağından, ona göre millet kavramı başka bir mecrada aranmalıdır. Kavmi Trklerde, kavim terimi ile millet kavramı yanlış değerlendirilmektedir. Kavim, aynı soydan gelen ve çoğalan insanların ilerine yabancıların karışmadığı bir topluluktur. Bu açıdan bakıldığında saf bir Türkçülüğün olamayacağını savunmaktadır. Coğrafi Türkçüler ise ulus kavramını, aynı devlette yaşayan topluluklar olarak tanımlamaktadır. Halbuki birçok millet vardır ve bir coğrafyada birçok millet yaşayabilmektedir. Ancak bu ulusların kültürleri aynı olamayacağından bunların hepsine tek bir ulus tanımı yanlış olacaktır.

Gökalp, Türkçülüğün bu hatalı kavramlarını irededikten sonra Türkçülük fikriyatını şu şekilde tanımlamaktadır:

*“Millet ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi, ne de iradi bir zümre değildir. Millet, dilce, dince, ahlaka ve gzelliğe müşterek olan, aynı terbiyeyi almış fertlerin oluşturduğu bir topluluktur. Bütün bunlar harsı (kültür) oluşturduğu için takip edilecek milliyetçilik; Harsi Trklktr.”*⁴⁶

Gökalp, Türkçülüğü bir sistem haline getirerek, bilimsel temellere dayalı, Türk halkına mevcut bilincini yeniden kazandırarak, aşağılanma ya da kişilik karmaşıklığını bitirecek fikriyatıyla önemli çalışmalar yapmıştır. Gökalp'in başka bir gayesinde, Türk milletinin gelişmişlik seviyesini artırarak, gelişmiş milletler çizgisine ulaştırmaktır. Ayrıca o dönemde Türk

⁴⁶ Mehmet Karakaş, “Ziya Gökalp’e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, 2008, s. 467.

milletinin yaşadığı askeri/sosyal eksiklikleri gidermek gayesi olan bir düşünce yapısıyla da bunları hayata geçirmek amacını güdmektedir. Gökâlp bunlarla imparatorluğun unutmuş olduğu bu teamülleri tekrar canlandırmak arzusu içerisinde.⁴⁷ Gökâlp, bu amaçların gerçekleşmesi ve bunların Türk milleti tarafından benimsenmesi için bazı adımlar atılması gerektiğini belirtmiştir. Bu adımları doğru şekilde aktaracak ve en iyi yansıtacak olan aktörlerin ise aydınlar olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca ona göre kültür ile medeniyet kavramları kapsamında bir ayrıma gidilmesi gerektiğini belirtirmiş, Batıda bulunarak onların gelişmişliğini ve medeniyetlerini gören Türk aydınlarının, Türkçülüğün manevi boyutunu ve kültür değerlerini koruyarak Türk milletine aktarılması gerekli olduğunu öne sürmüştür. Bu şekilde Gökâlp'in siyasi düşüncesinde yer alan muasırlaşmış bir Türklük anlayışı yerine getirilmiş olacaktır.

Gökâlp Türk milliyetçiliği tasarrufunu, dile, dine, ahlaka, felsefeye ve hukuka dayalı bir düşünce açısından irdelemektedir. Bu açıdan Gökâlp, Türk milliyetçiliğini geniş bir perspektiften bakarak bu anlayışı sadece siyasi konjektürden değil bir yaşam biçimi olarak kabul etmektedir.⁴⁸ Gökâlp “Türkçülüğün Esasları” isimli eserinde, Osmanlı Devleti’ne daha önceden Arnavutluk’tan ya da Arabistan’dan veya başka yerlerden Türk milletinden olan soydaşların geldiğini, bu zümrenin Türk terbiyesi ile gelişim gösterttiğini ve bu devlete biat ettiklerini, bunların ayrı bir yerde görülmelerinin doğru olmayacağını ifade etmiştir. Bu zümrenin sadece devletin saadetinde bir tutulması, müşkül döneminde ise ayrılmalarını arzu etmenin kabul edilemez bir yaklaşım olacağını belirtmiştir. Bu hususiyetle Türk milletine büyük emekler vermiş, özveri göstermiş, sadakatle bağlı kalmış ve önemli hizmetleri olmuş bu topluluğun ayrı görülmesi ve Türk olarak kabul edilmemesini doğru bir görüş olarak kabul etmemiştir. Son tahlilde bu zümrelerin soy bağlarına bakarak doğru bir yaklaşım olmayacağını öne sürmektedir. Bunun ancak önemli bir meziyete sahip hayvanda aranması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü insanların soy bağlarının toplumsal karakterlere bir etkisi olmadığını,

⁴⁷ Cihan Osmanağaoğlu, **Ziya Gökâlp'te Türkçülük Akımı**, 1. Baskı, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2008, s. 17.

⁴⁸ İlhan Aksoy / Candaş Can, “Ziya Gökâlp ve Yusuf Akçura’da Millet Tasavvurunun Ontolojik Temelleri,” **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, 2018, s. 146.

eğer bu durumun tersi kabul edilirse ülkedeki birçok düşünürün ve faydalı işler yapan zaatların birçoklarının feda edilmesinin zorunlu olacağına işaret etmiştir.⁴⁹

1.4 II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK AKIMLARI

1.4.1 II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülük Akımının Teşkilatları

1.4.1.1 Türk Derneği

XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nda, Türk dilinin gelişimi/tarihi üzerine “İlmi Türkçülük” anlamında birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların göstergesi olarak sadece Osmanlı'da değil Avrupa ve Asya'nın birçok bölgesinde de Türklerin yaşadığı görülmektedir. Yaşayanların tarihi bir geçmişi vardır ve bu insanlar Türkçe'nin bir lehçesini ya da şivesini konuşmuşlardır.

Türkçülük konusunda, gerek Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilinde gerekse sınırlar dışarısında ilmi olarak çalışmalar yapılmıştır. Bunlar: Türki boyların dil, tarih ve sanat gibi değerlerinin araştırmaları yapılmaktadır. Bu araştırmalar, başta Darülfünun ve ilim adamlarınca ele alınmaktadır. Ancak bu hususları derneklerce araştırıp irdelemek ancak meşrutiyetin ilanından sonra başlayabilmiştir.⁵⁰ Türkçülük anlayışı çerçevesinde Osmanlı topraklarında kurulmuş olan ilk cemiyet “Türk Derneği” (TD) olmuştur. Bu özellik Türk Derneği'nin Türk milliyetçiliği için önemli bir dernek olma farlılığını göstermiştir.⁵¹ Türk Derneği, II. Meşrutiyetten sonra 1908'de İstanbul'da kurularak Osmanlı'da siyasi hayatına başlamıştır. Derneğin öncüleri olarak Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi gibi isimler yer almıştır. Derneğe daha sonradan İsmail Gaspıralı, Ahmed Ağaoğlu ve Osmanlı'nın tebaalarından olan gayrimüslim Türkologlarda yer almıştır. Derneğin fahri başkanlık görevini

⁴⁹ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Haz. Gökhan Tunç, Eskişehir: 2019, s. 20-21.

⁵⁰ Ahmet Temir, **Yusuf Akçura**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, 1987, s.40.

⁵¹ Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**, Haz. Nejat Sefercioğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, 1981, s. 229.

Yusuf İzzettin Efendi yürütmüş, başkanlık görevini ise Fuad Raif Bey yapmıştır. Yusuf Akçura ise birinci sekreterlik görevini üstlenmiştir.⁵² 1908 yılında bir risale olarak basılan nizamname halinde yayınlanarak halka duyurulmuştur. 1909 senesi Ocak ayında ise Sırat-ı Müstakim dergisinde yayımlanmıştır. Türk Derneği tarafından sonraki yıllarda ise bu derneğin adını taşıyan bir dergiyle fikriyatlarını duyurmaya çalışmışlardır.

Türk Derneği'nin kuruluşunun maksatlarından biri, Osmanlı Devleti'nin tebaası içerisinde yer alan halkın, dillerini özgür bir biçimde kullanmalarını sağlayarak buna nazaran ortak bir lisanında olması gerektiğini belirtmiştir. Bu hususun hayata geçirilmesi için Türkçenin öğrenilmesinin güç olunmayacağını iddia olunmuştur. TD vazife olarak, dilin önemini öğretmek amacıyla, dilin geçirmiş olduğu devirleri irdelenmenin önemli olduğunu belirterek, bunun ise ancak dernek tarafından yapılabileceğinin altını çizmiştir.⁵³

Bu cemiyetin nizamnamede olan genel amacı ise; Türk halkının dilinin, tarihinin, kültürünün, edebiyatının ve coğrafyasının üzerinde ilmi olarak bir takım çalışmalar yaparak, ulaşılan neticelerin kitlelere haberdar edilmesini gerçekleştirmek şeklinde ifade edilmiştir. Bunun gerçekleştirilebilmesinin ise gazetelerde, kitaplarda ve risalelerde bu hususlara yer verilerek; konferans ve kültürel etkinlikler ile tüm dünya coğrafyasına aktarılmasını sağlamak olduğunu beyan etmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında TD'nin maksadı, Türkiyat araştırmaları kapsamında Türklerin dününü ve bugününü anlamaya çalışarak, siyasal kimliğine ışık tutmaya çalışmaktır.⁵⁴ Faaliyetlerine İstanbul'da başlayan TD, sınırlar dahilinde Rusçuk'da, İzmir'de ve Kastamonu'da şubeler açmıştır. İmparatorluğun toprakları dışında ise Budapeşte'de bir şube açmıştır. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ivmelenmesi düşünülen TD, üyelerinin az oluşu ve üyeler içerisindeki fikir ayrılığı sebebiyle nizamnamede belirtilen maksatlar hususunda istenilen gayeleri yerine getirememiştir.

⁵² Yusuf Sarınoy, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 1994, s. 94-95.

⁵³ Burhan Paçacıoğlu, "Türk Derneği Tasfiyeci Miydi," (TÜBAR) **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 2001, s. 219-221.

⁵⁴ Duran Can Gazioğlu, "Türk Derneğinin Yeni Lisan Hareketine Katkıları İhmal mi Edildi," **Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi**, 2018, s. 284.

TD'nin gayeleri ve faaliyetleri ele alındığı zaman, kuruluşunun Türkiyat araştırmalarının yapılması ve bunun halka yayılması olduğu görülmektedir. Mensuplarının ise kültürel anlamda Türk milliyetçisi oldukları, siyasal yaklaşımlarının ise Osmanlıcılık ruhunu taşıdıkları anlaşılmaktadır. Derneğin başta başkanı, yardımcıları ve birinci katibi olan Yusuf Akçura gibi önemli görevlerde olan isimlerin bazı sebepler sonucunda İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmaları neticesinde cemiyetin gücü önemli oranda azalmıştır. Bu sebeple TD tarafından 1913 yılında yayımlanan, *“Derneği zaman zaman daldığı derin uykusundan uyandırmak için olan teşebbüsler faide vermemiştir”* bildirisiyle sessizliğe gömülmüştür. Bu bildiriden sonra varlığına tam olarak hangi tarihte son verdiği bilinmesede birçok üyesinin “Türk Yurdu” ve “Türk Ocakları” yapılanmasında yer aldıkları görülmektedir.⁵⁵

1.4.1.2 Türk Ocakları

Türk Ocakları (TO), II. Meşrutiyetin ilanından sonra, imparatorluk buhranlı bir süreç içerisindeyken 231 öğrenci adına; Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve dönemin önde gelen Türk milliyetçilerinin katılımı ile 1911 yılında gerçekleştirilen toplantı kapsamında cemiyetin kurulmasına karar verilmiştir. 1912 senesinde ise cemiyet, hazırlamış olduğu nizamnamesine göre 1912 yılının Mart ayında resmi olarak faaliyetlerine başlamıştır.⁵⁶ Bu tarihten itibaren faaliyetlerine başlayan TO, kısa bir zaman zarfında yurdun birçok yerinde yaygın hale gelmiştir. Bu cemiyete imparatorluk dışındaki diğer Türk halklarında ilgisi oldukça yüksek olmuştur. TO, Türkistan'da, Bakü'de, ve başka vilayetlerde de faaliyetlerde bulunmuştur. TO, Milli Mücadele/Mütareke dönemlerinde işgal güçlerine karşı birçok çalışma içerisinde bulunsada, bu dönemlerde faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra ise, yurdun birçok yerinde hızlı bir şekilde şubeler açarak faaliyetlerine devam etmiştir.⁵⁷

⁵⁵ Sarımay, **a.g.e.**, s. 96-102.

⁵⁶ Hidayet Kara / Bahattin Çatma, “Modern Türk Kimliğinin Oluşumunda “Türk Kimdir” Tartışmaları ve Türk Ocağı Kurultayı (1924),” **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5 Sayı: 2, 2017, s. 346.

⁵⁷ Osman Yıldız, “Kızılırmak Gazetesi ve Türk Ocakları (1925-28),” **(TÜBAR) Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 2006, s. 526.

TO, kuruluşunda ki yegane amacını ise 2. madde de şöyle açıklamıştır: “*Cemiyetin maksadı Akvam-ı İslamiye’nin temel direği olan Türklerin milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin terakki ve ilâsıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır.*” TO, bu amaçlarını gerçekleştirebilmek adına ise kendi ismiyle açacağı şubeleri aracılığı ile dersler vereceğini ve konferanslar düzenleyeceğini bildirerek, bu hususta kitaplar ve risaleler ile halka anlatım yapılacağını belirtmiştir. Ülkenin servetinin korunması ve bunun çoğatılabilmesi için de bu minvaldeki meslek/sanat erbablarıyla görüşülerek iktisadi yardımlarda bulunulacağını ve ziraat hususunda da çiftçinin teşvik edilerek azami ölçüde yardım yapılması sağlanacağını hedeflemiştir. TO, bu adımları yerine getirirken ülkenin milli amaçlarını gözeteceğini, vaziyetin icarâasında kesinlikle siyaset dışında kalınacağını, ayrıca ocağın, hiçbir siyasi partiye herhangi bir hizmette bulunulmayacağını da taahhüt etmiştir.⁵⁸

TO'nun önemli bir faydası da, tanzimattan sonraki dönemde önemli Türk milliyetçi aydınlarını aynı camiada toplamayı sağlaması olmuştur. TO, kuruluş amacında belirttiği üzere milli kültürü ana eksene alarak milliyetçi düşüncede milli bir kimlik kurmayı amaçlamıştır. İmparatorluk topraklarında milli ülküden yoksun bir şekilde yaşamlarını sürdüren ve bu açıdan milli benliklerinden eksik kalmış Türk halkının şuurunu yeniden uyandırmak, TO'nun prensiplerinden biri olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için ilk olarak siyasi adımları tamamlayarak kültürel bir yenilik hedeflemiştir. Bu kültür hareketiyle toplumun ahlakını, hukukunu, edebiyatını ve sanatını yani milli değerlerini esas alan yeni bir yaşamın kurulmasını amaçlamıştır.⁵⁹

TO, her ne kadar politika hayatına girmek istemesede, işgal döneminden sonra sömürgeci güçlere karşı, aynı zamanda milli bir duruş sergilemeyen İstanbul Hükümeti aleyhinde bir duruş göstererek siyasi cereyanın ortasında bulunmuştur. İzmir'in işgal edilmesiyle beraber buna bir tepki olarak, TO aktif olarak rol alarak İstanbul'un birçok noktasında protesto gösterileri düzenlemiştir. Bu mitingler bizzat Mustafa Kemal'in direktifleriyle düzenlenmiş ve

⁵⁸ Ercan Çağlayan, “Türk Ocakları’nın Vilayat-i Şarkiye’de Teşkilatlanması ve Kurultaylarda Şark İle İlgili Tartışmalar (1924-1928),” **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2016, s. 786-787.

⁵⁹ Haluk Ölçekçi, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağı’nın Ankara’daki Faaliyetleri ve Kapatılması Meselesi,” **(USBAD) Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi**, Sayı: 4, 2020, s. 670.

Mustafa Kemal ayrıca protesto gösterilerinin devam edilmesini istemiştir. TO'nun diğer milli cemiyetler ile birlikte gerçekleştirdikleri mitinglerde, TO'nun bir delegesi olan Halide Edip'in yaptığı etkili konuşmalar oldukça etkili olmuştur. Gerçekleştirilen bu gösterilere İstanbul Hükümeti'nde İtilaf Devletleri'de rahatsız olmuştur. Şube sayısı gitgide artan TO, işgallere karşı mitingler yapmaya ve Mustafa Kemal'e destek vermeye devam etmiştir.⁶⁰

Mustafa Kemal, 1922 yılında kazanılan Büyük Zafer'den sonrada Türkçülük fikriyatının araştırmalarının devam edebilmesi maksadıyla TO'nun birçok şubesine nakdi para yardımı da bulunmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşunda sonra 1924'de gerçekleştirilen TO'nun ilk kurultayında, Mustafa Kemal Atatürk, Ahmet Ağaoğlu aracılığı ile Türk Ocakları'nın katılımcılarına selamlarını iletmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde en fazla Türk Ocakları'na itibar ettiğini; Devletin hiçbir zaman Türk Ocakları'na ilgisiz kalmayacağını bildirmiştir. 1924'ten sonrada TO, Mustafa Kemal'in talimatları doğrultusunda “kamu yararına çalışır dernek” şeklinde itibar edilmiştir.⁶¹ 1930 yılında İngiltere'nin Türkiye Büyük Elçisi olan Sir G. Glerk, TO'nun ne kadar önemli olduğuna değinerek; *“Türkiye'nin ulusal bir temelde yeniden örgütlenmesinde Ocaklar'ın geçmişte ve şimdi oynadığı, muhtemelen gelecekte de oynayacağı rol üzerinde ne denli durulsa yeridir”* sözleriyle bu husutaki düşüncelerini beyan etmiştir.

TO, Jön Türkler devrinde önemli bir rol oynarken Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da oldukça etkin olmuştur. Kurtuluş Savaşının kazanılmasından sonrada şube ve üye sayısını gitgide artırmıştır. 1930 yılında toplamda 250 şube ve 30.000 üyesi olan güçlü bir organizasyon haline gelmiştir. Jön Türkler devrinde, milli mücadeleye destek vermek, halkın milli duygularını geliştirmek ve ilerletmek için az sayıdaki üniversite talebesi ve Türk

⁶⁰ Tahir Kodal, “Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları,” **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 52, 2014, s. 300-301.

⁶¹ İsmail Acar, **Cumhuriyet'in Kurucu Fikri: Türk Milliyetçiliği**, Balıkesir KPSS Kurs Merkezi Kültür Yayınları, 2008, s. 41.

milliyetçisi aydınlar tarafından kurulan TO, 1931 yılında kapatılırken oluşumunu Halkevlerine devretmiştir.⁶²

1.4.2 Türkçülük Akımının Başlıca Yayın Organları

1.4.2.1 Türk Derneği Dergisi

Türkçülük üzerine araştırmalar her ne kadar tarihin derin sayfalarına kadar gidilebilsede, Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde XX. yüzyılın başlarına kadar Türkçülük ve Türkiyat kapsamında “Türk” adında bir kurumun olmadığı görülmüştür. Bu ancak Yusuf Akçura sayesinde ilk defa 1908’de örgütlenen Türk aydınları tarafından “Türk Derneği” cemiyeti etrafında birleşerek aynı isimde bir dergi çıkarmayı başarmışlardır. Dergiyi çıkarmanın maksadını ise Agâh Sırrı Levend özetle şöyle beyan etmiştir:

a) Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan bütün tebaa, milli dil olarak Osmanlı Türkçesi’ni kullanacak. Bu sayede farklı dil konuşan halkın, ortak bir dil etrafında toplanmasını sağlayacaktır.

b) Osmanlı Türkçesi’nin bütün halk tarafından konuşulabilmesi için, Türkçe’nin öğrenilmesindeki zorlukların kaldırılması sağlanarak, bunu gerçekleştirilebilmek amacıyla bu dilin geçmişten günümüze olan seyri incelenerek niteliği ortaya çıkarılacaktır.⁶³

Türk Derneği Dergisi (TDD), derneğin fikirsel yapısını ortaya koyulması adına büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle bu dergide, Orta Asya’da yaşamlarını sürdüren Türklerin, Osmanlı Devleti’nde yaşayan Türklere tanıtmaya ve haberdar etmeye yönelik bir amaca yöneliktir. Derginin ilk sayısında yer verilen “Türklüğü Bilmeli ve Bilişmeliyiz” adlı makalede bu minvalde yayınlanarak, Türk milliyetçiliğine siyasi bir pencereden bakılmaktadır. Ayrıca Osmanlı’da

⁶² François Georgeon, **Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)**, Çev. Ali Berkay, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, 2006, s. 39.

⁶³ Muhammed Emin Yıldızlı, “Türkolojiye Hizmet Eden Kurumlar (1908-1932),” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 52, 2015, s. 455.

yaşayan Türklerin Türklük fikriyatına yeteri kadar önem vermemesinden dolayı birçok Türk boyunun batılılarca ezileceği üzerinde durmaktadır. İmparatorluğun gerek resmi gerekse gayri-resmi politikalarında Türkçülük kavramı üzerinde yeterince ilgi göstermediğinden yakınlık, Osmanlıların gerek olduğu kadar Türklüğün varlığından haberdar olmadıkları üzerinde durmuştur.⁶⁴

TDD her ne kadar ayda bir basılarak yayın yapacak şekilde bir karar alınmışsa da, dergi ancak yedi sayı basabilmiştir. TDD'nin yayın hayatı yeteri kadar uzun sürmemiştir. Bir zaman sonrasında TD'nin önemli üyeleri görevlerinin başına geri geçmelerinden dolayı toplantılara katılım azalırken, bu dergisinde yayın hayatına son vermesine neden olmuştur.⁶⁵ TD'nin önemli bu isimlerinden bazıları ise Miralaylar Raif Fuad ile Necib Asım'ın kıta vazifelerine dönmeleri, Veled Çelebi'nin Konya'ya tayin edilmesi ve Akçura'nın İstanbul vilayetinden ayrılmasından dolayı bu olay gerçekleşmiştir. TDD her ne kadar erken kapanmak zorunda kalsada, dergi Türk milliyetçiliği adına gelecekte yeşerecek önemli tohumlar ekmiştir. Aynı zamanda kendinden sonra gelecek olan dergilere de ışık tutmuştur. TD'nin delegelerinin önemli bir bölümünde kendinden sonraki “Türk Yurdu” isimli dergiye geçerek Türkçülük fikriyatlarına burada devam etmişlerdir.⁶⁶

1.4.2.2 Türk Yurdu Dergisi

Türk Yurdu Dergisi (TYD), 1911’de Türk Yurdu Cemiyeti (TYC) tarafından çıkarılarak yayın hayatına başlamıştır. TYC’nin bir süre sonra kapanması sebebiye TYD artık Türk Ocağı tarafından çıkarılan bir yayın organı olmuştur. TYD’nin öncelikli amacı ise; Türklük fikriyatına hizmet ederek, Türklük düşüncesine faydalı olmaktır. TYD’nin imtiyazı ilk olarak Mehmet Emin Yurdakul’un elinde bulunsada, Yusuf Akçura’da belli dönemlerde derginin imtiyaz hakkını elinde bulundurmuştur. TYD, 1917’de ise Türk Ocakları’nın artık resmi

⁶⁴ Sarıay, **a.g.e.**, s. 99.

⁶⁵ Akçura, **a.g.e.**, s. 232.

⁶⁶ Şeniz Anbarlı Bozatay, “Türk Milliyetçiliğinin Teşkilatlanmasında Türk Ocaklarının Rolü (1912-1931),” **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, 2017, s. 125.

olarak yayın organı haline gelmiştir.⁶⁷ TYD'nin yayın politikası ve programı ise, Osmanlı Devlet'in de yaşayan Türkçü halkın menfaatlerini savunmak ve Türkçülüğü yaymak şeklindedir. Ayrıca Türk dünyasında yaşanan olayları haberdar etmek ve Türk dünyasının haklarını korumaya yönelik yayınlar yapmayı amaçlamıştır. TYD, hem imparatorluk sınırları dahilinde hem de imparatorluğun sınırları dışına yönelik milliyetçi bir yayın anlayışını benimsemiştir. TYD'nin önceliğini, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde bulunan Türk halkına milli bilinci aşlamak, daha sonraysa Türk dünyasını ele alarak yayın politikasını genişletmek olarak belirlemiştir.⁶⁸

TYD maksadını birinci sayısında genel anlamda şöyle bahsetmiştir:

*“Türklüğe hizmet etmek, Türklere faide dokundurmak istiyoruz. Maksadımız, işte budur. Maksada erişmek için hangi yollardan yürüyeceğimizi, mecmuamızın içeriği göstereceğinden, mesleğimizin açıklamasını fazla buluyoruz. Tanrı yardımcımız olsun.”*⁶⁹

TYD'nin imtiyaz sahibi Akçura, Türk Alemine seslenerek derginin amacını madde madde şu şekilde belirtmiştir;

a) Dergi, Türk milleti özelinde anlaşılacak biçimde yayınlanacaktır. Sonuç olarak basit bir kelime dağarcığında sınırlandırılacaktır.

b) Derginin yayınları kapsamında, Türk halkına faydalı olabilecek mevzular seçilecektir.

c) Dergi, Türk camiasında halkların dostluk ilişkilerini sağlamlaştırmak için çaba gösterecektir.

⁶⁷ Necmeddin Sefercioğlu, **Türkçü Dergiler**, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, 2008, s. 6.

⁶⁸ Asaf Özkan, “Millet-Milliyetçilik-Millî Tarih Bağlamında Türk Yurdu Dergisi’nde Millî Tarih Oluşturma Çabaları (1911- 1918),” **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 37, 2008, s. 296.

⁶⁹ Yalçın Yılmaz, “Türk Yurdu Dergisi’nde Mefkûre Üzerine Tartışmalar (1911-1918),” **Sosyoloji Konferansları**, Sayı: 53, 2016, s. 360.

d) Dergi Türk Aleminde yaşanan olumlu ya da olumsuz olayları bir bütün olarak ayırt etmeden toplayacaktır.

e) Dergi, Osmanlı Devleti'nde yaşamlarını sürdüren Türklerin gerek iktisadi gerekse siyasi menfaatlerini savunacaktır.

f) Dergi, mevcut siyasi yokluğun neden olduğu çıkmazlara ve umutsuzluğa karşı müspet manada adımlar atacaktır.

g) Dergi, dünya siyaset sahnesinde gerek Türk milletinin gerekse Türk Aleminin haklarını savunacaktır.⁷⁰

TYD 1911'de yani yayın hayatına başladığı dönemlerde İtalya, Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika coğrafyasında bulunan Trablusgarp'a girerek işgal etmekteydi. İmparatorluk ise buna karşılık yerel milis kuvvetlerini desteklemiş ve milliyetçi subaylar bu bölgeye kaydırılarak karşı bir hamlede bulunmuştu. Türk halkı üzerinde o dönemde yaşanan talihsiz bir olayda Balkan Savaşları'nda olmuştur. Bu bölgede yaşayan Türk halkının kimisini kimlikleri sebebiyle öldürülmüş, kimisini de topraklarından zorla çıkarılmıştı. Balkan topraklarından sürülen Türk kökenli halk ise Anadolu topraklarına yerleşmiştir. Bu ise Türk milliyetçiliği üzerinde önemli bir iz bırakmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla da Türk halkı uzak coğrafyalarda savaşarak, zorluklarla mücadele etmiştir. Bu savaşlar neticesinde Türk milleti, anayurdunu kaybetme tehlikesini yaşamıştır.⁷¹ Yaşanan bu gelişmeler ve siyasi konjonktür ele alındığında, TYD'nin üstlendiği politik rolün daha da önem arz ettiğini göstermiştir.

TYD ilk yayın dönemlerinde ılıman bir çizgide ilerlemiş, çatışmacı bir üslupla hareket etmemiştir. Faaliyette bulunduğu Çarlık Rusya'ya bağlı bulunan topraklarda da herhangi bir engelleme ile karşılaşmamış, siyasal ideolojik herhangi bir yaklaşımdan ziyade kültürel bir

⁷⁰ Berrin Kalsın, "II. Meşrutiyet'te Fikir Gazeteciliği: Sırat-ı Müstakim, İştirak, İctihad ve Türk Yurdu," **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 12, 2014, s. 208.

⁷¹ Ümmet Erkan, "Türk Yurdu Dergisinde Milliyetçiliğin Analizi (1911-1931)," **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:13, 2016, s. 137.

yayın çizgisi üzerinde faaliyet göstermiştir.⁷² Rusya, bu açıdan Türkçülük hareketinin gelişimi ve yayılması bakımından önemli kazanımlar sağlamıştır. Rusya’da ortaya çıkan milliyetçi düşünceler sayesinde Türklük fikriyatı gelişim göstermiş ve özellikle bu oluşum II. Meşrutiyetten sonra daha teşkilatçı bir yapıda hareket etmiştir. Ayrıca Rusya bu açıdan Türk milliyetçiliğinin uyanışında da önemli bir rol oynamıştır. TYD ise bu Türkçülük teşkilatının reformist düşüncelerinin temsilciliğini yapan bir yayın organı olarak faaliyet göstermiştir.⁷³

1911 yılından sonra Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşanan olaylar neticesinde Türk aydın kesimin TYD’nin bünyesinde toplanmasına neden olmuştur. TYD bu minvalde ilimde, fikirde, edebiyatta ve siyasette yaptığı çalışmaları Türklük ruhuyla ele almıştır. Milli bilinci ön planda tutan yeni bir Türk Devleti’nin kurulmasına da öncülük etmiştir. TYD bunun haricinde Türk dilinin yabancı kelimelerin etkilerinden arındırılmasını sağlayarak, toplumun gündelik dilini ön plana alan özgün Türkçe’nin gelişmesini de sağlamıştır. TYD’nin gerçekleştirdiği yayınlar İttihat Terakki’nin ve sonraki dönemde yeni Türk Devleti’nin üzerinde bir etki de bırakmıştır.⁷⁴ Ancak TYD iktidarda yer alan İttihat Terakki Cemiyeti (İTC) ile ilişkilerini mesafeli tutmaya özen göstermiştir; zaman zaman da eleştirmiştir. Yusuf Akçura dergide kaleme aldığı bir yazısında, İTC’nin politikalarını belirsiz olmakla ithamda bile bulunmuştur. Bu açıdan TYD, İTC’nin politik malzemesi olmaktan her zaman kaçınmıştır. François Georgeon, Akçura’nın bu konudaki çabasına dikkat çekerek, TYD ile İTC arasında bir bağımsızlık olduğunu öne sürmüştür. TYD her ne kadar İTC’nin kontrolü altında olmasada ilişkileri genellikle iyi olmuştur. İTC’nin gözle görünen resmi politikası “Osmancılık” fikriyatı olmuştur. Ancak İTC ele altından da Türkçülük hareketini desteklemiştir. Ayrıca TYD’de İTC’nin siyasi politikalarını desteklememiş olsaydı, 1913’te ağırlığı iyice hissedilen Jön Türk’lerin gücü sebebiyle varlığını sürdürmesi beklenemezdi.⁷⁵

⁷² Rıdvan Akın, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi (1908-1918)**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 57.

⁷³ Sema Sezgin, “Türk Yurdu Dergisinde Rusya Türkü Yazarlar, Fikirleri ve Türklüğe Katkıları,” **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, 2021, s. 318.

⁷⁴ Eren Akçiçek / Mehmet Karayaman, “Atatürk’ün Türk Ocaklarına Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar,” **İzmir: Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi**, 2007, s. 30.

⁷⁵ Özgür Balkılıç, “Rüşeym Halinde Türk Milliyetçiliği: Türk Yurdu Dergisi (1911-1918),” **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 266, 2010, s. 130-131.

1.4.2.3 Genç Kalemler Dergisi

Genç Kalemler Dergisi (GKD), 1909 yılının haziran ayında Manastır'da yayın hayatına başlamıştır. 1910 yılına kadar sekiz sayı halinde yayımlanan “Hüsn ve Şiir” isimli mecmuanın devamı olarak nitelenmektedir. “Hüsn ve Şiir” dergisi İTC'nin önderlerinden olan Doktor Nazım'ın yeğenleri Hüseyin Hüsnü ve İsmail Suphi tarafından çıkarılmıştır. Mecmuanın sorumlusu İTC'li Nesimi Sarım Bey, başyazarlığını ise Ali Canip yapmıştır. GKD'nin yazar kadrosu Ali Nacip, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve genç kalemlerden oluşmuştur. Bu isimlerin özelliği ise Türk milliyetçiliğini benimsemiş bir ideojiye sahip olmalarıdır.⁷⁶ İstanbul'da TD'nin faaliyetleri sürerken buna eş olarak İTC'nin merkezi konumunda ki Selanik'te ise GKD yayın hayatına girmiştir. GKD lisan konusunda, Türkçülük akımına yeni bir boyut kazandırırken, Türk milliyetçiliğinin gelişimi içinde büyük adımlar atmıştır.

Selanik, milliyetçi ideolojiyi teşvik eden siyasal bir yapıya sahiptir. Bu siyasal atmosferden etkilenen GKD'nin maksadı ise; yazı dilini sadeleştirerek halkın diline yaklaştırmaktır. GKD bu adımın adını ise “Yeni Lisan” olarak belirlemiştir. Bu hareketin öncülüğünü ise derginin başyazarı Ali Canip ve Ömer Seyfettin yapmıştır.⁷⁷ Dildeki bu sadeleştirme hareketine 1911'de Ziya Gökalp'te katılım göstermiştir.⁷⁸ İTC'nin kongresi için Diyarbakır'dan Selanik'e gelen Gökalp, Ali Canip ve Ömer Seyfettin ile burada tanışmıştır. Onların fikirleriyle aynı fikirde olduğunu düşünen Gökalp, GKD'nin başlattığı "Yeni Lisan" adımına kalemiyle desteklemiştir. Gökalp, “Türkçülüğün Esasları” isimli eserinde; GKD'nin dilde sadelik yönünde bir çalışma yaptığını, Ömer Seyfettin'in ise bu çalışmada öncü olduğunu, kensinde Ömer Seyfettin ile düşüncelerinin uyduğunu belirtmiştir. Gökalp, Türkçe'de bir ıslah çalışması yapılarak yabancı dillerden arındırılması gerektiğini söyleyerek, bunun kendisinin arzusu olduğunu ifade etmiştir. Ancak bunu yapanın ilk olarak Ömer Seyfettin olduğunu, GKD'da yazmaya başlayarak kendisinin de bu sayede bu harekete katılmasına imkân sağladığının önemine

⁷⁶ Cevat Özyurt, “Dilde ve Edebiyette Uluslaşma: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi,” **Muhafazar Düşünce Dergisi**, Sayı: 5, 2005, s. 56.

⁷⁷ Sarıay, **a.g.e.**, s. 102.

⁷⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Ziya Gökalp**, İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, 1966, s. 75.

değirmiştir. Gökâlp bu hareketin yalnızca bir dil çalışması olduğunu kendisinin ise Türklüğü bütün ülkeleriyle ele alarak “Turan” adlı eserinde bunu bir bütün olarak gerçekleştirdiğini belirtmiştir.⁷⁹

GKD, lisan hareketiyle dili sadeleştirmeyi, edebiyet ve kültürde ise millileştirmeyi hedeflemiştir. Bu maksatla kendi yazılarının yanına Servet-i Fünuncuların da yazılarını ekleyerek bir karşılaştırma yapmak istemişlerdir. GKD, dil hareketini millileştirme konusunda çok önemli bir adım olarak görmüştür. Derginin ikinci cildinin ilk sayısından itibaren bu hareketin başladığı görülmüştür. Bu sayıdan itibaren derginin son sayısına kadarki süreçte, Ömer Seyfettin ve kalemdaşları yayınlarını bu minvalde hazırlayarak hareket etmişlerdir. GKD, dilin sadeleşmesinin halk için gerekli ve önemli bir adım olduğunun altını çizmiştir. Eski zihniyeti bu hususta gayri milli bir politika yapmakla suçlayarak, bu hareketin maksadını, varılmak istenilen amacı; “*Biz, bütün karanlıklardan uzak, hür ve müstakil, ilim ve edebiyat için çalışacağız. Gayemiz millî bir lisan, millî bir edebiyat vücuda getirmek olacaktır*” şeklinde açıklamıştır.⁸⁰

GKD'nın “Yeni Lisan” isimli makalesi, lisanın sadeleştirilmesine yönelik hükümetin desteğini almak maksadıyla hazırlanmış bir çalışmadır. Ayrıca bu mevcut hükümete bir itiraz, bir serzeniş ve bir cevap niteliğinde taşımaktadır. Ömer Seyfettin politik yönden hükümete mesafeli bir yaklaşım sergilemektedir. Ziya Gökâlp ise İTC'nin kurul üyesidir ve bu açıdan bakıldığında GKD'nın hükümete yakın durduğu anlaşılmaktadır. Gökâlp ayrıca Selanik'e İTC'nin propagandasını yapmak ve cemiyetin fikirlerini gençlere yaymak amacıyla gönderildiği bilinmektedir. “Yeni Lisan” makalesi hükümete daha çok soğuk bir duruş sergilesede, makalenin ulaşmak istediği maksat: Genç kesime hitap ederek, onların dilde “Yeni Lisan Hareketi”ni başlatmaları için bir çağrı niteliği taşıması şeklindedir.⁸¹

⁷⁹ İsmail Acar, **Ziya Gökâlp: Türkçülüğün Esasları Üzerine Bir Değerlendirme**, Balıkesir: Liva Yayınları, 2005, s. 98-99.

⁸⁰ Atilla Aktaş, “Genç Kalemler Sonrası Ömer Seyfettin’in Dil ve Milli Edebiyat Hakkındaki Görüşleri,” **Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2018, s. 254.

⁸¹ Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 287-288.

GKD'nın faydalı başka bir adımında, derginin başlattığı “Yeni Lisan” hareketi ile Cumhuriyet döneminde Latin harflerine geçiş aşamasında önemli itiş gücünü sağlamıştır. GKD'nın etrafında birleşen aydınlar, dilde sadeleştirme adımı, kültür milliyetçiliği hareketi gibi reformcu ideojiler ile devletin bekasına yönelik arayışların olduğu görülmüştür. Bu hareketlere ise genel anlamda “Yeni Lisan” ve “Yeni Hayat” formülleriyle kurtuluş yolları bulunmaya çalışılmıştır. Balkan Savaşları sonucunda kaybedilen Selanik, bu sebeple GKD'nın kalemleri “Türk Yurdu” ve “Türk Ocağı” cemiyetlerine dahil olmak zaruretinde kalmıştır⁸². GKD'nın yayın hayatı böylece 1912 yılında son bulmuştur.⁸³

1.5 İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun, XVII. yüzyılın sonuna doğru hızlıca çöküş dönemine girdiği görülmektedir. Bunun sebebi ise, Batı'nın askeri/siyasi gücünü tüm dünya üzerinde dayatmaya çalıştığı gibi Osmanlı'ya karşı da aynı şekilde bu gücünü dayatmaya çalışmıştır. Bu sebeple imparatorluğun siyasal dengesi bozulma evresine girmiş, bu durumu düzeltmek maksadıyla ise reformist arayışlara yönelilmiştir. Bu amaçla Batı, Osmanlı için bir kurtuluş modeli olarak seçilmiştir. İmparatorluğu kurtarmak adına ilk reform adımları askeri alanda görülmüştür. Devam eden süreçte Batı'nın fikir yapılanması etkinliğini daha da artırmış, XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın gerek düşünce gerekse siyasal yapısına tesir etmeye başlamıştır.

Reformist Sultanlar olarak bilinen III. Selim ile II. Mahmut, kendi dönemlerinde yenilikçi adımları hızlandırmıştır. Tanzimat döneminde gerçekleşen yeni uygulamalar sonucunda ise aydın kesim üzerinde önemli bir iz bırakmıştır. Yenileşme hareketleri sonucunda imparatorluğun kurtuluşunun yeni bir anayasa ile aşılabileceği düşüncesi kabul görmeye başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında 1876 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk anayasası Kanun-ı Esasi yürürlüğe konulmuş, 1877'de ise imparatorluğun ilk meclisi açılmıştır.⁸⁴ Ancak

⁸² Bozatay, **a.g.e.**, s. 125.

⁸³ Savaş Karagöz, “Cumhuriyet Öncesi Dönem (1909-1923) Gençliği Konu Edinen Süreli Yayınlar (Dergiler),” **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, 2018, s. 477.

⁸⁴ Gönül Güneş, “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 85, 2013, s. 104.

Rus ordusunun Yeşilköy'e kadar ilerlemesi ve gelişen siyasi gelişmeler neticesinde meclis, Sultan II. Abdulhamid tarafından 1878'de kapılarını süresiz olarak kapatmıştır. II. Abdulhamid karşıtları, sağlık sorunları nedeniyle tahtan indirilen V. Murad'ı tekrar saltanata çıkarmak amacıyla iki kez darbe girişimi yapmıştır. Çırağan Sarayı Vak'ası ve Scalieri-Aziz Bey komitesinin İngilizlerin desteğiyle gerçekleştirdikleri başarısız girişimler neticesinde II. Abdulhamid, baskıcı bir rejim politikasını uygulamaya koymuştur. Bu durumun etkisiyle birçok alanda özgürlükler kısıtlanmış, özel mahkemeler kurulmuş ve keyfi sürgünler yapılmıştır. Bu ise Yeni Osmanlı Hareketi'nin başlattığı hürriyetçi mücadelenin ivme kazanarak yeniden canlanmasına sebep olmuştur.⁸⁵ Bu sebeple yeniden meşrutiyete dönme çabaları kendini göstermiştir. 1889 yılında istibdad devrini yıkmak ve meşrutiyeti yeniden ilan etmek amacıyla, tıp öğrencileri tarafından "İttihad-ı Osmani Cemiyeti" adı altında bir oluşum kurulmuştur. "İttihad-ı Osmani Cemiyeti"nin adı ileriki zamanda Ahmet Rıza Beyin yaptığı teklifle "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" olarak değiştirilmiştir.⁸⁶

"İttihad-ı Osmani Cemiyeti"nin kurucuları Ohrili İbrahim Temo, Arapkirli Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sükuti ve Çerkez Mehmet Reşit'tir. Cemiyetin üyeleri, faaliyetlerini daha çok "Jön Türk Hareketi"nin yazılarını okuyarak ve bunları yayarak sürdürmüştür. Bu cemiyetin fikriyatının özelinde ise devletin kötü yönetimine dur demek, meşrutiyetin ilanını yeniden sağlamak ve Sultan II. Abdulhamid'i tahtından indirmek yer almaktadır. Cemiyete sadece öğrenci topluluklarından değil, aynı zamanda Sultana karşı kesiminde muhalifler kazanılmıştır. Bu muhalif tandanslı yeni üyeler ile cemiyet genişlemiş ve yeni katılımlarında artmasıyla buna paralel olarak birçok yeni şubeler açılmıştır.⁸⁷ İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) ilk lideri ise İbrahim Temo olmuştur. Cemiyet, İmparatorluğun içinde bulunduğu istibdad dönemine binaen faaliyetlerini gizlilik içerisinde sürdürmek zorunda kalmıştır. İTC'nin gizlilik yapılanması, özellikle masonların gizlilik örgütlenme şeklini andırmaktadır. Bunun sebebi ise Napoli'de bulunan İbrahim Temo'nun, farmason localarını ziyaret etmesi ve

⁸⁵ Sina Akşin, **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, 1980, s. 14.

⁸⁶ Bekir Tünay, "Mustafa Kemal ve İttihat ve Terakki," **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1984, s. 237.

⁸⁷ Satılmış Gökbayır, "Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı," **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3 Sayı: 1, 2012, s. 63.

İtalyan masonlarının tarihini ve yapılanmasını burada öğrenmiş olması muhtemel olarak görülmektedir.⁸⁸

İttihat ve Terakki'nin ideolojik yapısı kuruluşundan beri kimi zaman değişikliğe uğradığı görülmüştür. Ancak genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarma düşüncesi ana eksen olarak benimsenmiştir. İTC, 1905 yılına kadar Namık Kemal tarafından ortaya atılan hürriyet fikriyatının etrafında toplanırken, 1897'de idarecilerinden bir kısmı Sultan II. Abdulhamid ile iş birliği yapması üzerine örgütün gücü oldukça erimiştir. İTC, 1905 yılından sonra daha fazla düzenli bir yapıya bürünmüştür. Bunda en çok Doktor Nazım ve Doktor Bahaeddin Şakir'in cemiyet üzerindeki ağırlıklarının etkisi sonucunda gerçekleşmiştir.⁸⁹

İTC, 1908 yılına gelindiğinde mektekli subayların desteği ile önemli güçlü bir yapılanmaya bürünmüştür. Bu özellikle Rumeli orijinli yapının tesiri ile olmuştur. Bu yapının etkisi sonucunda Sultan II. Abdulhamid'in meşrutiyeti ilanı ile Osmanlı Devleti'nde yeni bir siyasi hayata geçişin beklentileri doğmuştur. Meşrutiyetin ilanından sonra aynı yıl seçimler yapılmış ve cemiyet mecliste çoğunluğu elde etmiştir. 1913 yılında gerçekleşen “Babıali Baskını” ile cemiyetin gücü daha hisedilir bir noktaya gelmiştir. 1918 yılında Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi sonucunda ise hükümet istifa ederken, İTC'de bu hezimet sonucunda kendini feshederek dağılmıştır.⁹⁰

İTC özellikle II. Meşrutiyetten sonra her ne kadar hükümet içerisinde yer almasada iktidarın iplerini eline almış, mecliste varlığında önemli oranda hissettirmiştir. Ayrıca yeni politikalar üretmeye çalışmış, devletin içerisinde bulunduğu buhranlı dönemi atlatabilmesi için büyük çabalar sarfetmiştir. Milliyetçilik akımları ise bu zaman zarfında yükselişe geçmiş, cemiyette bu akımlara karşı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Gayrimüslim halkın Osmanlı'dan ayrılması neticesinde, imparatorlukta geriye müslüman halk kalmıştır. Müslüman halkında bir

⁸⁸ Ömer Çiçek, “İttihat ve Terakki Partisi: Tarihsel ve Kuramsal Bir Değerlendirme,” **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2019, s. 109.

⁸⁹ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, s. 99.

⁹⁰ Abdüllatif Şener, “İttihat ve Terakki Cemiyetinin İktisadi ve Mali Politikaları (1908-1918),” **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 1990, s. 205-206.

milliyetçilik düşüncesi içerisine kapılmaması için bazı reform girişimlerinde bulunulmuştur. Cemiyetin bu hamleleri sonucunda milliyetçi akımlar, Türk olmayan halklar üzerinde kendine yeteri kadar taban bulamamıştır.

Cemiyet, II. Meşrutiyet'in ilanı ile yeni bir yapılanmaya giderek askeri ve idari alanları aynı rayda götürme stratejisi izlemiştir. Bunun yansıması olarak Türkçülük Akımı, cemiyetin düşüncelerinde git gide artan bir hareket haline gelmiştir. İTC son kertede, her ne kadar bu hareketi önlemeye çalışsada sonradan bu akım, cemiyetin benimsediği kurtarıcı bir rol haline gelmiştir. Bu sebeple İTC, Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönemde, Türkçülük faaliyetlerine ağırlık vermek mecburiyetinde kalmıştır. Bu tabanda bazı endişelerin olmasına sebebiyet versede, 1912'den sonraki dönemde Osmanlıcılık fikriyatı yavaş yavaş terk edilmiş ve Türk milliyetçiliğinin etkinliğini artırdığı bir döneme girilmiştir.⁹¹

1.5.1 İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük Anlayışına Etkisi

II. Meşrutiyet'in ilanı, Jön Türklerin teşebbüsleri sonucunda vuku bulmuş bir hadisedir. Osmanlı topraklarında bu hadise yaşandığı zamanlarda, herhangi bir milliyetçilik akımı kendini göstermemiştir. O dönemde herhangi bir yayın organının ya da bir siyasi yapının milliyetçilik düşüncesini gösteren emareye de rastlanılmamıştır. Ancak I. Dünya Savaşı'na gelinildiğinde, imparatorluk ile Almanya müttefik olarak savaşa girmesiyle Türk milliyetçiliği halk nazarında popülaritesi artan bir fikir hareketi halini almıştır. Birçok mecmua ve diğer yayın organlarında bu minvalde, Türk milliyetçiliği hareketinin propagandasını yapmışlardır. Türk milliyetçiliği hareketi, İTC'yi de git gide sarmalayan bir düşünce formu haline gelmiştir. Türk milliyetçiliği, 1913 yılında tek parti iktidarının siyasi konjonktüründe, Türkçülüğü benimseyen aydın kesimin etkilediği bir anlayış haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinin nedenlerinden biri de, düşüncelere kök salan milliyetçi bu fikirlerin etkisi nedeniyle olmuştur.⁹²

⁹¹ Orhan Örs, "Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşı'na Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti," **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 51, 2013, s. 714.

⁹² Turgay Uzun, "Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları," **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 28, 2015, s. 7-8.

II. Meşrutiyet'in ilanından önce Türk halkına, “İdraksiz Türkler” yakınlaştırması yapılmıştır. Bu dönemde Türklerin ulusal bilinçlenme düzeylerinin oldukça geride kaldığı yaklaşımı genel kabul görmektedir. Osmanlı yönetimleri de milliyetçi Türk halkını, “İkinci Sınıf İnsan” olarak görmüştür. Türk halkı toplum nazarında daha çok, askere alınan ve sömürülen millet şeklinde bilinmektedir. Bu doğrultuda İttihat ve Terakkili genç aydın kesim, Rumeli'de faaliyetlerini sürdürürken, Bulgarların, Yunanların ve Ermenilerin milliyetçi yaklaşımlarından etkilenerek Türkçülüğünde ayağa kalkması gerektiğini savunmuşlardır.

Balkan Savaşlarının bir etkiside büyük devletler azınlıklara destek çıkmış, bu tutumlarının nedeniyle Türkçü halkın üzerinde, Türk milliyetçiliğine daha sıkı sarılmaları zorunluluğu doğurmuştur. Bu gelişmeler neticesinde ortaya çıkan Türkçülük Akımı'nın ideolojik liderliğini Ziya Gökalp yapmıştır. Gökalp bir anlamda İTC'nin fikirsel yapısının öncülüğü konumunda yer almaktadır. “Türk Ocakları” bu minvalde örgütlenmiş, “Türk Yurdu, Yeni Mecmua ve İslam Mecmuası” bu maksatla yayınlanmış ve bu sayede Türkçülüğü duyurmak için bu imkanlar kullanılmıştır.⁹³ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İTC tarafından yayımlanan programda, Türkçe'nin resmi dil sayılması da amaçlanmıştır. Bu minvalde çıkarılan “Genç Kalemler Mecmuası” yabancı lisandan arındırılmış bir Türkçe'nin elde edilmesini hedeflenmiştir. Ayrıca bu mecmua İTC'nin finansal açıdan desteklediği bir yayın dergisi olmuştur.

İTC geniş bir coğrafyada demografik Türkleştirme politikası uyguladığı görülmüştür. Trakya bölgesindeki Bulgar halkı ile Bulgaristan topraklarındaki Türk halkı ve Ege'nin kıyı bölgelerindeki Rum halkı ile Makedonya'da yaşayan Müslüman Türk halkı yer değiştirmiştir. İTC bunun haricinde genel siyasi politikasında özellikle Türkleri ve Müslümanları kayıran ve bununla beraber ekonomik politika hamlelerini uygulamıştır.⁹⁴

⁹³ Tevfik Çavdar, **İttihat ve Terakki**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Basım, 1991, s. 97.

⁹⁴ Çağla Gül Yesevi, “Türk Milliyetçiliğinin Evrimi,” **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 79-80.

İTC'nin Türkçülük siyasetinde iki keskin sınırı olmuştur. İlki, İmparatorluğun geleneği haline gelen etnik merkezli milliyetçiliği reddetmesidir. Devletin varlığını devam ettirebilmek için Osmanlı'nın düşünsel merkezine Türkçülüğü yerleştirmiştir. Ancak bunu etnik merkezli politika unsuru haline getirmemiştir. Cemiyetin diğer sınırı ise, milliyetçilik siyasetini güderken bunu islam inancı ile zıt olacak ya da bu inanç ile karşı karşıya gelecek bir adımı kabul etmemiştir. İTC'nin Türk milliyetçiliği yaklaşımı bu iki ana eksen üzerinde gelişmiştir. İlk amacı olarak, toplumsal ve kültürel gelişimi sağlayarak gençlik üzerinde bunu aşlamaya çalışmak olmuştur. İTC, Türk kimliğinin, dilinin, tarihinin, kültürünün gelişebilmesi için çalışmalar yaparak bu minvalde kurulan dernekler aracılığı ile destekte vermiştir. Ayrıca İmparatorluk'ta kendini gösteren Türkçülük hareketleri devletin otoritesince, milli şuuru canlandıracak ve imparatorluğu ayağa kaldıracak adımları destekleyerek, bunları yönlendirecek itici gücü sağlamıştır.⁹⁵

İTC, Türkçülük politikası kapsamında iktisadi konularda da Türk halkının kalkınmasını ve daha güçlü bir hale gelmesi için çalışmıştır. Cemiyet bu maksatla kalkınma politikası kapsamında kongrede aldığı kararlarla bu adımın adını “terakki” olarak belirlemiştir. Cemiyet bu bağlamda, teşvik ve ödüller vererek girişimleri canlandırmayı, sanayinin, ticaretin ve tarımın geliştirilmesini sağlamayı ve çiftçiyi topraklandırarak aşar vergisinin azaltılmasını sağlamayı amaçlamıştır.⁹⁶ Cemiyet, ayrıca Türklüğün korunmasını ve yüceltilmesini de arzu etmiştir. Bu maksatla imparatorluğun yönetici sınıfını oluşturan Türklerin, iktisadi anlamda ya da eğitim bakımından gayrimüslim tebaadan geri kalmasından dolayı bu açığı kapatmaya çalışmıştır. Bunu yapabilmek için ise gayrimüslimlerin dini teşkilatlarını örnek alma durumuna gitmiştir. Ortodoks kilisesinin Rum halkı için, Gregoryan kilisesinin Ermeni halkı için bir gelişim üssü olmuşsa aynı şekilde Türk halkı içinde benzer uygulamayı yapmak istemiştir. Bu sayede Türk halkının sadece devlet ve çiftçilik işlerinde değil aynı zamanda da diğer alanlarda da varolabilmesini için çalışmalar yürütmüştür.⁹⁷

⁹⁵ Yücel, **a.g.e.**, s. 509.

⁹⁶ Yaşar Semiz, “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası,” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 35, 2014, s. 236.

⁹⁷ Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Ankara: İmge Yayınevi, 2001, s. 177-178.

1.6 CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK AKIMLARI

1.6.1 Cumhuriyet Döneminde Türkçülük Akımlarında Önde Gelen Aydınlar

1.6.1.1 Munis Tekinalp'in Türkçülük Anlayışı

Munis Tekinalp ya da gerçek adıyla Moiz Kohen yahudi bir ailenin çocuğu olup, eğitim hayatını ilk önce Atina'da daha sonra ise İstanbul'a gelerek devam ettirmiştir. Cumhuriyet'ten önceki dönemde İTC ile yakın ilişki kurmuş, Cumhuriyet döneminde ise fikirlerini bu doğrultuda uyarlamış bir aydındır. Her ne kadar Cumhuriyet öncesi dönemde birçok esere imza atsada özellikle 1928'de çıkardığı “Türkleştirme” ve 1936'da kaleme aldığı “Kemalizm” isimli yayımları ile dönemin önde gelen Türkçü aydınlarından birisi olmuştur.

Tekinalp, II. Meşrutiyet öncesi dönemde Osmanlıcılık fikriyatının ateşli bir savunucusu olmuş ve 1909'da Hamburg'da yapılan bin kongrede de Yahudi cemaatinin tepkisine göğüs gererek Osmanlıcılık düşüncesini hararetle savunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan ayrılıkçı milliyetçi hareketler ve Balkan Savaşları'nın menfi neticesi, Tekinalp'in bu düşünceden uzaklaşarak Türkçülük anlayışını benimsemesine neden olmuştur. Balkan Savaşları sonrasında Tekinalp'in düşünselinde buna çare olarak Pan-Türkçülük anlayışı yer almış, Cumhuriyet döneminde ise Kemalist-Uluşçuluk düşüncesi ön plana çıkmıştır.⁹⁸

Tekinap'ın Türklük anlayışı, inanarak Türk olduğunu söyleyen herkesin Türk olduğunu, Türk olduğunu söyleyen bir Musevi, bir Arap veya bir Arnavut'un geçmişinin izlerine bakarak, eğer Türk olmanın etkenleri var ise ona göre Türklüğü kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Tekinap'e göre, inancında Türklük duygusunu besleyen biri, bir Türk topluluğu içerisinde yaşamışsa sadece inancında Türklük olmaz aynı zamanda anadilide ve kültürüde Türk kimliği kazanmış olacaktır. Türk olmayıp Türklük çatısı altında eğitim almış bir kimse, bu eğitim sonucunda kendisini Türk olarak görebilmektedir. Ayrıca kendisinde de Türk

⁹⁸ Serkan Turgut, “1930'lar Türkiye'sinde Sosyolojinin İki Yüzü: Munis Tekinalp ve Gerhard Kessler,” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 52, 2021, s. 27-28.

olduğu bilinci oluşmuştur. Bazende kendi kendine inandırarak Türk olduğunu sayabilmektedir. Türk olduğunu düşünerek, Türk toplumunun duygusuyla beraber yaşamıştır. Tekinalp son olarak bir inanış şeklinde başlayan Türklük düşüncesinin, Türk kültür ve eğitim anlayışı ile bu sürecin tamamlanmış olacağını belirtmiştir.⁹⁹

Tekinalp'in 1928'de kaleme aldığı “Türkleştirme” isimli eserinde, Türkiye'de yaşayan Yahudilerin Türkleşmeye açılan yollarını göstermiş ve gerek toplumun gerekse kamunun önünde Yahudilerin Türkleşebilmesinin mümkün olabileceğini ortaya atmıştır. Tekinalp yeni Türk Devletinin, Yahudilerin Türkleşmedeki sorunlarını görmüş ve yönlendirici konumda bir rol üstlenmiştir. Tekinalp'in bu rolü üstlenmesindeki itici güç: Gökalp'in zikrettiği, “*Kendini Türk olarak ifade eden herkes Türktür*” beyanı olmuştur. Ayrıca Tekinalp, Türkiye'de bulunan azınlıklarında Türkleştirilmesinin Türk toplumu açısından çok önemli olduğunu ve Türkleşmeyi benimseyen vatandaşların devletin-ulusun gücüne güç katacağını savunmuştur.¹⁰⁰

Tekinalp'in 1936 yılında yazıya döktüğü “Kemalizm” isimli yapıtında Kemalizmi, savaş yıllarından sonra kurulan Türk Devleti'nin tarihinin, eylemlerinin ve programlarının, Türk milletinin liderinin ideallerine dönük eylemleri olarak beyan etmiş, Kemalizmin özünü ve dinamiklerini ise Türk milliyetçiliği tarafından oluşturulduğunu öne sürmüştür. Tekinalp milliyetçiliğide Gökalp'in düşüselinde olduğu gibi ırka göre değil, ortak değerlere ve ortak ideallere sahip beraber yaşama düşüncesinde olan sosyal ve kültürel bir grup olarak görmüştür.¹⁰¹ Tekinalp Türkçülüğün tarihini hanedana ya da dine değil kavmiyete götürerek kökenci bir tutum takınmıştır. Ayrıca Türk kavminin saf halinden yola çıkarak, Orta Asya'ya ve Anadolu'ya gelerek öz karakterine kavuştuğunu öne sürmektedir.¹⁰²

⁹⁹ Murat Kılıç, “Türkleştirme Dağında Bir Musa ve Evamir-i Aşere (On Emir),” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 172.

¹⁰⁰ Melih Çoban, “Azınlıklar ve Türkleşme Bağlamında Bir Entelektüel: Tekinalp,” **Türk Yurdu Dergisi**, Sayı: 289, 2011, s. 305.

¹⁰¹ M. Çağatay Özdemir, **Türkiye'de Sosyoloji (Eserler-İsimler)**, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008, s. 370.

¹⁰² Mehmet Özden, “Atatürk Döneminde Kemalist Metinler: A'râfda Bir Kemalizm: Tekin Alp ve Kemalizm (1936),” **BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 34, 2005, s. 63.

1.6.1.2 Nihal Atsız'ın Türkçülük Anlayışı

Hüseyin Nihal Atsız 1905 yılında dünyaya gözlerini açmıştır. Öğrenimine ilk olarak Fransız ve Alman okullarında başlamıştır. 1922 yılında ise Asker-i Tıbbiye'ye girmiştir. Bu onun için milliyetçi eğilimlerinin başladığı bir dönem olmuştur. Çeşitli olaylara karıştığı için 1925'de Asker-i Tıbbiye'den çıkarılmıştır. Nihal Atsız tarafından kaleme alınan ve Türkiyet Mecmuası'nda yayımlanan bir makalesi, dönemin Türk aydını Fuad Köprülü tarafından oldukça beğenilmiş, bu doğrultuda Köprülü'de Edebiyet Fakültesi'nden mezun olan Atsız'ı 1931'de yanına asistan olarak almıştır. Nihal Atsız 1931 yılında Türkçülüğü ve Turancılığı ana eksenine koyduğu “Atsız Mecmua” yı yayımlamıştır.¹⁰³

Nihal Atsız, XX. yüzyılda Türkçülük hareketinin Ziya Gökalp'en sonra en önemli figürlerinden birisi olmuştur. Atsız, Türkçülük konusunu sadece düşünsel boyutta değil eyleme geçme hususundaki dirayetiyle, Türkiyatçı aydınlar arasında da önemli bir konuma oturmasını sağlamıştır.

Atsız, Kemalizm anlayışına eleştirel bir bakış sergilesede, Atatürk'e karşı derin bir saygı gösterdiğide kaçınılmaz bir gerçek olmuştur. Gazi'nin Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu büyük başarıyı, kaleme aldığı birçok yazısında methiyeler dizdiği görülmüştür. Atsız “Toprak-Mazi” isimli şiirinde, “*Arkasında olmasaydı şanlı bir mazi, bu milletten çıkar mıydı bir büyük Gazi*” sözleriyle Atatürk'ü minnet ve inançla anmıştır.¹⁰⁴

Nihal Atsız Türkçülük anlayışı kapsamında, Türklüğü bir kan ve soy meselesi olarak görmektedir. Kendilerini Türk şeklinde niteleyenler için ilk hususun, Atsız'a göre Türk soyundan gelmiş olması gerekmektedir. Ayrıca Türk milletine dahil olabilmesi için “kanın, dilin ve dileğin”de Türk olması gerekmektedir. Ona göre bu unsurlar birleştirildiğinde

¹⁰³ Halil Cin, “Hüseyin Nihal Atsız’ın Çıkardığı Orkun Dergisi’nde (6 Ekim 1950-18 Ocak 1952) Dil, Kültür ve Milliyetçilik Hakkındaki Yazılar,” **Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2018, s. 386.

¹⁰⁴ Can Kakışım, “Nihal Atsız’ın Kemalizm Eleştirisi ve Bu Eleştirinin Nedensel Çözümlemesi,” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 8, 2016, s. 2625-2626.

milliyetçi bir halk oluşmuş olacaktır.¹⁰⁵ Bu halk sayı bakımından az olsa dahi dünyada güçlü bir millet var olacaktır. Dil, dilek ve ırk birliğini milletin unsurlarından gördüğünden, menfaat birliğini kesinlikle kabul etmez. Türk olmayan ancak Türkçe konuşan yabancı bir kişinin, Türk lehçesi konuşan bir kıpçaka göre sadece kıpçakın bir Türk olarak kabul görmesini savunur. Atsız, bir Türk halkının ferdi ile bir Kırgız'ın her ne kadar menfaatleri ayrı olsada, kanınında ırkınında aynı olduğundan ikisinin bir millet olduklarını belirtir. Onun milliyetçilik yaklaşımı ise irredentisttir. Yani Türk milletinin “Turancı” bir anlayışa sahip olması gerektiğini arzulamaktadır. Her milletin bir ülküsü olduğunu, Türk milletinin ülküsünü ise “Türk Birliği” olarak görmektedir. Bu ülkünün hayal olmadığını ve bunun Türk milletinin hakkı olduğunu savunmaktadır.¹⁰⁶

Atsız'ın “Türkçü-Milliyetçi” anlayışı perspektifinde milli birliği Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde kabul etmektedir. Türkiye'nin ırksal bir karışıklık içerisinde bulunduğunu, bu sebeple Anadolu topraklarında bir arındırma politikası uygulanmasını gerek görmektedir. Kendisini bir Anadolu köylüsü olarak görsede, Anadolu topraklarının ırk olarak saf olmadığını vurgulamıştır. Türklük yaklaşımı ise Orta Asya orijinlidir. Mazi olarak ise Osmanlıdan ve İslamiyetten daha eskiye dayandırmaktadır. Ayrıca bu anlayışın Anadolu toprakları ile sınırlandırılmamasını savunmaktadır.¹⁰⁷

Atsız Türkçülüğü, geçmişten günümüze kadar gelen hakların mirası, meşru ve tarihi bir dava olarak görmektedir. Türkçülüğü: Türk soyundan, ruhundan ve kanından gelip bir olup birleşerek, düşünce haline gelmesi şeklinde tanımlamıştır. Türkçülüğü maziden gelen dört temel unsur etrafında toplamıştır. Bunlar;

a) Kökü eskilere dayanan, Türk boylarının şuuru ile günümüze gelen milliyetçilik anlayışı,

¹⁰⁵ Konur Alp Demir, “Hüseyin Nihal Atsız’ın Türkçülük Mücadelesinin Türk Devlet Yönetimindeki Algılanış Biçimi Üzerine Bir Değerlendirme,” **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2018, s. 172.

¹⁰⁶ Murat Kılıç, “Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi,” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 16, 2007, s. 135-136.

¹⁰⁷ Yusuf Ziya Bölükbaşı, “Türkçü-Turancı Milliyetçiliğin Düşünsel Temelleri Üzerine Bir İnceleme,” **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 10, 2018, s. 50.

b) Batı’da vuku bulan milliyetçi hareketler gibi bir yaklaşıımı, Tanzimat’ın ilanından sonra benzer şekilde oluşmasını arzu eden duygu,

c) Devletin topraklarında yaşayıpta ihanet eden, yabancı unsunlara karşı duyulan tepki,

d) Türk milletinin son iki yüz yıldır yaşadığı sıkıntılar ve bunlara karşı beslediği milli şuur,

Atsız, bu dört temel unsur birleşip yoğunlaşarak, günümüz Türkçülük anlayışını meydana getirdiğini ileri sürmüştür.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Yücel Hacaloğlu, **Doğumunun 100. Yılında Nihal Atsız**, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, 2005, s. 55-56.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1 TÜRKÇÜLÜK AKIMININ ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE'NİN İÇ SİYASAL GELİŞMELERİNE ETKİLERİ

2.1.1 Atatürk'ün Türkçülük Anlayışı

Türkçülük, Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra külleri üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin temel fikriyatlarından birisi olmuştur. Atatürk, Millî Mücadele'den sonra Türk milliyetçiliği ilkesine sahip bu millete, çağdaş ve milli bir toplum oluşturmayı amaçlamıştır. Cumhuriyeti'nin yeni doğduğu yıllarda başta Atatürk'ün ve diğer vekillerinde söylemlerine bakıldığında Türkçülük anlayışının etkili olduğu görülmektedir. Milliyetçilik anlayışı ülküsünde yapılan en önemli inkılaplardan biriside kuşkusuz Cumhuriyet'in kurulması olmuştur.¹⁰⁹ Modern anlamda Türk milliyetçiliği, yeni Türk Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Atatürk'ün de siyasal politikasının ana etkeni olarak benimsemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik olarak temelleri, çağdaşlaşma ve uluslaşma üzerine kurulmuştur. Atatürk'ün Türk milliyetçiliği devrimleri olarak anılan bu toplumsal inşa, yeniden kuruluş anlamı taşımaktadır. Ortaya çıkan bu yeni anlayış ise “Atatürk Milliyetçiliği” olarak tezahür görmüştür.¹¹⁰

Atatürk, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni, Türk milliyetçiliğinin birleştirici yönünü kullanarak büyük bir çaba ile inşa etmiştir. Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu döneminin önde gelen Türk milliyetçilerinden Ziya Gökalp'in milliyetçi yaklaşımlarını ise Cumhuriyetin temellerine serpiştirmiştir. Böylece Osmanlı'nın son dönemlerinde revaçta olan Türk milliyetçiliği, yeni Türk Devleti'ne de sıçramış olacaktır. Mustafa Kemal'in ilkelerinden birisi

¹⁰⁹ Kürşat Batuhan “Usta, Osmanlı Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımlarından Türkçülüğün Cumhuriyet Üzerindeki Etkileri,” *Academia*, 2020, s. 6.

¹¹⁰ Ramazan Çelik, “Atatürk Dönemi'nde Türk Kimliğinin Yeniden İnşası: Cumhuriyet ve Son Posta Gazetelerinin 1930-1938 Döneminin Değerlendirilmesi,” *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 2020, s. 53.

olan milliyetçilik fikriyatı, yeni devletin temel ideojisi olarakta kabul görmüştür. Atatürk, bu husustaki milliyetçilik düşüncesini 1921 yılında Eskişehir’de zikrettiği bir konuşmasında;

“Ne İslâm Birliği ne de Türk Birliği bizim için bir doktrin veya mantıklı bir politika meydana getirebilir. Bundan böyle yeni Türkiye'nin, hükümet politikası kendi millî sınırları içerisinde Türkiye'nin kendi öz egemenliğine dayanma ve bağımsız yaşamadan meydana gelmektedir” şeklinde beyan etmiştir.¹¹¹

Afet İnan, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışına nasıl baktığını kaleme aldığı bir yazısında şöyle açıklamıştır: Türk milliyetçiliği, gelişim/gelişme yolunda uluslararası camia ile münasebet ve temas içerisinde olup, bütün gelişmiş milletlerle eşitlik ve ahenklik içerisinde yürütmektedir. Ancak Türk toplumu bu husuları gerçekleştirirken, karektirini, ruhunu ve bağımsız kimliğini de kaybetmeyecektir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçilik hususunda kendine yakıştırdığı tanımlama “milliyetperver” şeklinde olmuştur. Demeçlerinde ve konuşmalarında kendisini milliyetçi olarak değilde “milliyetperver” tabirini tercih etmiştir. 1923 yılında Lozan Andlaşması'nın imzalanmasından sonra Batılı gazetecilerle yapmış olduğu bir röportajda, “Biz Milliyetperver” şeklinde sözlerine başlamıştır. “Biz milliyetperverler gözleri açık adamlarıdır. Gözlerimizi hergün daha ziyade açmaktayız. Ve gerek içte gerek dışta olup biteni görüyoruz.” Buna benzer 1922 yılında “Petit Parisien” gazetesine vermiş olduğu bir demeçte de milliyetçilik hususu hakkında şöyle beyan vermiştir: “Şurasını unutmamalı ki, bu tarzı idare bir Bolşevik sistemi değildir. Çünkü biz ne bolşevikiz ne de komünist. Ne biri ne diğeri olamayız. Çünkü biz milliyetperver ve dinimize hürmetkarız.”¹¹²

Atatürk'ün milliyetçilik yaklaşımı, Milli Mücadele döneminde devletin siyasi varlığı ilk öncelik olarak yer almıştır. Bu onun millet kavramını devlet tarafından belirlenmesi savını ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde ise Ziya Gökalp'in sistemleştirdiği Türk

¹¹¹ Faruk Aydın, “Atatürk ve Milliyetçilik,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 42, 1998, s. 774.

¹¹² Şerafettin Turan, “Atatürk Milliyetçiliği,” **Türk Tarih Kurumu**, Belleten, 1988, s. 855-856.

milliyetçiliği, milli kültür anlayışını anaç olarak belirlemiştir. Devletten önce milletin varlığı ilkesi önceliği olmuştur. Cumhuriyet ile beraber gelişim gösteren milliyetçilik anlayışı ise, milletin devlet tarafından belirlenmesi anlayışını benimsemiştir. Atatürk tarafından oluşturulan “Türk Milleti” yaklaşımı da bu hususa dayanmaktadır.

Ziya Gökalp, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışına önemli bir etki gösterdiği kabul görmektedir. Gökalp'in “Türkçülüğün Esasları” isimli eserinde “*Büyük İskender diyor ki; Benim hakiki babam Filip değil Aristo'dur. Çünkü birincisi maddi varlığımın ikincisi manevi varlığımın meydana gelmesine sebep olmuştur*” yaklaşımından yola çıkarak Atatürk de, “*Bedenimin babası Ali Rıza, fikirlerimin babası Ziya Gökalp'tır*” sözlerini söylediği zikredilmiştir.¹¹³

Atatürk, milliyetçilik anlayışı ile Cumhuriyeti yaşatacak olan Türk halkında, milli bir şuur oluşturarak bu anlayışı Türk halkına kazandırmak istemiştir. Bu minvalde Türk milletinde milli birliği ve beraberliği sağlamayı amaçlamıştır. Böylelikle Türk milletinde ilk olarak yeni bir kimlik kazandırmıştır. Bunun akabinde ise milletin niteliğini açıklamıştır. Bunu gerçekleştirirken, Milli Mücadele döneminde ve Türk milletinin geçmişte göstermiş olduğu kahramanlıkları da kanıt olarak kullanmıştır.

Atatürk, “*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir. Dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski bir yurt, ondan daha temiz bir millet yoktur. Ve bütün insanlar tarihinde görülmemiştir*” sözleriyle Türk milletine tarihin köklerinden gelen bir anlam yüklemiştir. Türklüğün tarihten gelen özelliklerini, yeteneklerini ve kurmuş olduğu uygarlıkları esin kaynağı olarak göstermiştir.¹¹⁴

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışında ırkçılık yaklaşımı yer almamaktadır. Onun anlayışına göre, Cumhuriyet'in sınırları içerisinde veya dışarısında yaşayan ve varlığını Türk olarak gören herkesi Türk olarak görmüştür. 1924 Anayasası'nın 88. Maddesi bu hususu şu şekilde izah

¹¹³ Ali Rıza Saklı, “Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti ve Milliyetçilik Anlayışının Uygunluğu Sorunu,” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2011, s. 7-8.

¹¹⁴ Gürbüz D. Tüfekçi, “Atatürk Milliyetçiliği,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 3, 1985, s. 913-914.

etmiştir: “*Türkiye ahalisine, din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle Türk denir.*” Atatürk bu açıdan “Ne mutlu Türk olana!” mottosunu değil “Ne mutlu Türküm diyene!” anlayışını ortaya koymuştur. Ayrıca sadece Türk denilmekle Türk olunamayacağını belirtmiştir. Önemli olanın, Türkiye Cumhuriyeti’nin vatandaşı olan her bir kimsenin kendisini Türk hissetmesi ve bu şekilde görmesinin yeterli olacağını belirtmiştir.¹¹⁵

2.2 TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE KURULAN KURUMLAR

2.2.1 Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu ile beraber kurucu yönetim, halkta yeni bir ideolojik düşünce oluşturmak ve yeni bir millet kimliği inşa etmek için “Milli Bilinç” politikasını benimsemiştir. Bu bilinci millet nazarına yerleştirmede en faydalı yolun tarih ilminden geçtiği bilinmektedir. Devletlerin milli tarihleri de yeni bir kimlik inşasında kritik bir yere sahiptir.

Atatürk’ün milli bilinç algısında, ilk önceliği olarak yeni kurulan genç Cumhuriyet’te, “Türk Tarihi, Türk Dili, Türk Coğrafyası ve Türk Kültürü” gibi milli şuuru ortaya çıkaracak alanlarda çalışmaların yapılması ve bu doğrultuda yeni kurumların kurulması direktiflerini vermiştir.¹¹⁶ Bu minvalde Maarif Vekaleti’nde girişimleri doğrultusunda 1924 yılında, İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi’ne bağlı “Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nün (TAE) kurulmasına karar verilmiştir.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nün görevlerini belirlemek maksadıyla sekiz maddelik talimathane, Bakanlar Kurulunca onaylanarak yürürlüğü girmiştir. TAE’nin müdürlüğüne ise İstanbul Darülfünun Türk Edebiyatı Tarihi Öğretim Üyesi Köprülüzade Mehmed Fuad

¹¹⁵ Alaattin Uca, “Atatürk İlkeleri Türk Milletine Neler Kazandırdı,” **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2017, s. 153.

¹¹⁶ Sevdâ Özkaya / Samet Önata, “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası’nda Türk Tarihi (1925-1977) (Bibliyografik İnceleme),” **(ASOBİD) Alınları Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2018, s. 98.

getirilmiştir.¹¹⁷ TAE, Cumhuriyet tarihinde Bakanlar Kurulu’nun kararı ile kurulmuş ilk enstitü özelliğini taşımaktadır. Aynı zamanda bizzat Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda kurulmuştur. TAE’nin kuruluş maksadı ise, Türk dilini, tarihini, sanatını ve kültürünü tarihsel bakış açısıyla araştırma ve inceleme yapmaktır.

TAE tarafından çalışmalarının duyurulması maksadı ile 1925 yılında “Türkiyat Mecmuası” ismi ile dergi yayımlanmıştır. Derginin ilk iki sayısı Arap lisanı ile yayımı yapılmıştır. ilk basımından itibaren, derginin büyük bir kısmında bilimsel ağırlıklı konular ele alınmıştır. Türkiyat Mecmuası’nda, Necip Asım, Ali Canip Yöntem ve Abdulkadir İnan gibi Türk aydınlarının makaleleri ve Türkçülük konusunda yazılar yer almıştır.¹¹⁸ Enstitünün kuruluşunda çok önemli yeri olan Atatürk, Türkiyat Mecmuası’nı da yakından takip etmiş ve bazı makalelerde tenkitte de bulunmuştur. Atatürk, Köprülüzade Mehmed Fuad Bey tarafından kaleme alınan “Orhun Kitabelerinin Oğuzları” adlı yazısı ile Josef Strzygowski’nin “Türkler ve Orta Asya San’atı Meselesi” adlı yazılarını incelemiş, kimi yerlerden notlar almış, kimi yerlerinde altını çizmiştir.¹¹⁹

Türkiyat Araştırmaları Enstitünün kuruluş amaçlarını maddeler halinde sıralamak gerekirse;

- a) Türk dilinin ana kaynaklarını, dilsel ve tarihsel usuller çerçevesinde yayımlamak,
- b) Türk dilinin, metin temelli dilbilgisini hazırlamak ve sözlüğünü oluşturmak,
- c) Türk halk edebiyatının eserlerini biraraya getirmek,
- d) Dil/edebiyat/tarih gibi Türk kültürünün tüm alanlarında çalışmalar gerçekleştirmek,

¹¹⁷ Fatih Tıgılı, “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2006, s. 593.

¹¹⁸ Yıldızlı, **a.g.e.**, s. 458-459.

¹¹⁹ Özkaya / Önata, **a.g.e.**, s. 100.

- e) Türk kültürüne ait yabancı dilde yayımlanan araştırmaları/çalışmaları Türkçe'ye çevirerek yayımlamak,
- f) Türk kültürüne ait yurt dışında yayımlanan yayınların kaynakçalarını hazırlamak,
- g) Bir Türkoloji temelli kütüphane kurarak, Türk kültürüne ait yayınlarının toplanmasını sağlayarak bir arşiv oluşturmak,
- h) Enstitü tarafından gerçekleştirilen araştırmaların/çalışmaların sonuçlarını periyodik olarak yayımlamak,
- ı) Türk kültürünün araştırmalarının/çalışmalarının tanıtımını yapmak üzere “Türkiyat Mecmuası’nı yayımlamak,
- i) Hem yurt içinde hem de yurt dışında Türk kültürü hususunda çalışma yürüten, araştırma ya da yayın yapan kurum/kuruluş ve araştırma merkezleri ile iş birliği içerisinde olmak ve toplantılar/sergiler/kongreler düzenlemek, şeklindedir.¹²⁰

TAE, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin Türk kültürüne kayda değer oranda fayda sağlamış, bünyesinden ortaya çıkan Türkiyat Mecmuasıyla da bilimsel araştırmalara katkı sağlamıştır. Aynı zamanda dergi, Türkoloji dünyasındaki gelişmeleri sınırlar dışında da yayımlayan bir yayın organı olmuştur. Hem yurt içinde hem de yurt dışında Türk kültürünü esas alan bilimsel çalışmalar ile faydalı bir kaynak olarakta literatüre eklenmiştir. Gerek TAE’nin faaliyetleri gerekse mecmuanın faaliyetleri ele alındığında, kendinden sonra ortaya çıkan “Türk Tarih Tezi, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu” gibi fikirlerin ve kurumların oluşturulmasının zeminini hazırlamıştır.¹²¹

¹²⁰ Mustafa Özkan, “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2006, s. 586.

¹²¹ Özkaya / Önata, **a.g.e.**, s. 115.

2.2.2 Türk Tarih Kurumu

Afet İnan'a göre, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünsel dünyasında tarih bilimi yaşamı süresince çok önemli bir yer tutmuştur. Bu perspektifte Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşunda ve gelişim sürecinde yakından ilgilenmiştir. Gazi'nin okul hayatında tarih dersi ve tarih kitapları ile de oldukça iç içe olduğunu belirtmiştir. Siyasal yelpazesinde de hayatının önemli dönemlerinde de tarih ilminden geniş bir anlamda yararlanmıştır. Hem “Türkiye Büyük Millet Meclisi”nde (TBMM) hem de halk toplantılarında tarihsel hususlara daha fazla yer vererek hitap etmiştir. İstiklal Savaşı döneminde de meclis sıralarına seslenirken, tarihten verdiği örneklerle ulusal bir itiş gücü oluşturmuştur. Atatürk ayrıca tarihsel araştırmalar ile zaman zaman bizzat ilgilenmiş, yerli/yabancı tarihçi bilim insanları ile de birlikte fikir yürütmüştür.¹²²

Türk Ocakları'nın 1930 yılında düzenlenen Atatürk'ün de teşrif ettiği altıncı kurultayında Afet İnan, Türk tarihi konusunda bir heyet oluşturulması teklifini etmiştir. Diğer üyelerinde katılımıyla kırk imzalı bir teklif kurulyata sunulmuştur. Sunulan teklif ise: *“Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik etmek için hususi ve daimî bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek salahiyyetinin merkez heyetine verilmesini teklif ederiz”* şeklindedir.

Teklif oylanarak kabul edilmiştir ve Türkocağı Yasası'na eklenen bir madde ile, Türk tarihinin ve medeniyetinin ilmi araştırma ve inceleme vazifesi “Türk Tarih Heyeti” tarafından yerine getirileceği kararı alınmıştır. Yeni kurulan heyetin reisliğine Mehmet Tevfik Bey, reis vekilliğine Yusuf Akçura ile Samih Rıfat Bey, umumi katipliğine ise Reşid Galip getirilmiştir.

Türkocağı'nın kapatılmasından Türk Tarih Heyeti tarafından sonra bünyesinde yer aldığı “Türk Tarih Tetkik Cemiyeti” (TTTC) adı ile yeni bir cemiyet kurulmuştur. TTTC, müstakil bir kuruluş olarak ilk çalışmalarına 1931 yılında başlamıştır. 1932 yılında ise dokuz gün süren

¹²² Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Haz. Arı İnan, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, 2009, s. 255-256.

kongre ile ilk büyük çalışmasına başlamış, böylece Türk kültürünün tarihsel gelişimini inceleyen bir kuruluş varolmuştur. “Türk Tarih Tetkik Cemiyeti,” ilerleyen süreçte ismini dil inkılabı ile beraber “Türk Tarih Kurumu” (TTK) olarak değiştirmiştir.¹²³

TTTC'nin kuruluş amacıysa, Türklüğün tarihsel varoluşunu, gelişimini ve zenginliklerini ortaya çıkarmak şeklindedir. Ayrıca, Türk milletinin uygarlık inşa etme sürecini bilimsel bir açıdan ele alarak, Anadolu topraklarında kurulan ilk uygarlıklar ile Türk ulusu arasındaki bağları araştırmaktır. TTK, Türk Tarihi Tetkik Heyeti tarafından başlatılan “Umumi Türk Tarihinin Ana Hatları” başlığı ile yürüttüğü çalışmalara devam etmiştir. Özellikle okul kitapları konusuna eğilmiştir. Kurulduğu yılda dört ciltlik bir tarih kitabı da yayımlamıştır.¹²⁴

TTK'ya bu amaçları gerçekleştirebilmek için kanun nezdinde şu vazifeler verilmiştir:

- a) Türklüğün geçmiş izlerini ortaya çıkarmaya çalışarak, Türk tarihini araştırmak/incelemek, bu hususlardaki bilimsel eserleri yayımlamak,
- b) Türklüğün tarihsel kaynaklarını toplamak ve bunları inceleyerek gerek olanları Türkçe'ye çevirerek yayımlamak,
- c) Türklüğün tarihsel gelişimini aydınlatacak belgeleri ve malzemeleri toplayarak bunların arşivlenmesini sağlamak, nitelikli belgelerin ya da malzemelerin temini için gerekli araştırmalar ve incelemeler için kazı çalışmalarını yerine getirmek,
- d) Mevcut kaynaklar üzerinden Türklüğün ve Türk tarihini yazarak yayımlamak,
- e) Yeni bilimsel konuların yayımlanmasını sağlamak ve bu hususlar hakkında toplantılar/sergiler/kongreler düzenlemek,

¹²³ Saim Sakaoglu, **Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu ve Atatürk**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Cilt: 39, 1991, s. 19-20.

¹²⁴ Cemal Avcı, “Türk Tarih Tezi, Amacı, Uygulanışı ve Amacı,” **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 11, 2005, s. 18.

f) Türk varlığının tarih bilincini kökleştirecek/geliştirecek tarihsel araştırmaları/çalışmaları özendirici tedbirler olarak bu hususta gerekli planlama ve programlamaları yerine getirmek,

g) Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında Türk tarihi hususunda çalışma yürüten, araştırma ya da yayın yapan kurum/kuruluş ve araştırma merkezleri ile iş birliği içerisinde olmak,

h) TTK tarafından onay verilen yerli/yabancı bilimsel kuruluşlara üye olmak, temsilci atamak, bu kuruluşlar ile ortak araştırmalar/çalışmalar yapmak,

TTK'nın çalışmalarında bilimsel düşünce temel yönlendirici etken olmuştur. Bilim gerçeği araştırırken, gerçeği arama tutkusuda insanlığın mazisinden günümüze kadar gelmiştir. TTK'nın maksadıda, tarihin gerçekçi derinliklerine inerek, insanoğlunun maddi/manevi değerlerine katkı sağlamak, milletlerin bu zaman zarfında ki konumlarının hakikat çizgisinde ki yerlerini bulmaktır. Bunu en net olarak anlatımını Gazi Mustafa Kemal Atatürk yapmıştır. Gazi bu hususta, *“Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sddık kalmazsa, değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır”* sözleriyle vurgu yapmıştır.¹²⁵

2.2.2.1 Belleten Dergisi

TTK tarafından 1937'de “Belleten” adı koyulan dergi, kurumun resmi yayın organı olarak yayın hayatına girmiştir.¹²⁶ Dergi'nin ismi ise Atatürk tarafından konulmuştur. “Güneş-Dil Teorisi” doğrultusunda Fransızca'da yer alan “bulletin” kelimesinin aslı “belleten” olarak kabul görmüştür. Kelimenin anlamı ise “bildiren, öğreten, zihne koyan” mânâlarına geldiğinden derginin adının “belleten” olarak koyulması uygun görülmüştür.

¹²⁵ Yaşar Yücel, **Türk Tarih Kurumu**, Belleten, Cilt: 48, Sayı: 191 -192, 1984, s. 375-376.

¹²⁶ Yıldızlı, **a.g.e.**, s. 459.

Derginin çıkış maksadı ise, “*Tetkikler ve vesikalar, kitabeler, ilim haberleri, önemli insanların biyografisi ve ayrıyeten Osmanlı tarihi vesikaları, metinleri, kanunnameleri ve önemli fermanları, tenkitli ve mukayeseli olarak ele alınıp neşr edilecektir*” şeklinde, ilk sayısında beyan edilmiştir.

Derginin her yayın safhasında, önemli tarihçilerin geçmiş çağlardan günümüze gelen makalelerine yer verilmiştir. Türklüğün tarih alanları geniş bir yelpazeden incelenmiş, Avrupa’dan ve Orta Asya diyarlarından birçok tarihçinin makaleleri yayımlanmıştır. Türk-İslam tarihi konusunda da önemli tarihçilerin yazılarına değinilmiştir.

Dergi, Türk tarihçiliği hususunda oldukça öneme sahip olup, devlet teşekkülleriyle kurulan, etki alanı ile de sınırlar dışarısına çıkan bir eser olma özelliği taşımaktadır.¹²⁷

2.2.3 Türk Dil Kurumu

Atatürk, dilin Türkçe’ye dönüşünü milletin kendi benliğine kavuşturma adımı olarak görmektedir. Bu Türk devriminin ulusçu/halkçı ilkelerinin en tabi gereklerinden birisidir. Dilde Türkçe hareketinin benimsetilmesi ile de halkla aydın kesimin birbirlerini daha fazla anlamalarına imkân sağlayacaktır. Dergilerin, kitapların ve yazılı basınında yaygınlaşarak yurdun dört bir yanına ulaşmasıyla halkın okur-yazar olmaları artacak, bu sayede devrim hareketi güçlenmiş olacaktır. Dil hareketinin uygulama alanı genişlemiş ve artık son aşamaya gelinmiştir. Latin rakamları yerini almış, takvim/saat ve ölçü birimleride yenileşme hareketine dahil olmuştur. Harf inkılabı ile de Türk dilinin ayrıntılı bir şekilde ele alma zamanı gelmiştir.¹²⁸

Atatürk, “Birinci Türk Tarih Kurultayı”nı ilgi ile izlemiş ve bildiriler yayımlanırken dil konusunu inceleme olanağı elde etmiştir. Bildirilerin sunumu yapılırken farklı kuşaklara mensup tarihçiler tarafından kullanılan dil sebebiyle, Atatürk’ün dilin Türkçeleştirilmesi

¹²⁷ Habibe Aktürk, “Belleten Dergisi’nin Türk Tarihçiliğindeki Yeri ve Önemi,” **Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2021, s. 168.

¹²⁸ A. Akın Süel, **Atatürk ve Türk Dil Devrimi**, Feyziye Mektepleri Vakfı Yayınları, 2019, s. 30.

konusunda zaman kaybetmeden ilgilenilmesi gerektiği anlayışı oluşmuştur. Gazi ilk olarak dil araştırmalarının, TTTC bünyesinde faaliyet göstermesini düşünmüştür. Ancak dil, tek başına ele alınacak kadar büyük bir çerçeveye sahiptir. “Birinci Türk Tarih Kurultayı”nın son bölümlerine doğru Gazi, dil hususunda yeni bir kurumun oluşumu mevzusunu Afet İnan’a sorularla izah etmiştir. Afet İnan ise dil konusunun TTTC’den farklı bir yapı altında oluşturulması gerektiğini belirtmiştir.¹²⁹

Birinci Türk Tarih Kurultayı sona erdikten sonra TTTC’nin bazı üyeleri, Gazi’nin davetiyle Köşk’e kabul edilmişlerdir. Bu kişilerden bazıları ise: Afet İnan, Yusuf Akçura, Samih Rıfat, Sadri Maksudi, Hamid Zübeyr ve Zayti Frenc’in de olduğu bir heyetten oluşmuştur. Bunların haricinde “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”nin ilk katipliğini yapan Ruşen Eşref Bey’de davet edilmiştir. Davete icabet eden Eşref Bey TDTC’nin kuruluşunu şöyle ifade etmiştir: “...*Tarih konuşması bitmek üzere iken Gazi Hazretleri, oradakilere sordular; dil işlerini düşünecek zaman da gelmiştir. Ne dersiniz?*” Atatürk dil konusunda düşüncelerine şöyle devam etmiştir: “Öyle ise, *Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi bir de ona kardeş bir dil cemiyeti kuralım. Adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olsun.*”

Böylelikle dil hususunda “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” adı konularak müstakil bir kurumun ilk adımları atılmıştır. Ancak Atatürk, cemiyetin bir an önce kurularak faaliyete geçmesini de arzu etmiştir. Atatürk hazırunda bulunanlara ilk iş olarak hükümete bir dilekçe vermelerini ve Cemiyet’in kuruluş iznini almaları gerektiğini belirtmiştir. Gazi, TDTC’nin reisliğine Samih Rıfat Beyi, katipliğine ise Ruşen Eşref Beyi uygun görmüştür.¹³⁰ Kısa zaman içerisinde Cemiyetin kurucuları olan Samih Rıfat Bey, Ruşen Eşref Bey ve Celal Sahir Bey ile Yakup Kadri Bey biraraya gelerek hazırladıkları dilekçeyi İçişleri Bakanlığı’na sunmuşlardır. Dilekçeyi teslim ettikleri tarihin ertesi günü yani 12 Temmuz 1932 tarihinde “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” resmen hayata geçmiştir.

¹²⁹ Şükrü Haluk Akalın, “Yetmiş Beş Yılda Türk Dil Kurumu,” **Türk Dili, Edebiyatı Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt: 94, Sayı: 667, 2007, s. 9.

¹³⁰ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 22-23.

Cemiyetin kuruluş amacı izinname beyanında, “Türk dilini tetkik ve elde edilecek neticeleri neşretmek” şeklinde geçmektedir. Cemiyetin nizamnamesinin birinci maddesinde, Cumhuriyet'in Reisi Atatürk'ün himayelerinin altında ve başkent Ankara'da “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” adıyla cemiyetin kurulduğu bildirilmiştir. İkinci maddesinde ise Maarif Vekili'nin “fahri reis” olduğu belirtilmiştir. Üçüncü maddesinde, Cemiyetin varoluş maksadı izah edilmiştir. “Cemiyetin maksadı: Türk dilini tetkik ve elde edilen neticeleri neşir ve tamim etmektir” şeklinde beyan edilmiştir.¹³¹

Atatürk'ün dil hususunda ki düşünsel politikası kapsamında, TDTC'nin varoluş nedenini, çalışma prensibini ve bunun halka nasıl yansıtılması gerektiğini iki ana eksen üzerine yerleştirmiştir. Bunlar:

a) Türk dilinin sadeleştirilmesi sağlanarak, halkın konuşmuş olduğu dil ile yazı dilinin uyum içerisinde yürütülmesi. Konuşma/edebiyat/ilim dillerinin kesin kurallar ile saptaması yapılarak ve metinlerden/lehçelerden/derlemelerden tarama yaparak bir kelime/terim hazinesi oluşturulması. Bunların gerçekleştirilebilmesi için ise zamana ve bir kurumun varolmasına bağlıdır.

b) Dilin incelenmesinin yapılabilmesi için tarihi araştırmalar ile belge niteliği taşıyacak ölü-eski dillerin sistemli bir yöntemle incelenmesi gerekliydi. Bu minvalde Türk tarihine kaynak teşkil edecek geçmiş diller üzerinde, çalışmalar/araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Bu doğrultuda TDK, kardeş kurumu olan TTK'nın oluşumdan farklı olarak sadece İstanbul ve Ankara'da değil tüm yurttaki geniş bir üye topluluğu ile çalışmalar gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.¹³²

Atatürk, TDK'nın faaliyetlerini ve sürdürülen özleştirme çalışmalarını takdir ve memnuniyet ile karşıladığını belirtmiş ve bu konudaki düşüncelerini:

¹³¹ Akalın, **a.g.e.**, s. 11.

¹³² İnan, **a.g.e.**, s. 294-295.

“Türk Dil Kurumu, en güzel ve verimli bir iş olarak, türlü bilimlerle ilgili Türkçe terimleri bulmuş, böylece dilimiz, yabancı dillerin etkisinden kurtulma yolunda büyük adımını atmıştır. Bu yıl okullarımızda öğretimin Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olması, kültür yaşamımız için önemli bir olaydır” şeklinde beyan etmiştir.¹³³

“Türk Dili Tetkik Cemiyeti”nin adı 1936 yılında “Türk Dil Kurumu” şeklinde değiştirilmiştir. Genel anlamda TDK'nın kuruluş gayesi, Türk dili üzerinde araştırmalar yapılması ve bu minvalde ki sorunlar konusunda çalışmaların yerine getirilmesi olmuştur. TDK çalışmalarına devam ederken, büyük anlamda önem arz eden Türkçe'nin sadeleştirme politikaları kapsamında, tarama ve derleme sözlükte meydana getirmiştir. TDK aynı zamanda terim/dilbilim/gramer çalışmaları gibi değerli kaynak basımı yaparakta Türk diline önemli bir katkı sağlamıştır. TDK bunların haricinde: “Türk Dili, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi” ve “Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten” dergileri ile de Türk diline büyük hizmetler etmiştir.¹³⁴

2.2.4 Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Atatürk, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra yenilikçi inkılâp hareketlerine önem vermiştir. Bu inkılâp hareketleri ile beraber tarih hususlarında da gerçekleştirmek istediklerini uygulamaya koymaya çalışmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren de bu çalışmalar ivme kazanmıştır. Atatürk bu minvalde ilk olarak Türk tarihini ortaya çıkarmak maksadıyla TTTC'yi (Türk Tarih Kurumu) kurdurmuştur. Sonrasında ise direktifleriyle “Türk Tarihinin Ana Hatları” isimli kitabı, ardından da liseler içinde tarih kitapları yazdırmıştır. Atatürk, Amerika ve Avrupa'ya arkeoloji ve antropoloji-etnoloji konusunda yetiştirilmek üzere öğrencilerde göndermiştir. Atatürk, tarihsel perspektifini yansıtacak gençlere, tarihsel bilgilerini benimseyecek öğretmenlere ve bunları yetiştirecek uzman kişilere ihtiyaç olduğunu farkındaydı. Bu

¹³³ Tahsin Yücel, **Dil Devrimi ve Sonuçları**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982, s. 38.

¹³⁴ Yıldızlı, **a.g.e.**, s. 459-460.

ihtiyaçlardan ötürü, Atatürk'ün düşünsel politikasında “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” nin (DTCF) açılması düşüncesi oluşmuştur.¹³⁵

“Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” Atatürk'ün özel gayretleri ve direktifleri sonucunda,¹³⁶ 14 Haziran 1935 tarihinde TBMM'ye sunulan kanunun kabulüyle ve 22 Haziran 1935 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile resmen kurulmuştur. TBMM Başkanlığı’na teklif edilen kanun tasarısında DTCF’nin kuruluş amacı ise şu şekilde izah edilmiştir:

“Hükûmet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek tetkik ve araştırma kurumlarına olan ihtiyaç, diğer taraftan orta öğretim kurumlarımıza ulusal dil ve tarihimizin bilimsel ve en yeni anlayışlarına göre hazırlanmış öğretmen yetiştirmek ve bugünkü öğretmenlerimizin bu yönden bilgilerini tamamlamak gereği, Ankara’da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasını icâb ettirmiştir.”¹³⁷

Afet İnan'a göre, Atatürk tarih çalışmaları haricinde başka önemli bir konu olan Türk dilinin sadeleştirilmesi ve dil teorileriyle de ilgilenmiştir. Bunun ise tarih içerisinde yapılabileceğini düşünmektedir. Bu sebeple fakültenin adını ilk başlarda “Tarih-Coğrafya” şeklinde belirlemiştir. Atatürk, tarih ve coğrafyanın birbirlerini tamamladığını ve ikisinin paralel olarak ilerlenmesi gerektiğine işaret etmiştir. TTK bu doğrultuda ilk kurulduğu sene bir “Tarihi Atlas” bastırmıştır. Ayrıca coğrafi incelemelerinde tarihe zemin oluşturacağını lüzumlu saymıştır. Atatürk TTK gibi bir “Coğrafya Kurumu” da kurulmasını düşünmüştür. Bu hususta, DTCF açıldıktan sonra “İhtiyaca göre, böyle bir teşekkülün lüzumu belli olacaktır” şeklinde dile getirmiştir.

¹³⁵ Sezai Öztaş, “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi,” **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, 2009, s. 94-99.

¹³⁶ Bekir Koç, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalıcık,” **(OTAM) Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 2016, s. 27.

¹³⁷ Nevzat Özel / Zeynep Zeren Atayurt Fenge / Çağrı Eroğlu / Nisa Harika Güzel Köşker / Fatoş Subaşıoğlu, Derya Can, “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi’nin Bibliyometrik Analizi: 1942-2020,” **Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 2021, s. 1276.

Atatürk DTCF'nin adına “Dil” kelimesini eklemesini ise bu hareketin ikinci aşaması olarak görmüştür. Dil konusunda maksadını ise iki ana unsura dayandırmıştır. Bunlar:

a) İlk olarak Türk ve Türkiye tarihine ışık tutacak eski dillerin öğrenimi kapsamında bir fakülte kurulması ve yabancı uzmanlarında Türk öğrencileri bu dillerde yetiştirmesi gerekmektedir. DTCF'nin kuruluş programında öncelikle Orta Asya Türk tarihi ile ilgili Çince, Sinoloji, Hindoloji, Sümeroloji, Hititoloji ve Hungaroloji kürsüleri yer almaktadır. Sümerce'nin de Türkçe ile akrabalığı bulunduğundan bu hususta çalışmalar yapılması gerekmektedir. Eski diller hususunda yapılacak incelemeler doğrultusunda, Türk tarihinin kaynaklarından ve özellikle Türk milletinde yararlanması sağlanmış olacaktır. Atatürk bu hususlara daha fazla eğilmiş ve DTCF'nin kuruluş programında bu dillere ayrı ayrı yer vermiştir. Atatürk'ün bu bakış açısı, gerek dünya uygarlığına hizmet, gerekse Türk tarihinin aydınlatılmasına kaynak olacaktır.

b) Atatürk'ün dil hususundaki ikinci amacı, Türk dilinin bütün lehçeleri ile geçmiş ve şimdiki durumunun bilimsel yöntemlerle saptanabilinmesidir. Her ne kadar TDK bu çalışmaları yapmaya amaçlı kurulsada, DTCF'de asıl olarak bu hususların yerine getirilmesi maksadıyla kurulmuştur. DTCF aynı zamanda dil teorilerini incelemek ve Türkçe'nin bu teorilerdeki konumunu belirlemek şeklinde kurulmuştur.¹³⁸

¹³⁸ İnan, **a.g.e.**, s. 313-315.

2.3 TRK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN KONGRELER VE KURULTAYLAR

2.3.1 Türk Tarih Kongreleri

2.3.1.1 Birinci Türk Tarih Kongresi

Birinci Türk Tarih Kongresi, 1932 yılında Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilmiştir.¹³⁹ Kongrenin ana gündem konusu, “Tarih ğretiminde Kullanılacak Yeni Metotların Anlatımı” ve “Türk Tarih Tezi” olmuştur. Her iki hususunda gerek ilgili kişilere aktarılması ve gerekse tüm ülkeye ilan edilmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple kongre, tarih eğitimi ve Türk tarihi konu başlıkları üzerinde yoğunlamıtır.¹⁴⁰ Kongre, Milli Eğitim Bakanı Esat Bey'in konuşması ile açılmıştır. Esat Bey konuşmasında “Türk Tarih Tezi”ni, “Türk Tarihinin Ana Hatları” kitabı ve tarihi kitaplardan yararlanarak şöyle beyan etmiştir:

“Tarih, bütün kültür ilimlerinin temelidir. Bir millet, geçmişte olan biteni, memleketini ve dilinin, edebiyatının, sanatlarının ve idari, içtimai, siyasi, medeni varlığının menelerini ve bunların muhtelif ahval tesiri altındaki seyirlerini ancak tarihten öğrenebilir. Şimdiye kadar okumuş olduğumuz kitaplardan hemen bir çoğunun tercüme ve iktibas edilmiş olan asılları ise bu maksada taban tabana zıt olarak hakikatı ve Türk milletinin varlığını ve benliğini ve cihan medeniyetine olan hizmetlerini tebarüz ettirmekten herhangi bir sebeple, uzak bulunmuş idi...”

Esat Bey konuşmasının devamında, Türklerin Nuh peygamberin oğlu Yafes'in oğlu olan zatın soyundan gelerek ilk olarak Babil'e geldiklerini, sonrasında Orta Asya'ya geldiklerini ve orada çoğalarak Kuzey Asya'ya geçtiklerinden bahsetmiştir. Esat Bey zellikle Türklerin ırk konusunun, Türkler tarafından inşa edilen medeniyetlerin ve tarihsel önemli olayların çarpıtılmaya ve değitirilmeye alııldığından bahsetmiştir.¹⁴¹

¹³⁹ İnan, **a.g.e.**, s. 271.

¹⁴⁰ Şefik Taylan Akman, “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri,” **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, s. 85.

¹⁴¹ Avcı, **a.g.e.**, s. 21-22.

Afet İnan ise bu kongrede, “Türk Tarih Tezi”nin resmi bir temsilcisi sıfatında bir bildiri sunmuştur. Afet İnan tarafından yapılan bu bildiride, Türk Kimliği'ne özellikle işaret edilmiş ve uluslararası bir konjektürde kabul görmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türk Kimliği'nin amacının, yüksek bir kültürel bilincin mevcudiyetini, tarihsel bir perspektifle ortaya koyulması gerektiğine işaret etmiştir. İnan ayrıca, bu kimliğin oluşumunun sadece Osmanlı Devleti'nin değil, Anadolu Beylikleri'nin, Büyük Selçuklu Devleti'nin ve İslam Öncesi Türk Devletleri'nin de içinde olacağı, geniş bir yelpazede incelenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.¹⁴²

Kongrede Yusuf Akçura tarafında da bir bildiri sunulmuştur. Akçura tarih eğitimi ve öğretimi ile ilgili olan, “tarihte usule ve usulün nasıl tatbik edilmekte olduğuna” dair ve “tarihin ne gibi gayeler takip edilerek nasıl tedris olunduğuna” dair görüşlerini ifade etmiştir.¹⁴³ Akçura kongrede “Türk Tarih Tezi”ne de değinmiş ve bu kapsamda mevzuyu evrensel ve ususal boyutta ele almıştır. Dünyaya bakışımızın artık Avrupa gözlüğü ile olamayacağını belirtmiştir. Hakikatlerimizi ve menfaatlerimizi bu gözlükleri çıkararak çıplak gözle görmeye çalışılmasının gerektiğini vurgulamıştır. TTK'nın gayretleriyle yayımlanan bu kitaplarda ayrıntılara dair hataların olabileceğinden, Ancak kitaplarda bahsedilen amacın ana hatlarının doğru olduğunun altını çizmiştir. Bu kitaplarda evvelimizden itibaren kendi kavmimizden ve kendi ırkımızdan bahsedilmiş ve bütün insanlığın tarihsel olaylarını bu eksenden baktığını belirtmiştir. Akçura bu sözleriyle, diğer uyarlıklar tarafından küçümsenmiş ve haksızlığa uğratılmış bir milletin kabuklarını kırdığını gösteren düşüncelerini dile getirmiştir.¹⁴⁴ TTK Başkanı Akçura kongrede alınan kararları, son oturumda özetle şu şekilde izah etmiştir:¹⁴⁵

“Türklerin eski ve orta kurunlarda ancak göçebe ve müstevli olarak yaşıyan ve yüksek medeniyet seviyesine erişemeyen ikinci derecede insanlar olmayıp, beşer tarihinde ilk

¹⁴² Aktürk, **a.g.e.**, s. 167.

¹⁴³ Öztaş, **a.g.e.**, s. 99.

¹⁴⁴ Yücel Kabapınar, “Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Kitaplarına Etkisi,” **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 1992, s. 146.

¹⁴⁵ Avcı, **a.g.e.**, s. 23.

medeniyeti kuran ve ta en eski zamanlardan beri muhtelif devirlerde medeniyet meşalesini ellerinde taşıyan insanlar olduğu davasıdır."¹⁴⁶

2.3.1.2 İkinci Türk Tarih Kongresi

İkinci Türk Tarih Kongresi 20 Eylül 1937 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede, "Türk Tarih Tezi"nin doğruluğu net olarak ortaya konulmuştur. Kongreye başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve milletvekilleri, TTK ve TDK üyeleri, yabancı dil öğretmenleri ve bazı tarih öğretmenleri de katılmıştır. Bu kongre aynı zamanda uluslararası katılımcıların yer aldığı bir tarih çalıştayına olma özelliği de taşımaktadır.¹⁴⁷ Bu kongreye Türk bilim adamları haricinde Almanya'dan, Amerika'dan, Avusturya'dan, Bulgaristan'dan, Çekoslovakya'dan, Fransa'dan, İngiltere'den, İsveç'ten, Macaristan'dan, Romanya'dan, Yugoslavya'dan ve Yunanistan'dan da bilim adamları katılım göstermiş ve bildiriler okumuşlardır.¹⁴⁸

"Türk Tarih Tezi" Birinci Türk Tarih Kongresi'nde ülke içerisine ilan edilirken, bu kongrede ise tüm dünyaya ilan edilmiştir. Ayrıca "Türk Tarih Tezi" kapsamında Ankara civarında ve İç Anadolu bölgesinde gerçekleştirilen kazılar ve elde edilen bulgular, bilimsel bir açıdan ele alınarak bunların sonuçları kongrede yer alan katılımcılarla paylaşılmıştır.¹⁴⁹ Ayrıca TTK'nın kuruluşundan bu zamana kadar gerçekleştirilen ve Türk tarihini içeren çalışmaların sonuçları da katılımcılarla paylaşılmıştır.¹⁵⁰

Çalışmaların daha detaylı bir şekilde yürütülebilmesi için, kongre tarafından iki bölüm halinde bir grup oluşturulmuştur. İlki Prehistorya'dan ortaçağa kadar olan (A) bölümüdür. Diğeri ise ortaçağdan başlayarak günümüze kadar olan (B) bölümüdür.

¹⁴⁶ Kemal Şenoğlu, **Yusuf Akçura: Kemalizmin İdeoloğu**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009, s. 101.

¹⁴⁷ Ahmet Kuşçi, "Arşiv Belgelerine Göre İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937)," **BELLEK Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2021, s. 182.

¹⁴⁸ Avcı, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁴⁹ Akman, **a.g.e.**, s. 85-86.

¹⁵⁰ Avcı, **a.g.e.**, s. 24.

Kongrenin ikinci gününde Prof. Pittar, Neolitik çağda Asya ile Avrupa arasındaki tarihi ilişkiyi içeren hususlara değinmiştir. Necmi Dilmen ise “Türk Tarih Tezi” kapsamında “Güneş-Dil Teorisi”nin önemine dikkat çekmiştir. Bu kongrede, Prof. Landsberger, Ön Asya'nın tarihsel esaslarını, Prof. Andrea, Sümerlerin sanata bakışını, Arif Müfit Mansel, Ege'de iz bırakmış Akarlar tarihini, Prof. Dörpfeld ile Prof. Blegen “Truva Hafriyatı” başlıklı bu husustaki fikirlerini izah etmişlerdir. Kongrenin üçüncü gününde Prof. Yusuf Ziya Özer, Türk soyunun bir damarı olan Subarlar ve Avarlardan bahsetmiştir. Yunanlı Profesör Marinatos söz alarak beşeriyetin kaynağının Asya olduğunu, kültürün kaynağının ise Anadolu toprakları olduğunu belirtmiştir.

Kongrenin dördüncü gününde söz Profesör Menghin'e verilmiştir. Menghin, MÖ üç bin yıl önce varolmuş olan Anadolu ve Avrupa medeniyetlerinden bahsetmiştir. Daha sonra Prof. Gabriel bir konuşma yapmış ve Selçuklular'a ait eserlerden bahsetmiştir. Söz alan Prof. Şevket Aziz Kansu ise Selçuklu tarihi ve özellikle Selçuklu Türklerinden bilgiler aktarmıştır.¹⁵¹

İkinci Türk Tarih Kongresi'nin gerçekleşmesinin önemli başka bir gelişmeside Türk Tarih Sergisi'nin açılması olmuştur. Bu sergi Atatürk'ün de katılımlarıyla bizzat açılmıştır. Bu sergide, Türklüğün tarihsel gelişimi ve “Türk Tarih Tezi”ni destekleyecek argümanlar sergilenmiştir.¹⁵²

Afet İnan, Atatürk'ün 1 Kasım 1937 yılında bu kongreyi kastederek sarfettiği sözlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Türk Tarih ve Dil kurumlarının, Türk milli varlığını aydınlatan çok kıymetli ve önemli birer ilim kurumu mahiyetini aldığını görmek hepimizi sevindirici bir hadisedir. Tarih Kurumu, yaptığı kongre, kurduğu sergi, yurt içindeki hafirler (kazılar) ortaya çıkardığı eserlerle

¹⁵¹ Kuşçi, **a.g.e.**, s. 183-185.

¹⁵² Öztaş, **a.g.e.**, s. 100.

*şimdiden bütün ilim dünyasına kültürel vazifesini ifaya (yerine getirmeye) başlamış bulunuyor.”*¹⁵³

İkinci Türk Tarih Kongresi'nin bitiminde bazı yeni kararlar alınmıştır. Bunlardan biri de, Ankara “Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi”ne bağlı olarak “Türk Tarih Tezi” kürsüsünün kurulması olmuştur.

İkinci Türk Tarih Kongresi'nin birinci kongreden en büyük farkı, arkeoloji ve antropoloji gibi bilim dallarından yabancı akademisyenlerin katılımları olmuştur. İkinci Türk Tarih Kongresi'nin birinci kongreden ayıran en önemli özelliği ise, bu kongrede ortaya çıkarılan tezlerle herhangi bir eleştirel bakış olmamıştır. Bu, “Türk Tarih Tezi” nin genel kabul gördüğü anlayışını ortaya koymuştur.¹⁵⁴

2.3.2 Türk Dili Kurultayları

2.3.2.1 Birinci Türk Dili Kurultayı

Atatürk, düşünsel politikalarını ve devrim hareketlerini, Türk halkına ve dünyaya, kurultaylar aracılığı ile yayma yolunu seçmiştir. Bu doğrultuda “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”nin kuruluşundan sonra gerçekleştirilen ve Türk dili için ilk olan Birinci Türk Dili Kurultayı, 26 Eylül 1932 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayı’nda yapılmıştır.¹⁵⁵ Bu kurultay gerçekleşmeden önce gazetelere verilen bir beyanname ile kurultayın yapılacağı haberleri halka duyurulmuştur.

Bu beyannamede kurultayın gerçekleştirme amacına da değinilmiştir. Beyannamede, Türk dilinin köklerine kadar inilerek, bilimsel ve çağdaş yöntemlerle incelemek şeklinde belirtilmiştir. Beyannamede Atatürk'ün de kurultaya katılacağı açıklanmış ve “*TDTC'nin hami*

¹⁵³ İnan, **a.g.e.**, s. 273.

¹⁵⁴ Kuşçi, **a.g.e.**, s. 185-186.

¹⁵⁵ Süel, **a.g.e.**, s. 49.

reisi, Reisi cumhur Gazi Mustafa Kemal Hz. Kurultayda dinleyici olarak bulunacaktır” şeklinde duyurulmuştur. Kurultayda gündeme gelecek hususlar ise, üç üst başlık etrafında toplanmıştır. Bunlar: Dilin kökeni, Türk dilinin mevcut konumu ve Türk dilinin gelişmesi şeklinde olmuştur.

Kurultay, TDTC'nin başkanı Samih Rifat Bey'in konuşması ile başlamıştır. Rifat Bey konuşmasının başlangıcında özellikle, Türkçe'nin Ari ve Sami diller ile mukayesesine değinmiştir. Ayrıca TDTC'nin ilk önceliğinin bu diller arasındaki mukayese olduğunu belirtmiştir. Rifat Bey bu husustaki yapılacakların ilk olarak, yöntemin ve izlenecek yolun belirlenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Sebebini ise, izlenecek yolun doğru olamadığı durumda, mevzunun ihtilafa düşebileceğini belirtmiştir. Bu açıdan Rifat Bey, Türk dilinin Ari ve Sami diller ile mukayesesinin ne şekilde olması gerektiğine örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır.¹⁵⁶

Rifat Bey, konuşmasının sonuna doğru ise *“Dilimizi millileştirmek ve halk için bizim istifade edeceğimiz hazineler bütün lisanlarından fazladır”* şeklinde beyan etmiştir. Rifat Bey'in bu bakış açısında, “Güneş-Dil Teorisi”nin oluşumunun ilk filizleri oluşmaya başlamıştır.¹⁵⁷

Bu ilk Dil Kurultayında yabancı birçok bilim insanı da katılmıştır. İlk gün sunulan bildirilerde, yerli ve yabancı bilim insanları Türk dilinin sorunlarına değinerek çareler aramıştır. İkinci gün bilim adamları, kendi uzmanlık dallarına göre ayrılarak bu kısımlarda faaliyet göstermiştir. Daha sonrasında her kısım faaliyetleri ortaya sermiştir. Merkez Yönetim Kurulu, kısım başkanları belirlemiş ve kurul tarafından uygulanması amacıyla yedi maddelik bir program belirlenmiştir.¹⁵⁸ Bu maddeler:

a) *“Türkçenin gerek Sümer, gerek Eti gibi en eski Türk dilleriyle, gerek Hint-Avrupa dilleriyle ve Sami dilleriyle karşılaştırılması yapılmalıdır.”*

¹⁵⁶ Akalın, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁵⁷ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 26.

¹⁵⁸ Mehmet Kahraman, “Türk Dilinin Cumhuriyet Devri Terimsel Gelişim Sürecine Tarihi Bakış (II),” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2017, s. 1295-1296.

b) “Türkçenin tarihi gelişimi aranmalı, karşılaştırmalı gramerleri yazılmazdır.”

c) “Türk Lehçelerindeki kelimeler derlenerek Lehçeler sözlüğü, sonra esas Türk Lügati, Terim Lügati, Türk Dilbilgisi, kısa sürede yapılmalıdır. Dilbilgisi, sözlük yapılırken terimler konulurken Türkçenin bütün yazılı belgelerinin incelenip, dilimizin bütün imkânlarının araştırılmasına, bu yazılı belgelerin ve eklerin dilimizin bütün ihtiyaçlarına yetecek biçimde işlenilmesine önem verilmelidir.”

d) “Türkçenin tarihi grameri yazılmalıdır.”

e) “Doğu ve batı memleketlerinde çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı, bu eserlerden lazım olanları dilimize çevrilmelidir.”

f) “Türk Dil Kurumu, gerek kendisinin, gerekse dışarıda Türk dili işleriyle uğraşanların araştırılmalarını bir dergi ile yayımlamalıdır.”

g) “Memleket gazetelerinde dil işlerine özel yer verilmelidir.”

Birinci Türk Dil Kurultayı'nın sona ermesiyle dilde bir “derleme-tarama” seferberliği başlatılmıştır. Ancak bu mevzu yaşayan dil esas alınarak yapılmaya girişilince tasfiyecilik daha çok bir “dil ırkçılığı” sorunu ortaya çıkarmıştır.¹⁵⁹ Bu doğrultuda, Osmanlıca sözcüklerden Türkçe sözcüklere karşılık bulunmaya çalışılmış, Eski kitaplardan Türkçe sözcükler taranarak tekrar kullanılma girişimine gidilmiş, Anadolu topraklarında halkın kullandığı Türkçe sözcükler derlenerek, yeniden kullanım alanına sürülmek istenmiştir.

Atatürk tarafından başlatılan “Dil Devrimi” hareketi, bu kurultayın gerçekleşmesi ile daha fazla güçlenmiştir. “26 Eylül Dil Bayramı” bu kurultay sonucunda alınan bir karar olmuştur.

¹⁵⁹ İsmail Acar, **Etnik Bölücü Fitne Karşısında Devlet Dili Türkçe ve Azınlık Hakları**, Balıkesir: Liva Yayınları, 2013, s. 38-39.

Türk dilinin genel olarak çalışmaları ilk olarak bu kurultayda belirlenmiştir. Bu kurultay sonucunda da bazı köklü değişikliklere gidilmiştir. Bunlardan bazıları ise, 1 Ağustos 1933 tarihinde Darülfünun, “İstanbul Üniversitesi” adını almıştır. Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda “Medrese” sözcüğü yerine “fakülte” sözcüğü kullanıma sokulmuştur. 21 Haziran 1934 tarihinde ise “Soyadı Kanunu” kabul edilmiştir. Gazi Mustafa Kemal de bu kanun doğrultusunda “Atatürk” soyadı almıştır.¹⁶⁰

2.3.2.2 İkinci Türk Dili Kurultayı

İkinci Türk Dili Kurultayı, 18 Ağustos 1934 tarihinde ilk kurultayın toplandığı yer olan gene İstanbul Dolmabahçe Sarayı’nda gerçekleştirilmiştir.¹⁶¹ Bu kurultayda, Prof. Meşçaninof ve Prof. Samoiloviç gibi birçok yabancı Türkologlarda yer almıştır. Bu bilim insanları tarafından, terimlerin Türkçe kök yapısından Türkçe ekler ile türetilmesi ilkesi benimsenmiştir. Bunların yapılamaması durumunda ise Batı tarafından kullanılan bilim/teknik terimlerinin, bu lisanların ana dillerindeki eski dillerinden olan sözcüklerin kullanılması anlayışı hakim olmuştur. Buradan hareketle lüzum olduğu takdirde, Fransız/Alman/İngiliz lisanlarından sözcük almak yerine bunlara kaynaklık eden Latince/Grekçe gibi ölü lisanlardan sözcük alınmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu anlayış ileriki zamanlarda ise Batı lisanından Türkçe’ye geçen sözcükler için daha olumlu bir yaklaşımı göstermiştir.¹⁶²

Birinci Türk Dili Kurultayı ile İkinci Türk Dili Kurultayı arasında gerçekleşen faaliyetler ise şu şekilde sıralanabilir:

a) Halkın kullandığı sözcüklerin derlemesi 1933 senesinin ilk aylarında başlamış, İkinci Dil Kurultayı’na kadar yüz binin üzerinde kelimeye ulaşılmıştır.

¹⁶⁰ Süel, **a.g.e.**, s. 18-19.

¹⁶¹ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁶² Akalın, **a.g.e.**, s. 27-28.

b) Yabancı lisan sözcüklerine ise 1933 yılının Mart ayında başlanılmıştır. Arapça ve Farsça sözcüklere karşı bulunan altı yüzden fazla sözcük kabul edilmiştir.

c) Birçok kaynağın taranması sonucunda elde edilen sözcüklerin bir kısmı, “Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları” başlıklı “Tarama Dergisi”nin birinici cildinde yer almıştır.

d) Birçok bilim dallarına ait terimlerin karşılığının bulunabilmesi için, Lügat-Istılah Bölümü tarafından Osmanlıca-Türkçe karşılıklarının bulunulmasına çalışılmıştır.

e) Türkçe'nin ana dilbilgisini ortaya çıkarmak için Gramer-Sentaks Bölümü tarafından bir anket açılarak, ilgili kişilere sunulmuştur.¹⁶³

İkinci Türk Dili Kurultayında, ilk kurultayda alınan bazı uygulamalar ikinci kurultayda bazı bilim insanlarınca yadırganmış ve tepki gösterilmiştir. Bu bilim insanları, özellikle Orta Asya lehçelerinden alınan kelimelerin Türkçe dil yapısına uyum sağlamadığını öne sürmüşlerdir.¹⁶⁴ Eski sözcüklerin yerine, bunların yenilerinin uygulanmaya konulması halk nezdinde de yeteri kadar kabul görmemiş ve hatta yadırganmıştır. Ayrıca bu durum aydınlar ile halk arasında da mesafe oluşmasına sebep olmuştur. Bu mevzu Atatürk'ü harekete geçirmiştir. Atatürk bu hususta “Güneş Dil Teorisi”ni ortaya çıkarmıştır. Bu teori Türk dilini, “kaynak dil” olarak görmektedir. Bu perspektifte Türkçe'de kullanılan bütün kelimelerin Türkçe olduğu sonucunu çıkarılmıştır. Bu gelişmeler ışığında Atatürk bir normalleşme sürecini başlatmıştır.

Agâh Sırrı Levent ise bu konuda farklı bir yaklaşım takınmıştır ve ona göre: “*Dilimize yabancı saydığımız kelimeleri atmamıza gerek yoktur. Çünkü bu kelimelerin Türkçe olma ihtimali vardır*” söyleminin eski lisanı savunanların lehine gelebileceğini, bunun da yabancı sözcüklere karşılık bulunması konusunda duraksayabileceğini belirtmiştir.¹⁶⁵

¹⁶³ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁶⁴ Süel, **a.g.e.**, s. 55.

¹⁶⁵ Kahraman, **a.g.e.**, s. 1298.

2.3.2.3 Üçüncü Türk Dili Kurultayı

Atatürk, Birinci Türk Dil Kurultayı'nda başlattığı ve İkinci Türk Dil Kurultayı'nda ortaya koyduğu tarama/derleme/üretme çalışmaları bitiminden sonra Türkçe'nin dil problemine eğilmiştir. Atatürk haricinde, Nikolay Yakovleviç Marr, Hilaire de Barenton ve Hermann Kvergic gibi dilbilimci bilim insanları da bu paralelde dillerin köken sorunları ile ilgili çalışmalar yapmaktaydılar.¹⁶⁶ Yafetik Dil Teorisi'nin kurucusu ve Kafkas dilleri uzmanı Nikolay Yakovleviç Marr'ın, Türk dili hakkındaki düşüncesi ise şu şekilde olmuştur:

“Çok geniş coğrafyayı kapsayan Türkoloji çok hacimli bilimsel malzemeye sahiptir. Türkoloji, Türk dilleri söylemlerinin çok çeşitli tipolojileri ile temas kurmuştur ve dahası Türkçe, genel Kafkasya çevresine akın edip bazı yerlerde karışık olan alt-türlerini oluşturmuştur.”¹⁶⁷

TDK yöneticileri “Güneş-Dil Teorisi”ni, çalışmaların anlatıldığı bir rapor ile halka bu kongrede açıklamışlardır. Atatürk'te bu doğrultuda Türk dilinin köken sorununu çözmeye konusunda bir kuram/öneri niteliği taşıyan “Güneş-Dil Teorisi”ni Üçüncü Türkçe Dil Kurultayı'na getirmiştir.¹⁶⁸

Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 24 Ağustos 1936 yılında toplanmıştır. Kurultayın ana gündem maddesi ise “Güneş Dil Teorisi” olmuştur.¹⁶⁹ Türkolog İbrahim Necmi Dilmen, bu kurultayda “Güneş Dil Teorisi'nin Ana Hatları Hakkında” bir bildiri sunmuştur. Prof. H. Reşit Tankut'da “Güneş Dil Teorisi”ne Göre Pankronik Usulle ve Paleo-Sosyolojik Dil Tetkikleri” isimli bir bildiri sunmuştur.

Bu kurultayda, birinci ve ikinci kurultaylarda “Dil Karşılaştırmaları” olan komisyonun ismi “Güneş Dil Teorisi ve Dil Karşılaştırmaları Komisyonu” şeklinde değiştirilmiştir. Bu

¹⁶⁶ Süel, **a.g.e.**, s. 56-57.

¹⁶⁷ Sergi Cikia, “Nikolay Yakovleviç Marr ve Türk Dilleri, Çev. İlyas Üstünyer,” **Dil Araştırmaları Dergisi**, 2019, s. 151-155.

¹⁶⁸ Süel, **a.g.e.**, s. 56-57.

¹⁶⁹ Acar, **a.g.e.**, s. 45.

kurultayın diğer komisyonları ise: “Gramer-Sentaks Komisyonu,” “Terimler Komisyonu” ve “Filoloji ve Lügat Komisyonu” şeklindedir.¹⁷⁰

Üçüncü Türk Dil Kurultayı'na Türk bilim insanları haricinde on üç yabancı bilim insanı da katılım göstermiştir. Kurultay sonucunda alınan kararlar doğrultusunda birçok kitap bastırılmıştır. Bu kitaplardan bazıları ise astronomi, matematik, biyoloji, botanik, coğrafya, fizik, jeoloji, kimya ve zooloji gibi ders kitapları olmuş ve bunların Osmanlıca/Türkçe terimlerinin karşılıklarına yer verilmiştir. TDK'nın kuruluşundan bu kurultaya kadar, Türkçe karşılıkları üretilen sözcükler bu kitaplarda yer edinmiştir.¹⁷¹ Bu kurultayda sunulan bir tutanakta ise, gerçekleştirilmek istenen Dil adınının, kültürel anlamda bağımsızlığa ulaştırmasındaki etkilerinin rolü şu şekilde belirtilmiştir:

*“Türk Dil Devrimi'nin uygulamadaki dileği, yazı dilimizle konuşma dili arasındaki uçurumu ortadan kaldırmak, böylece Cumhuriyet Türkiye'sinde herkesin kolaylıkla okuma yazma öğrenmesine, okuduğunu anlamasına, düşündüğünü yazmasına meydan açmaktır.”*¹⁷²

Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nın tamamlanmasının ardından, “Güneş Dil Teorisi” üzerine yapılan çalışmalar hız kazanarak devam etmiştir. Özellikle 1936 senesinde yoğunlaşılın bu yayımlarda, yabancı kaynaklı sözcüklerin birçoğunun Türkçe kökenden geldiği açıklanmaya çalışılmıştır. “Güneş Dil Teorisi” ortaya çıkmadan önce başlatılan, yabancı kelimelerin kaynağını Türkçe'ye bağlama gayesi, bu teori doğrultusunda bir temele kavuşmuştur.¹⁷³

¹⁷⁰ Akalın, **a.g.e.**, s. 33.

¹⁷¹ Kahraman, **a.g.e.**, s. 1298.

¹⁷² Süel, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁷³ Akalın, **a.g.e.**, s. 33.

2.4 TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE ORTAYA ÇIKAN YAKLAŞIMLAR

2.4.1 Türk Tarih Tezi

Milli Mücadele döneminin ardından Lozan Antlaşması ile varlığını tüm dünyaya kabul ettiren Türkiye, Cumhuriyet'i de ilan ederek Türk tarihinde yeni bir kapı açmıştır. İlk olarak alt yapının iyileştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapılmış, Cumhuriyet modern ve çağdaş bir görünüme büründürülmüştür. Devam eden süreçte kültürel ve sosyal alanda devrimler yapılmıştır. Ancak bunları uygulayabilmek için, bir tarih bilincine ihtiyaç olunmuştur. Bu açıdan Atatürk tarih bilimine büyük değer vermiştir. Türk milletinin kendisini ve köklerini bilmesinin tarihten geçtiğini anlamıştır. Bu sebeple “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti”ni kurdurarak bu minvalde “Türk Tarih Tezi” anlayışı ortaya konulmuştur.¹⁷⁴

Atatürk'ün, toplumsal olayları değerlendirmesinde ve küresel politik bakışında, tarih anlayışının önemli bir yeri bulunmaktadır. Atatürk'te ki tarih bilinci, olayları tarihi gelişim içerisinde görebilecek ve değerlendirebilecek tarihsel bir kültüre sahiptir. Bu açıdan Türk tarihinin gerçek boyutlarını ve özünü ortaya çıkarmayı gaye edinmiş tarihsel bir çalışma yapılmasını arzu etmiştir. “Türk Tarih Tezi” de bu çalışmalar kapsamında emperyalist Batı zihniyetinin, Türkleri ve Türklük anlayışını hor gören tarihsel anlayışının yanlışlıklarını ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Ayrıca Türklerin medeniyet tarihi açısından gerçek yerini bulmayı amaçlamıştır. “Türk Tarih Tezi,” Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda hazırlanan sistematize edilmiş tarihsel bir anlayıştır.¹⁷⁵

Tezin ortaya çıkışındaki en büyük neden olarak, Afet İnan'ın Atatürk ile olan bir anısından kaynaklandığı iddia edilmiştir. 1928 yılında Afet İnan'ın okuduğu Fransızca bir kitapta Türkler için, “Mongoloid” ya da “Sarı Irk” şeklinde bahsedilmiştir. Afet İnan'da bu konuyu Atatürk ile paylaşmış, Atatürk'te bunun doğru olmadığını ve bu konu hakkında bir çalışma

¹⁷⁴ Öztaş, a.g.e., s. 143.

¹⁷⁵ Melek Çolak, “Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi,” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 27, 2010, s. 376.

yapması gerektiğini söylemiştir. “Türk Tarih Tezi” çalışmasının ortaya çıkışı böylelikle başlamıştır.

Afet İnan yapmış olduğu bu çalışmada “Türk Tarih Tezi” literatür çalışmasında birçok kaynaktan faydalanmıştır. Atatürk ile arasında geçen bu anısından yola çıkarak çalışmanın nedenini ilk sayfalarda yer vermiştir. Çalışmanın metine dönüştüğü “Türk Tarihi’nin Ana Hatları” isimli eserde ilk olarak “Bu kitap niçin yazıldı” sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. Ayrıca Batı’nın Türkler gözündeki yanlış imajı, tezin ortaya çıkış sebeplerinden birisi olmuştur.¹⁷⁶

“Türk Tarih Tezi” ilk başta Atatürk’ün talimatlarıyla, Türk aydınlarının ve siyasetçilerin öncülüğünde 1930 yıllarının başında oluşturulan bir tarihsel teori olmuştur. “Türk Tarih Tezi” terimi ise, ilk başta belirlenen adı olmayıp daha sonrasında kabul görmüş bir tabirdir. Tezin ilk oluşum safhasında, birçok yayın ve mecmuada “Milli Tarih Tezimiz”adı ile kullanılmıştır.

Bazı yayınlarda “Mustafa Kemal Tezi” ismi ile de zikredilmiştir. Genel anlamda, “Türk Tarih Tezi” ismi ile kabul görmüştür. Ayrıca, “Dil Tarih Coğrafya Fakültesi”nin resmi ders programında da bu tabirde anılmıştır.¹⁷⁷ “Türk Tarih Tezi” Türkiye’nin resmi tarihsel bakışının ilk örneği olmuştur. Bu açıdan tez, resmî ideolojinde tamamlayıcısı ve bir tarihsel kültür devrimi özelliğide taşımaktadır. Ayrıca ulusçuluk anlayışının yanında pozitivizm ile Kemalizm anlayışının da hedef koyduğu ideolojik felsefesinin temellerini oluşturmuştur.¹⁷⁸

Atatürk bu tez ışığında gerek medeniyetler tarihini gerekse Türk tarihini araştırmak isteğiyle bazı iddialar öne sürmüştür. Bu iddialarıysa, Türkçü ilim adamlarının tetkikine bırakmıştır. Atatürk’ün bu konunun üzerinde durduğu bazı önemli hususlar ise; Medeniyetin ilk olarak kendini gösterdiği yer, ilk medeniyetin kimlerin oluşturduğu, Türk medeniyetinin cihan tarihindeki yeri, Türklerin hangi ırka mensup olduğu, Anadolu’ya yerleşen ilk yerli halkın

¹⁷⁶ Yunus Emre Özkul, “Akademik Literatürde Türk Tarih Tezi Sorunsalı,” **İzmir Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2019, s. 41.

¹⁷⁷ Ulaş Töre Sivrioğlu, “Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi,” **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2015, s. 3.

¹⁷⁸ Akman, **a.g.e.**, s. 84.

kimlerden olduğu ve Anadolu’da medeniyetin ilk nasıl kurulduğu, Türklerin İslam tarihindeki rolünün ne olduğu, sorularına cevap aramaya çalışmıştır.

Atatürk ayrıca, Türklerin bir aşiret ya da kabile şeklinde Anadolu topraklarında bir devlet kurmalarının, tarihsel bir efsane olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bu topraklarda devletin kuruluşunun başka bir açıklaması olması gerektiğini zikretmiştir.¹⁷⁹

Türk aydınlarından önde gelen isimlerinden olan Yusuf Akçura Birinci Türk Tarih Kongresinde, “Türk Tarih Tezi” hakkında kaynak metinlerine yol gösterici ilkeler konusunda bilgiler vermiştir. Bu tezin dayanaklarının tarihsel/siyasal/bilimsel gerekçelerinin izahını yapmıştır. Akçura aynı zamanda, “Türk Tarih Tezi”nin geniş anlamda tahlilini de yapmıştır. Bu kapsamlı tahlilden sonra tezin maksadını; Genel tarihe Batılıların gözlerinden bakmayıp, hakikat noktasından bakarak ve bu bakış sayesinde Türk milletinin tarihteki gerçek yerini belirlemektir. Ayrıca Türklerin insanlık tarihinde ki oynadıkları ve fakat düşmanlarının gizlemeye çalıştıkları büyük rolünü ortaya çıkararak, bu açıdan Türk milletine tarihin gerçek hakkını verilmesinin gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸⁰

Atatürk, Türk milletinin mazisini ve dünya tarihinde iz bırakan Türk kavimlerinin yerini araştırılmasını istemiştir. Atatürk’ün bu konuda, Selçuklu Devletinden öncede Türk kanından gelen kavimlerin gerek Anadolu topraklarında gerekse Ön Asya diyarlarında devletler kurmuş oldukları yönündeki yaklaşımı savunmuştur.

Türkçe ile Sümerce dillerinde birçok benzerliklerin olduğunu ilk olarak Avrupalı dil bilimi adamlarınca öne sürülmüştür. Sümerler ile Elamlıların ise Orta Asya bölgesinden geldikleri ve Orta Asya topraklarında varolan Uygurluların, Gutenberg'den daha da eski tarihlerde kitaplar bastırdıkları bilinmektedir. Bu gerçekler Türk kavimlerinin Asya diyarlarında bir kargaşalıktan doğduğu tezini çökertmektedir. Bu hakikat tarihinin gün yüzüne çıkartılması için Türk bilim adamlarınca çalışmalar ve araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bu hakikatlerin ortaya

¹⁷⁹ Özkaya / Önata, **a.g.e.**, s. 104.

¹⁸⁰ Şenoğlu, **a.g.e.**, s. 105-106.

çıkartılması ve tarih tezinin olgunlaştırılması için devam eden süreçte “Türk Tarih Kurumu” ve “Türk Dil Kurumu” kurulmuştur. Bu kuruluşlar “Türk Tarih Tezi”nin adeta tezahürü olmuştur.¹⁸¹

2.4.2 Güneş-Dil Teorisi

Atatürk Türk dilini, geçmiş maziden günümüze kadar gelen bir kültür dili olarak kabul etmiştir. Türkçe’nin birçok nedenden ötürü uzun bir zamandır işlenmemiş olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple Türkçe’yi işlenmiş ve işlek bir kültür diline ulaştırmayı istemiştir. Atatürk, Türk milletinin benliğinde milli bir tarih/dil/kültür şuuru oluşturulmasında büyük çaba harcamıştır. Bu minvalde ilk olarak “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti” ve sonrasında “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”ni kurdurmuştur. Her iki kurumunda kongrelerini ve kurultaylarını takip etmiş, bazen toplantılarına başkanlık yapmış, bazende tavsiyelerde/uyarılarda bulunmuştur.¹⁸² TTTC, milli tarihi gün yüzüne çıkarmak için çalışmalar yürütmüş, TDTC ise milli dil oluşturma konusunda önemli çalışmalar yürütmüştür.

Dönemin politika perspektifinde, yeni Türk alfabesi oluşturulmuş ve Latin alfabesinin benimsenmesi için de yoğun çalışmalar yapılmıştır. Yeni oluşturulan alfabenin haricinde başka bir önemli çalışma ise, Türk dilinin yabancı lisana ait kelimelerden arındırılarak, özünü dönme gayretleridir. Bu çalışmalar kapsamında birçok dil kurultayı düzenlenmiştir. Devam eden çalışmalarda ise özünü Türk dilinden alan kelimelerle yabancı orijinli kelimeler arasında bir değişime gidilmiştir. Dilde yoğun bir şekilde arılaşmaya gidilsede, bu beraberinde yeni sorunların oluşmasına neden olmuştur. Dilden yabancı kelimelerin atılması, Türk dilini zenginleştirmesinden bir yana, halk nezdinde zorlanmaların yaşandığı bir duruma doğru gitmiştir. Buna çözüm aramaya yönelik olarak Üçüncü Dil Kurultayında, “Güneş Dil Teorisi” ile bunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır.¹⁸³

¹⁸¹ Avcı, a.g.e., s. 17-18.

¹⁸² İsmail Doğan, **Mayalar ve Türklük**, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilimsel Kaynaklar Serisi, 2007, s. 11.

¹⁸³ Bengül Bolat, “Eski Türklerde Güneş Algısı ve Atatürk’ün Güneş Olarak Sembolize Edilmesi,” **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 3, 2019, s. 613-614.

Viyanalı dilbilimci Dr. Phil H. F. Kvergic tarafından oluşturulan “Türk Dilindeki Bazı Unsurların Psikolojisi” isimli çalışma 1935 yılında Atatürk’e gönderilmiştir. Kvergic bu çalışmada bazı antropolojik bulgular elde etmiştir. Freud tarafından ortaya çıkarılan psikoanaliz yöntemini kullanarak Türkçe’nin diğer lisanlar ile bir akrabalık bağı olabileceği tezini öne sürmüştür. Kvergic bu tezi çerçevesinde, yaşam kaynağının ve ana enerjinin merkezi olan güneşi, ilk insanların anlamlandırmaya çalıştığı bir obje olarak görmüştür. Bu insanların başat olarak güneşe karşı duydukları, sevgi/şaşkınlık/korku/şefkat gibi duyguları sergilemeye çalışmışlardır.

İnsanoğlunun, fizyoloji çalışmaları ışığında ilk olarak çıkardığı sesin “a” olduğu kabul edilmektedir. Bu sesin ilerleyen zamanlarda tekrar söylenmesiyle ilk kelimenin “ağ” olduğu varsayılmaktadır. Bu kelime Türk dilinin eski lehçelerindeyse “yaratmak, renk değiştirmek, aydınlatmak, gökyüzü, hüner ve ışık” olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan ilk olarak kullanılan dilin, Türklere ait olabileceği ihtimali doğmaktadır. Kvergic bu iddialar ışığında tezinin adını, “Güneş Dil Teorisi” şeklinde belirlemiştir. Atatürk’te Kvergic’in bu tezini, 1935 yılında ortaya çıkardığı “Etimoloji, Morfoloji ve Fonotik Bakımından Türk Dili” isimli yapıtında ana kaynak olarak kullanmıştır.¹⁸⁴

Dr. Kvergic tarafından kırk yedi sayfa olarak oluşturulan ancak Avrupa’da basımını yapamadığı bu tez, “Türk Tarih Tezi” ile “Türk Dil Tezi”ni destekleyici bir argüman olarakta Atatürk tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Atatürk tarafından verilen talimat ile Güneş-Dil Teorisi, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”nde okutulmaya başlanmıştır.

Gerek tarih gerekse dil kongrelerinde benimsenen ve kabul gören görüş aynı bakışı destekler niteliktedir. Yani Türkler uygarlıklarını Asya, Avrupa ve Amerika’ya kadar yaydığı iddiası geçerliyse, Türk dili insanlık mazisinde büyük bir öneme sahiptir ve bu açıdan ciddi bir anlamda incelenmesi gerekmektedir. Ortaya konulan teze göre: Türk dili, taş ve maden çağlarında gerçekleştirdiği göçler ile tüm dünyaya yayan, tarihi geçmişe sahip bir kültür

¹⁸⁴ Özlem Bayraktar, “Güneş Dil Teorisi: “Batı” ve “Türk” Arasındaki Sınırı İdare Etmek,” **Spectrum: Journal of Global Studies**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 145.

dilidir. Bu tez iki farklı açıdan amacını ortaya koymaktadır. İlk olarak Türk dilinin ve Türk ırkının sürekliliğini ispatlamaya yönelik bir tutumu esas almıştır. İkincisi ise dil konusunu seküler bir zemine taşıma amacını güdmüştür. Güneş-Dil Teorisinin,¹⁸⁵ “*Güneşin ilk insanlar için her şeyden üstün bir obje olduğu ve dilin zuhurunda da ilk amilin güneş bulunduğu*” bu seküler yaklaşımı, teorinin keşfettiği bir esas olmuştur.

Güneşin ilk insanoğlu için çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Güneşi herşeyleri olarak görmüşlerdir. Güneşi inceleyerek, vasıflarından ve hareketlerinden bazı kavramlar çıkarmışlardır. Bunlar: "Kudret, ışık, ateş, hayat, renk, su, ses, söz..." olarak ilk insanların, güneşe verdikleri isimlerle birbirlerine anlatmışlardır. Güneş-Dil Teorisi, eski-yeni tüm Türk lehçelerini inceleyerek bu kurucu görüşü ortaya koymuştur. Yani başta Türk dillerinde, sonra diğer dillerde de kullanılan herhangi bir kelime incelenecek olursa, güneşten alınmış herhangi bir kavramın olduğu görülmüştür.¹⁸⁶

Güneş-Dil Teorisinin öncül savunucularından birisi olan Hasan Reşit Tankut, “Güneş-Dil Teorisine Göre Pan-Kronik Usullerle Paleo-Sosyolojik Dil İncelemeleri” başlığını taşıyan önemli bir sav ortaya koymuştur. Bu savında, dilin tarihi seyrini esas alarak ve kronolojik bir çerçeveye sığdırarak ele almıştır. Tankut savını, Güneş-Dil Teorisine farklı bir görüşten bakan, Rus, Danimarka ve İtalyan dilbilimlerini inceleyerek açıklamaya çalışan Rus dilbilimci Nikolay Marr'ın araştırmalarından yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Marr'ın ele aldığı Yafetik dil kuramına, Türk dilbilimcilerde yoğun ilgi göstermiştir. Marr, bütün insanlığın ilk kimliğinin Yafet-İskit kültüründen doğmuş olduğunu ve sonrasındaki milletlerinde bu kültürden meydana geldiğini öne sürmüştür. Tankut, Marr'ın öne sürdüğü bu savda, Yafet halkları ile Türk halklarını benzer şekilde özdeşleştirmiştir.

Marr, insanlığın fikri ve yaşamsal döngüsünün dile tesir ettiğini öne sürmüştür. Bu bağlamda insanoğlunun doğa ile mücadelesi sonucunda dilin ortaya çıktığını varsaymıştır. Marr savını,

¹⁸⁵ Gökhan Yavuz Demir, “Türk Tarih Tezi ile Türk Dil Tezinin Kavşağında Güneş-Dil Teorisi,” **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 19, 2010, s. 391-392.

¹⁸⁶ Abdülkadir İnan, **Güneş-Dil Teorisi Üzerine Ders Notları**, İstanbul: Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi, 1936, s. 3.

Yafetidoloji olarak bilinen akımdan yola çıkarak, “sal, ber, yon, roş” olarak adlandırılan bu dört ana ses unsuruna dayandırmıştır. Hasan Reşit Tankut ise bu görüşten esinlenmiş ve dili, ses özelliklerinden ayırt ederek insanlığın kökenleri açısından inceleyerek Güneş-Dil Teorisine yeni bir bakış katmıştır.¹⁸⁷

İnsanoğlunun ilk uygarlığı, güneşi hayatının merkezine oturtmuştur. Bu uygarlığın ilkleri olan Ön-Türklerin ise ses dillerini bu merkeze göre konumlandığı ileri sürülmüştür. Bu teoride, güneş kültünün eskiliğinin ve bu kültün insanoğluna egemen olduğunun kanıtları gün geçtikçe artmıştır. Bu ise iddiaların geçerliliğini ve egemenliğini artırmıştır. Buradan Güneş Dil Teorisi ile Türk Tarih Tezi'nde bir uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Teorinin ilkesel gayesi ise Türk dilinin tarihini ve tarih öncesi mazisini ortaya koymak olsada, nihai gayesi Türk kimliğinin yineden inşasını sağlamak olmuştur.¹⁸⁸

2.4.3 Atatürk'ün Araştırmacı Dil Görüşü

Atatürk, gençlik yıllarından beri tarih bilmine çok önem vermiştir. Özellikle, Batı'nın Türkler hakkındaki yalan yanlış söylemlerini boşa çıkartacak araştırmalar yapmayı hafızasında daima tutmuştur. Atatürk'ün en büyük hayallerinden biriside, Türk'ün gerçek tarihini ortaya çıkartmak ve Türk uygarlıklarının büyük parlak mazini gün yüzüne çıkartmak olmuştur.¹⁸⁹ Atatürk bu minvalde, 1922 yılında TBMM'nin 130. Toplantısında yaptığı konuşmada, Türklüğün kökenlerinin hakkında bilgi vererek bu husustaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Efendiler, bu insanlık dünyasının en az yüz milyonu aşkın nüfustan oluşan büyük bir Türk milleti vardır ve bu milletin yeryüzündeki genişliği oranında tarih alanında da bir derinliği

¹⁸⁷ Erhan Alpaslan / Tülay Aydın, “Bir Cumhuriyet Aydını Olarak Dil ve Kültür Politikaları Işığında Hasan Reşit Tankut,” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 60, 2017, s. 33-34.

¹⁸⁸ Mehmet Tayanç / Adem İnce, “Türk Ulusal Kimliğinin İnşasında Güneş Dil Teorisinin Rolü ve Önemi,”

İMGELEM Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 6, 2020, s. 32.

¹⁸⁹ Sinan Meydan, **Atatürk ve Kayıp Kıta Mu**, İnkılap Kitabevi, 2009, s. 18.

vardır. Türk milletinin kökünün dayandığı Türk adındaki insan, insanlığın ikinci babası Nuh Aleyhisselamın oğlu Yasef'in oğlu olan kişidir."¹⁹⁰

Atatürk'ün, tarih bilimine beslediği alaka Türklük şuurunun tekrar ortaya çıkmasında ve bu şuurun güçlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk tarihine yeteri kadar önem vermemesi nedeniyle, Türklüğün tarihsel serüvenini Batılı tarih yazarlarının yazımlarından öğrenmiştir. Ancak bunların Türk tarihinin gerçeklerinden çok uzakta olduğunun farkına varmıştır. Atatürk, Batılı tarih yazarlarının Türkler hakkında ki asılsız ve yanlı söylemlerinin altında, gerçekte Türklere hasımlık beslediklerini bilmektedir. Atatürk bu minvalde 1922 yılında ki bir konuşmasında, *"Türkiye, mevcut tarih kitaplarının gereklerini değil, tarihin hakiki gereklerini takip edecektir"* sözleriyle bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir.

Atatürk, tarihi bir bilim olarak kabul etmiştir. Tarihsel olguların, mutlak surette belgeler ile ortaya konulmasının gerektiğini savunmuştur. Bu konuda ki yaklaşımını, *"...Tarih bu son ilimlerin (arkeoloji-antropoloji) bulunduğu belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi, belgelere dayanan milletlerdir ki kendi aslını bulur ve tanır. İşte bizim tarihimiz olan Türk tarihi bu ilim belgelerine dayanır"* şeklinde dile getirmiştir.¹⁹¹

Atatürk tarih bilimini uygarlık yolunda, Cumhuriyetin ve Türk milletinin ilerlemesi için ana güç olarak görmüştür. Atatürk dili ise milli kültürün özü olarak kabul etmiştir. Ayrıca gerek Türk tarihinin gerekse Türk dilinin mazisinin nerelere kadar dayandığının araştırılmasını daima arzu etmiştir. Bu sebeple devlet ve millet olgusunun üzerine eğileyerek, önemle ve derinsel bir çalışma yapılmasının gerektiğini savunmuştur. Atatürk bu doğrultuda ki çalışmaları ve araştırmaları bizzat dahil olarak başlatmış ve ayrıca önemle desteklemiştir.

Türk milletinin bilinen en eski yurdunun Orta Asya olduğu genel anlamda kabul görmektedir. Ancak Türk milletinin bu topraklara nereden-ne zaman-ne şekilde geldikleri daima bir

¹⁹⁰ Ali Serdar Demirci, **Mu ve Atlantis**, İstanbul: Yediveren Yayınları, 2021, s. 131.

¹⁹¹ Meydan, **a.g.e.**, s. 17-20.

muamma konusu olmuştur. Ayrıca, Orta Asya’da Türkler nasıl var olmuştur sorusu, Atatürk’ün zihnini en çok meşgul eden hususlardan birisi olmuştur. Bu mesele, Atatürk’ün tarihin derinliklerine yönelme güdüsünü oluşturmuştur.¹⁹²

Atatürk, Cumhuriyet’in kuruluşunun ilk zamanlarından beri tarih ve dil konusuna önem vermiş, başlattığı bu çalışmalar özellikle 1930’lu yıllarda büyük bir ivme kazanmıştır. Atatürk, 1930 yılında bir Tarih Heyeti oluşturmuş ve “Türk Tarihinin Ana Hatları” isimli kitabı hazırlatmıştır. 1931 yılında ise direktifleriyle “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşunu sağlamıştır. İlerleyen zamanda “Türk Tarih Kurumu” olarak ismini alan yapı, Türklüğün ve Türk tarihinin geçmiş izlerini bulmaya çalışmıştır. Kurumun 1932 yılında gerçekleştirdiği genel kurulda ise “Türk Tarih Tezi” kabul edilmiştir. Tezin iki ana unsuru bulunmaktadır. Bunlar: “Türk uygarlığı, tarihin en eski uygarlıklarından biridir ve bu uygarlığın kökeni Orta Asya’dır.”

Atatürk, tarih biliminin araştırılması için “Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti”ni kurulmasını sağlarken dil bilimi için ise “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”nin kurulmasını sağlamıştır. Üçüncü Dil Kurultayı’nda ortaya çıkarılan “Güneş Dil Teorisi” ile daha sonrasında ilintili olacak olan “Mu Kıtası Güneş Kültü” Atatürk’ün yoğun bir şekilde ilgisini çekmiştir.¹⁹³

Gerçek ve derin bir tarih, Gazi’nin daima titizlikle üzerine durduğu bir ilgi olmuştur. Gazi bu minvalde: *“Ben fâni bir insanım, bir gün öleceğim. Büyüklüğüne ve üstün kabiliyetine inandığım Türk ulusunun gerçek tarihinin yazılmasını sağlığında görmek istiyorum.”* sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir.

Atatürk, bu doğrultuda 1935 senesinde Meksika Büyükelçisi olarak görevlendirdiği Tahsin Mayatepek’i, “Güneş-Dil Teorisi”ni desteklemek ve Türk uygarlığının geçmiş izlerini sürmek amacıyla vazifelendirmiştir. Mayatepek’i özellikle, bir zamanlar Pasifik Osyanusu’nda varolan ve büyük bir uygarlığa ulaşmış Mu Medeniyeti ile Mu Kıtasını araştırmak ve bilgi toplamak

¹⁹² Önder Göçgün, “Atatürk’ün Araştırmacı, Sorgulayıcı Derin Tarih ve Dil Görüşü ve Mu Medeniyeti,” **Belgi Dergisi**, Sayı: 1, 2011, s. 1.

¹⁹³ Demirci, **a.g.e.**, s. 131-132.

maksadıyla görevlendirilmiştir. Atatürk bu doğrultuda Mayatepek'ten, Türk milletinin Mu Medeniyeti ile bir bağının olup olmadığının araştırılmasını ve Türkçe-Maya dilleri arasındaki benzerlikleri ve ortak noktaları arasında bir çalışma yapmasını istemiştir. Bunların haricinde bu diller arasındaki ve mevcutsa örnek ifadeler ile sözleri tespit ederek bildirmesini istemiştir.

Bu talimatlar ışığında Meksika'ya giden Mayatepek, M.Ö. iki yüz bin ile yetmiş bin yılları arasındaki bilgileri içeren Meksika tabletlerini inceleme olanağı sağlamıştır. Mayatepek bu minvalde günümüzden on iki bin sene önce dünya tarihinden silinen Mu Kıtası ve Mu Medeniyeti ile ilgili bilgiler toplamıştır. Mayatepek, İngiliz Albay Churchward'ın Hindistan'da bulduğu Naakal tabletlerinde geçen Mu Kıtası hakkındaki bilgilere yer verdiği ve İngilizce olarak yazdığı kitapları da incelemiştir.¹⁹⁴

Churchward tarafından kaleme alınan ve sonrasında Atatürk tarafından da okunan bu kitaplar:

- a) “Kayıp Kıta Mu” (The Lost Continent Of Mu)
- b) “Kayıp Kıta Mu'nun Çocukları” (The Children Of Mu)
- c) “Kayıp Kıta Mu'nun Kozmik Güçleri - 1” (The Cosmic Forces Of Mu - 1)
- d) “Kayıp Kıta Mu'nun Kozmik Güçleri - 2” (The Cosmic Forces Of Mu - 2)
- e) “Mu'nun Kutsal Sembolleri” (The Secred Symbols of Mu)¹⁹⁵

James Churchward elli yıllık çalışması sonucunda olağanüstü bilgilere yer verdiği bu kitapları yayınlamıştır. Mayatepek, Churchward sayesinde öğrenmiş olduğu ve çalışmalarıyla ortaya çıkardığı çalışmaları Atatürk'e raporlar halinde sunmuştur. Atatürk bu bilgiler ışığında mevzuya olan ilgisi daha fazla artmıştır. Churchward tarafından yazılan bu kitaplar Türkiye'ye

¹⁹⁴ Göçgün, a.g.e., s. 1-2.

¹⁹⁵ Meydan, a.g.e., s. 51-52.

getirilmiştir. Atatürk bu kitapların en kısa zamanda tercüme edilmesini istemiştir. Altmış kişilik bir tercüme ekibi tarafından bu kitaplar Türkçe'ye çevirilmiş ve Atatürk'e teslim edilmiştir.¹⁹⁶ Atatürk, 1937 yılında gerçekleştirilen bu çevirilerin üzerinde sorular sorduğu ve açıklama gereği duyduğu çeşitli notlar almış ve incelemelerde bulunmuştur. Atatürk'ün, en çok önem verdiği ve altını çizerek notlar eklediği yerler, insanoğlunun yaratılışıyla ilgili olduğu kısımlar olmuştur. Başkaca ehemmiyet gösterdiği yerler ise Orta Asya, Uygurlar ve Türkler ile olan bölümler olmuştur.¹⁹⁷

Atatürk tercüme edilen bu çevirilerde, Maya dilinin insanlığın ilk dilinden geldiğini, tüm dillerinde Mu Kıtasında doğduğunu ve anadilinde Mu dili olduğunu belirten yerlerin altında çizmiştir. Atatürk ayrıca ırkların kökeni ile ilgili olan bölüme ilgi göstermiştir. Anadolu'da yaşamış ilk kavim olan Karyanların gerçek vatanlarının Büyük okyanusta bulunan Easter Adası'nın olduğunu belirten yerleri işaretlemiştir. Mu kökenli isimler ile Türkçe isimleri de karşılaştırarak notlar almıştır.

Mayatepek'in Mu Kıtası ve Mu Uygarlığı ile elde ettiği bilgiler doğrultusunda, Mu Kıtası'nın Büyük Okyanus'ta yer aldığı ve bundan yaklaşık on dört bin yıl önce batarak yok olduğu anlaşılmıştır. Mu Kıtasının büyüklüğünün ise kuzeyden güneye üç bin mil, doğudan batıya beş bin mil ve üç kara parçasından meydana gelen büyük bir kıta olduğu şeklindedir. Günümüzde ise başta Polinezya, Mikronezya ve Melanezya takımadaları Mu Kıtasından geriye kalan kara parçaları olarak düşünülmektedir. Mu Kıtası batmadan önce çevresinde birçok kolonisi var olmuştumuş, bu kolonilerden en önemlisinin "Uygur Türkleri Medeniyeti" olduğu öne sürülmektedir.¹⁹⁸ Mayatepek, Churchward'a dayandırarak Ön Türkler hakkında da bilgiler vermiştir. Churchward'ın kitabından ise şöyle aktarmıştır:

“Eski Türklerin ilk vatan ve kökenleri şimdiye kadar bildiğimiz üzere Orta Asya olmayıp, Pasifik Denizi'nde iki yüz bin sene mevcudiyetten sonra batmış olan Mu Kıtası olduğu ve Orta

¹⁹⁶ Ergun Candan, **Gizli Sırlar Öğretisi**, 13. Baskı, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları, 2008, s. 13.

¹⁹⁷ Demirci, **a.g.e.**, s. 133.

¹⁹⁸ Tankut İlter, “Gizlenen Türk Tarihi,” **Gastroenteroloji Dergisi**, 2017, s. 327.

Asya'ya Mezopotamya'ya, Yukarı ve Aşağı Mısır kıtasına ve Etiyopi'ye Mu Kıtasından binlerce sene evvel gelip Mu'daki yüksek kültür ve medeniyetlerini, dil ve dinlerini yaydıkları anlaşıyor.”¹⁹⁹

İngiliz araştırmacı Albay Colonel James Churchward'a göre Büyük Uygur İmparatorluğu, Mu Kıtasının önde gelen başat bir kolonisidir. Ayrıca Mu'dan sonra gelen dünyanın en büyük imparatorluğudur. İmparatorluğun doğu sınırı Pasifik Okyanusu'dur. Batı sınırı ise Moskova'ya yakın bir yerdedir. Kuzey sınırları Asya'da yer alan Kuzey Buz Denizi'ne kadar olan yer olduğu tahmin edilmektedir. Güney sınırları ise, Burma, Hindistan ve Pers topraklarının bir bölümü olduğu şeklindedir.

Churchward kitabında, Uygur İmparatorluğu'nun tarihini Ari ırklara dayandırmaktadır. Çünkü Ari ırkların hepsi Uygur İmparatorluğunun atalarından gelmektedir. İmparatorluk, “Büyük Felaket” sonucu yok olduktan sonra hayatta kalmayı başaranlar ve onların soyundan gelenler Avrupa'da yeniden yerleşim oluşturmuşlardır. Bu olay buzul çağında meydana gelmiştir. Ona göre Slavlar, Tötonlar, Keltler, İrlandalılar, Bretonlar ve Basklar tamamı Uygur kökenlidir.²⁰⁰

Tahsin Mayatepek, Meksika'da yapmış olduğu çalışmalarda Maya kültürü üzerine oldukça fazla eğilmiştir. İncelemelerinin sonucunda da Türk/Maya dillerinin birbirlerine benzedikleri ve bazı sözcüklerinde aynı olduğu sonucuna varmıştır. Bunlardan biriside, Türkçe'deki “tepe” sözcüğü ile Maya dilindeki “tepek” sözcüğü aynı anlama gelmektedir. Atatürk'te bu sebeple Tahsin Mayakon Bey'in soyismini “Mayatepek” şeklinde değiştirmiştir.

Mayatepek, Maya kültürü ile Türk kültürü arasında keşfettiği ortak noktalar sadece sözcüklerden ibaret olmamıştır. Bu benzerlikler arasında, Mayaların kullanmış olduğu ayyıldızlı davullar, tüy takma alışkanlıkları, kilim desenli semboller ve Şamanik özellikler gibi birçok ortak noktalar bulunmaktadır. Mayatepek elde ettiği bu çalışmaları, çektiği fotoğraflar

¹⁹⁹ Demirci, **a.g.e.**, s. 133-134.

²⁰⁰ James Churchward, **Kayıp Kıta Mu'nun Çocukları**, Çev. Ferit Burak Aydar, 1. Baskı, İstanbul: Omega Yayınları, 2010, s. 227.

ve elde ettiği belgelerle üç cilt halinde bir deftere toplamıştır. Bunları ise Atatürk'e arz etmiştir. Bunların ikisi günümüze kadar ulaşmış ve TDK'nın kütüphanesinde yer almaktadır.²⁰¹

2.5 TÜRKÇÜLÜK AKIMI KAPSAMINDA ATATÜRK DÖNEMİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİLİKÇİ DEVRİMLER

2.5.1 Türk Yazı ve Dil Devrimi

Türk dil devriminin başlangıç aşaması harf devrimi ile gerçekleşmiştir. Alfabe yapılan değişiklik ile de dilin Türkçeleşmesinin hızı artmıştır. Atatürk'te, yeni oluşturulan alfabenin bu doğrultuda Türkçe ses özelliklerine göre hazırlandığını belirtmiştir. Yabancı kelimelerin ise yeni dil ile beraber zamanla atılacağı yaklaşımında bulunmuştur. Alfabenin değiştirilmesi milli kültürün ve milli dilin oluşturulmasında önemli bir hamle olmuştur. Bu saf dil yaklaşım hamlesi ile saf kültür/millet yaklaşımına giden yol açılmıştır. Atatürk, yeni alfabenin oluşumunu bir düşünce devrimi olarak nitelemiştir ve yeni medeniyetin varoluşunu ancak bir alfabe devrimiyle gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir.

Gazeteci-yazar ve siyaset adamı Yunus Nadi, Cumhuriyet döneminde alfabe değişikliğinin Batı medeniyetine katılma hususunda başlangıç adımı olarak nitelemiştir. Lewis ise alfabenin değiştirilmesini, Doğu-İslam medeniyeti ile Türkiye'nin bağlarının koparılması sonucunu doğuracağını ayrıca bu devrim ile Batı medeniyetine daha fazla yakınlaşacağını ifade etmiştir. Alfabenin değiştirilmesi sonucunda, Arap/Fars kültürünün ayrıca Osmanlı kültüründe Türk kültürü üzerinde olan bağı azalmıştır. Ayrıca bu sayede Türkçeleşme hızlanmış ve Türk dili, Farsça ile Arapça'nın baskısından da kurtulmuştur.²⁰²

²⁰¹ İlter, a.g.e., s. 330.

²⁰² Zafer Çelik, “Yeni Türkçe'nin Doğuşu: Türk Dil Devrimi,” **Muhafazakar Düşünce Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2005, s. 202-203.

Alfabe, bir toplumun dilini kayda geçirmeye yarayan kültürel/tarihsel bir araçtır. Türk dil tarihi ise zaman içerisinde kültür ve din inançlarının etkisiyle bir değişim içerisine girmiştir. Arap alfabesi, Türkçe'nin yazımı konusunda uzun zaman kullanılmıştır. Bu her ne kadar yazılı ileri bir uygarlığın oluşmasına neden olsada, matbaanın ortaya çıkmasıyla kitap basımının sekteye uğramasınada sebep oluşturmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk halkının kendilerine has milli bir edebiyat anlayışı varolmuştur. Ancak buna rağmen, Arap milletlerinin kültür anlayışları ile aralarında belirgin bir sınır çekme sorunu teşkil etmiştir. Tazminatçı aydınların, Türk yazı dilinin çizgilerini çizme girişimleri bu minvalde doğmuştur. Bu gelişimin devamında 1928 yılında yapılan Türk yazı dili devrimi ile Arap alfabesi dönemi sona ermiştir. Yeni alfabe, Batı'nın kullandığı Latin yazı diline dayanan “Yeni Türk Alfabesi” olmuştur. Bu Türkçenin özgürleşerek millileşmesi bağlamında ilk adım olarak görülmüştür.²⁰³

Türklüğün ikinci Kurtuluş Savaşı alfabe ile başlamıştır. Arap harflerinin yerine Türkçe diline uyum sağlayan Türk harflerinin getirilmesi, Türkün kendi ruhuna dönüşünü sağlamıştır. Bu zaferin kazanılmasından sonra yazı dili ile konuşma dili bir birleşim içerisine girmiştir. Yazı dilinin Türkçeleşmesi ile Türküm diyen her Türkün rahatça okuyabileceği bir dil olmuştur. Atatürk'ün yazı ve dil devriminde ki maksadı ise Fars dilini atarak Fransızca ya da İngilizce koymak değil, özgün milli bir dil oluşturmak olmuştur.

Türk dili, alfabe devriminden sonra gelişim evresine girmeye başlamış, bunun sonucunda Batı dillerinin etkisinden koruma gereği doğmuştur. Bunu gerçekleştirebilmek için ise Türklük şuurunun hızla işlenmesiyle mümkün olabilmiştir. Atatürk, dil devrimi hareketinin başından beri bu hususta önemle durmuştur.²⁰⁴

²⁰³ Mustafa Öner, “Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkçe Devrimi,” **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 17, 2007, s. 76.

²⁰⁴ Oktay Sinanoğlu, “Atatürk ve Türk Bilim Dili,” **Türk Hijyen ve Biyoloji Dergisi**, Cilt: 64, Sayı: 1, 2007, s. 2.

Atatürk, Milli Mücadele döneminden sonra da gerçekleştirmek istediği bağımsızlık adımlarından biriside dil devrimi olmuştur. Bu devrim hareketine başlarken Türkçenin geleceğini şu ilkeler doğrultusunda belirlemiştir:

- a) Türkçenin zenginliğini/güzelliğini ortaya koyacak çalışmalar yapmak,
- b) Türkçeyi Batı medeniyeti paralelinde bir kültür dili haline getirmek,
- c) Yazı dili ile konuşma dili arasındaki açıklığı kapatmak,

Türk dil hareketi, Türklüğün kendi benliğine dönme, değişip/gelişebilme adımıdır. Ayrıca milli kültürün gelişimlerini kapsayabilecek, her açıdan yeterli ve zengin bir dil oluşturmaktır. Türk dil hareketi, ferdî bir amaca dayanan bir adım olmamıştır. Kendinden önceki devrim hareketleri gibi milli bir ihtiyaçtan ötürü doğmuş bir atılım hareketidir.²⁰⁵

Atatürk 1928 yılında yaptığı meşhur Sarayburnu konuşması sonrasında yazı devrimini gerçekleştirmiştir. Bu konuşmasında düşüncelerini ise şu şekilde dile getirmiştir;

“Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk Harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak zorundayız. Dilimizi muhakkak anlamak istiyoruz... Yeni Türk Harfleri çabuk öğrenilmelidir. Türk harflerini her yurttaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu yurtseverlik ödevi biliniz. Bu ödevi yaparken düşünüyoruz ki bir ulusun, bir sosyal topluluğun yüzde onu yirmisi okuma yazma bilir, yüzde seksen doksani bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olarak utanmak gerekir. Bu ulus, utanmak için yaratılmış bir ulus değildir. Övünmek için yaratılmış, tarihi övünçlerle dolu bir ulustur. Ama ulusun yüzde doksani okuma yazma bilmiyorsa, bu yanlış bizde değildir. Türkün

²⁰⁵ Zeynep Korkmaz, “Dilde Doğal Gelişme ve Devrim Açısından Türk Dil Devrimi,” **Türkoloji Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 1972, s. 100-101.

karakterini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlarıdır. Artık geçmişin yanlışlarını kökünden temizlemek zorundayız.”

Atatürk’ün bu konuşmasından sonra yazı devriminin hazırlık dönemi bitmiş, uygulama dönemine geçilmiştir. Yazı devrimi 1928 yılında mecliste kabul edilmiş ve Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğü girmiştir.²⁰⁶ Atatürk, 1932 yılındaysa dil devrimi atılımını uygulamıştır. Atatürk’ün hayata geçirmiş olduğu bu her iki devrimde, birbirlerini tamamlayan bir devrim hareketi niteliği taşımıştır.²⁰⁷

²⁰⁶ Cahit Kavcar, “Yazı Devrimi, Dil ve Eğitime Getirdiği Kolaylıklar,” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 1981, s. 45-46.

²⁰⁷ Ali Gürsel, “Türk Yazı Devrimi,” **Asia Minor Studies**, Cilt: 9 Sayı: 2, 2021, s. 809.

TARTIŞMA

Türkçülük, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk olarak II. Murat döneminde bir şuur olarak kendini göstermiştir.²⁰⁸ XIX. yüzyılın son dönemlerinde ise siyasi konjektür sahnesinde yer almaya başlamıştır. İmparatorluğun düştüğü siyasi buhran ve dağılma döneminde ise kurtarıcı bir hareket olmuştur.²⁰⁹ Millî Mücadele döneminde ise revaça geçen bir akıma dönüşmüştür. Bu başarıda en çok pay sahibi, ulusa Türkçülük bilincini aşılayan “Türk Ocakları” olmuştur.²¹⁰

Türkçülük fikriyatının önde gelen aydınlarından olan Ziya Gökalp, Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun ve Türk ulusunun ayakta durabilmesinin tek yolunun Türkçülük düşüncesiyle gerçekleşebileceğine inanmıştır.²¹¹ Bu fikriyatın önde gelen diğer bir ismi olan Yusuf Akçura ise devletin kurtuluşunu, Türk ırkı orijinli Türkçülük düşüncesine inanmıştır.²¹²

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nda, Türk dilinin gelişimi üzerine “İlmi Türkçülük” anlamında birçok çalışma yapılmıştır.²¹³ Türkçülük anlayışı çerçevesinde Osmanlı topraklarında kurulan ilk cemiyet olan “Türk Derneği,”²¹⁴ Türk halkının dilinin, tarihinin, kültürünün, edebiyatının ve coğrafyasının üzerinde ilmi olarak bir takım çalışmalar yaparak, ulaşılan neticelerin kitlelere haberdar edilmesini amaçlamıştır.²¹⁵ Bu minvalde kurulan “Türk Yurdu Cemiyeti” tarafından ise “Türk Yurdu Dergisi” çıkarılmıştır.²¹⁶ Derginin amacı, Osmanlı Devlet’inde yaşayan Türkçü halkın menfaatlerini savunmak ve Türkçülüğü yaymak olmuştur.²¹⁷

²⁰⁸ Sarıay, **a.g.e.**, s. 21-22.

²⁰⁹ Köçer, **a.g.e.**, s. 12.

²¹⁰ Kaynar / Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 24.

²¹¹ Bars, **a.g.e.**, s. 45-46.

²¹² Berk, **a.g.e.**, s. 490-491.

²¹³ Temir, **a.g.e.**, s.40.

²¹⁴ Akçura, **a.g.e.**, s. 229.

²¹⁵ Gazioğlu, **a.g.e.**, s. 284.

²¹⁶ Sefercioğlu, **a.g.e.**, s. 6.

²¹⁷ Özkan, **a.g.e.**, s. 296.

Türkçülük, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin güdümünde olan tek partili iktidarının da, siyasi politikasını etkileyen bir anlayış halini almıştır.²¹⁸ Cemiyetin bir gayesinde Türkçe'nin resmi dil sayılmasını sağlamak olmuştur. “Genç Kalemler Mecmuası” bu minvalde yabancı lisandan arındırılmış bir Türkçe'nin oluşmasını hedeflemiştir.²¹⁹ “Türkleştirme” ve “Kemalizm” isimli yayımları ile dönemin önde gelen Türkçü aydınlarından olan Munis Tekinalp, Türklüğü ön plana koyan kökenci ve kavmiyete dayanan bir yaklaşımı savunmuştur.²²⁰ Türkçülük hareketinin en önemli figürlerinden birisi olan Nihal Atsız ise Türk ırkının üstünlüğünü savunan, Türklüğü kana ve soya dayandıran bir aydın olmuştur.²²¹

Atatürk, Millî Mücadele'den sonra Türk milliyetçiliği ilkesine sahip Türk milletine, çağdaş ve milli bir toplum oluşturmayı amaçlamıştır.²²² Modern anlamda Türk milliyetçiliği ise, yeni Türk Cumhuriyeti'nin lideri Atatürk'ün de siyasi politikasının kurucu unsuru olmuştur.²²³ Atatürk, Türk milliyetçiliği anlayışı ile Cumhuriyeti yaşatacak olan Türk halkında, milli bir şuur oluşturarak bu anlayışı Türk halkına kazandırmak istemiştir. Atatürk ayrıca, Türklüğün tarihten gelen özelliklerini, yeteneklerini ve kurmuş olduğu uygarlıklarıda bir esin kaynağı olarak görmüştür.²²⁴

Atatürk'ün milli bilinç algısında, “Türk Tarihi, Türk Dili, Türk Coğrafyası ve Türk Kültürü” gibi milli şuur ortaya çıkaracak alanlarda çalışmaların yapılması yer edinmiştir.²²⁵ Bu doğrultuda, İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesi'ne bağlı “Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü” kurulmuştur. Bu enstitü tarafından Türk kültürünün çalışmalarını tanıtmak amacıyla “Türkiyat Mecmuası” isimli bir dergide yayımlanmıştır.²²⁶ Atatürk'ün düşünsel dünyasında tarih bilimi, yaşamı süresince çok önemli bir yer tutmuştur. Bu doğrultuda “Türk

²¹⁸ Uzun, **a.g.e.**, s. 7-8.

²¹⁹ Yesevi, **a.g.e.**, s. 79-80.

²²⁰ Özden, **a.g.e.**, s. 63.

²²¹ Demir, **a.g.e.**, s. 172.

²²² Usta, **a.g.e.**, s. 6.

²²³ Çelik, **a.g.e.**, s. 53.

²²⁴ Tüfekçi, **a.g.e.**, s. 913-914.

²²⁵ Özkaya / Önata, **a.g.e.**, s. 98.

²²⁶ Yıldızlı, **a.g.e.**, s. 458-459.

Tarih Tetkik Cemiyeti” (Türk Tarih Kurumu) kurulmuştur.²²⁷ Kurumun amacı, Türklüğün tarihsel varoluşunu, gelişimini ve zenginliklerini ortaya çıkarmak, Türk milletinin uygarlık inşa etme sürecini bilimsel bir açıdan ele almak ve Anadolu topraklarında kurulan ilk uygarlıklar ile Türk ulusu arasındaki bağları araştırmak olmuştur.²²⁸

Türk dili üzerinde araştırmalar yapılabilmesi için ise, “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” (Türk Dil Kurumu) kurulmuştur. Atatürk Türk dilinin sadeleştirilmesi ve dil teorileriyle ilgilenmiştir.²²⁹ Bu sebeple “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” Atatürk’ün özel gayretleri sonucunda kurulmuştur.²³⁰ Atatürk Türk tarihinin gerçek boyutlarını ve özünü ortaya çıkarmayı gaye edinmiş ve tarihsel bir çalışma yapılmasını arzu etmiştir. “Türk Tarih Tezi” de bu çalışmalar kapsamında Türklerin medeniyet tarihi açısından gerçek yerini bulmayı amaçlamıştır.²³¹ Atatürk Türk dilini, maziden günümüze kadar gelen bir kültür dili olarak kabul etmiştir.²³² “Güneş Dil Teorisi,” bu bakış açısıyla Üçüncü Dil Kurultayı’nda ortaya çıkarılmıştır.²³³ “Güneş-Dil Teorisi” çerçevesinde Türk uygarlığının geçmiş izleri, Mu Medeniyetinde ve Mu Kıtasında aranmıştır.²³⁴

Çalışmanın kuramı olarak, John Armstrong ile Anthony D. Smith’in benimsedikleri ve savundukları anlayış olan etno-sembolizm yaklaşım seçilmiştir. Bu yaklaşımın tercih edilmesinin sebebi ise modern milletlerin ortaya çıkışını, etnik geçmişlerinin önemseyerek savunan bir yaklaşımı benimsenmesinden dolayıdır. Ayrıca bu yaklaşım milletlerin gelişim süreçlerini tarihsel zamana indirgeyerek geniş bir dönem içerisinde ele almaktadır.²³⁵

Etno-sembolizm yaklaşımı açısından Türk Milliyetçiliği, Fransız Devrimi’nden sonra Osmanlı topraklarında popülaritesi artmaya başlasada, tarihsel süreç incelendiğinde tarih sahnesinde

²²⁷ Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 19-20.

²²⁸ Avcı, **a.g.e.**, s. 18.

²²⁹ İnan, **a.g.e.**, s. 313-315.

²³⁰ Koç, **a.g.e.**, s. 27.

²³¹ Çolak, **a.g.e.**, s. 376.

²³² Doğan, **a.g.e.**, s. 11.

²³³ Bolat, **a.g.e.**, s. 613-614.

²³⁴ Göçgün, **a.g.e.**, s. 1-2.

²³⁵ Şimşek, **a.g.e.**, s. 90.

yer alan birçok Türk Devleti'nin milliyetçi bir yaklaşıma ve Türk milletinin de kadim bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. XX. yüzyıl başlarında temelleri atılan Türkiye Cumhuriyeti de milli bir geçmişe dayalı etnik kökeninin tezahürü neticesinde ortaya çıkmıştır. Türkçülük fikriyatı da geçmişten gelen bu milliyetçi şuur perspektifinde, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde yoğunlaşarak etkin bir şekilde yansımaları göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin olgunlaşma sürecinde ise, Türkçülük Akımı'nın bir tezahürü olan “Türk Tarih Tezi” ışığında derin mazisini ortaya koymaya çalıştığı anlaşılmaktadır. “Güneş Dil Teorisi”nin de ortaya çıkışı da benzer şekilde, Türk dilinin dünya tarihinin başat dili olduğu savunularak, Türklüğün dünya tarihinin merkezine kadar gidebileceği anlaşılmaktadır. Atatürk, araştırmacı dil görüşü kapsamında Türklerin ilk vatanını sadece Orta Asya'ya dayandırmamış, buraya nereden gelinildiği muammasının sis perdesini aralamak istemiş, Türklüğün kökenlerini bir zamanlar var olduğu iddia edilen Mu Kıtası ve Mu Medeniyeti'nde arama cihetine de götürmüştür.

Genç Cumhuriyet'te kurulan kurumların, kuruluşların ve bu minvalde gerçekleştirilen çalışmalarında, araştırmada yer alan bulgulardan yola çıkarak bu kuramı destekler nitelikte oluşturuldukları anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada yer alan ve açıklanmaya çalışılan bulguların, genel anlamda etno-sembolizm kuram ile paralel şekilde seyrettiği ve benzer anlamda örtüştüğü görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

XVIII. yüzyılda Batı topraklarında başlayan ve yansıması genişleyerek devam eden, toplumların ekonomisini, yapısını ve özellikle siyasi bakışlarını etkileyen, bir dönüşüm ve değişim sürecine götüren milliyetçi akımlar, imparatorluklarında kökünden sarsılmasına sebep olmuştur. Bünyesinde birçok farklı ulusu barındıran ve siyasi yapısı dini orijinli olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, milliyetçilikler çağı olarakta anılan bu değişim rüzgarından oldukça etkilenmiştir. Bu dönemdeki etnik grupların, siyasi yönden kendi bilinçlerine vardıkları ve bilinçlerinde kendi devletlerini kurma düşüncesinin oluşmaya başladığı bir zaman olmuştur. XIX. yüzyılda kozmopolitik toplum yapısına sahip olan Osmanlı Devleti de bu süreçte, toplumsal kaosların ve krizlerin yaşandığı, ve kendi kendine yönetme arzusunda olan milliyetçi yaklaşımların baş gösterdiği bir buhran dönemine girmiştir. Ortaya çıkan bu siyasi kargaşaya, çözüm niteliği taşıyan düşünce akımları bu dönemde kendine taraftar bulmaya çalışmıştır.

Batıcılık, Osmanlıcılık ve İslamcılık fikir akımlarından sıyrılarak popüleritesi artan Türkçülük Akımı, II. Meşrutiyet Dönemi'nden bu zamana kadar Türk siyasi hayatında önemli bir etkinliğe sahip olmuştur. Bu akımın doğuşunda ise Batı'da gerçekleştirilen Türkoloji çalışmaları oldukça etkili olmuştur. Ayrıca Rusya'dan göç etmek zorunda kalan, bu akımın öncülerinden biri sayılacak olan başta Yusuf Akçura gibi göçmen Türklerin de rolü büyük olmuştur. İmparatorluğun çöküşünün önüne geçilmesi için vücut bulan Osmanlıcılık fikriyatı, Balkan Savaşları'nın kaybedilmesi sonucunda; din ve ümmet eksenli İslamcılık fikriyatıda, içteki etnik milliyetçi hareketler karşısında birleştirici role bürünemeyişinden dolayı başarılı olamamıştır. Kurtarıcı bir misyona dönüşen Türkçülük Akımı da, Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecinin önüne geçememiş, ancak bundan sonraki süreçte, Kurtuluş Savaşı döneminde ve imparatorluğun mirası niteliğindeki topraklar üzerinde doğan yeni devletin ana ideolojisi olarak oldukça benimsenmiştir.

Bu doğrultuda Türkçülük Akımı'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde oldukça popüleritesinin arttığı ve kurtarıcı bir rol oynadığı görülmektedir. İmparatorluğun yıkılışı

sürecinde etkin olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de bu fikriyatı itici bir güç olarak kullandığı, ayrıca bu akımın etkisinde kaldığı ve teşkilatında yer alan önde gelen aydınlarının da bu fikriyatı savundukları anlaşılmaktadır. Türkçülük Akımı perspektifinde kurulan derneklerin ve ocakların kurulma gayelerinin, öncelikle Türklüğün özünü, dilini, tarihini, kültürünü, edebiyatını, coğrafyasını araştırmak, Türk milletinin menfaatlerini savunmak ve Türklük şuurunu yaymak olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında etkin rol oynayan ve Atatürk'ün Türkçülük bilincini etkileyen aydınlardan olan başta Ziya Gökalp Türkçülüğü ortak kültüre, Yusuf Akçura ise, ırka ve dil birliğine bağlayarak, Türkçülük fikriyatını bir şiar edindikleri görülmektedir. Cumhuriyet dönemi Türkçülük Akımı'nın önde gelen ve şiddetli savunucularından olan Munis Tekinalp ve Nihal Atsız bu fikriyatı farklı bir boyuta taşıyarak, Türklüğü derin bir maziye ve derin bir köke bağladıkları görülmektedir. Atatürk ise bu yaklaşımları harmanlayarak Türkçülükteki ana felsefesini, dil ve kültür öğelerinin oluşturduğu görülmektedir.

XX. yüzyılın başlarında ve Cumhuriyet'in ilk devresinde Türkçülük Akımı doğrultusunda yayımlanan dergilerin, Türk halkına milli bilinci aşlamak ve Türkçülüğü yaymak üzerine kuruldukları görülmektedir. Türkçülük anlayışı çerçevesinde kurulan kurumların özellikle, Türk tarihini, Türk dilini araştırmak ve Türklüğün tarihsel köklerini ortaya çıkarmak üzere kuruldukları anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleşen kongrelerin ve kurultayların da Türkçülüğün ülküsünü ulusal ve uluslararası mecraya taşımak üzere gerçekleştirildikleri görülmektedir. Türklüğün derin mazisini gün yüzüne çıkarmak üzere ortaya atılan tezlerin ve teorilerin, tarihsel süreç içerisinde gerçek yerini bulmak amacıyla tartışılmaya açıldığı görülmektedir.

Türkçülük fikriyatı, Atatürk'ün siyasal düşüncesine de oldukça etkin bir şekilde tezahür etmiştir. Bu tezahürün etkisiyle, Cumhuriyet'in temellerini bu akımın tohumlarını serpiştirerek inşa ettiği, milliyetçi devrimleri bu minvalde gerçekleştirdiği, bu fikriyatı Türk milleti nazarında birleştirici bir argüman olarak kullandığı, “Türk Tarih Tezi”ni ve “Güneş-Dil

Teorisi”ni Türkçülüğün derin mazisinden etkilenerek ortaya çıkarmak istediği ve Türklüğün kökenlerini sınırların dışarısında genişleterek aradığı anlaşılmaktadır.

Atatürk'ün girişimleri ve direktifleriyle kurulan ve çalışmada yer verilen “Türk Tarih Kurumu,” “Türk Dil Kurumu” ile “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” Türklüğün dilini, tarihini, kültürünü, edebiyatını ve coğrafyasını araştırma çalışmalarına günümüzde devam etsede, bu minvalde kurulan diğer bazı kurumların varlıklarını devam ettiremediği gözükmemektedir. Bu kurumlardan biriside: Jön Türkler devrinde, milli mücadeleye destek vererek önemli bir rol oynayan, Kurtuluş Savaşının kazanılmasından sonrada şube ve üye sayısını artırarak güçlü bir organizasyon haline gelen, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da oldukça etkin olan, Türkçülük fikriyatının gelişmesine de katkı sağlayan, halkın milli duygularını geliştirmek ve iletirmek için az sayıdaki üniversite talebesi ve birçok Türk milliyetçisi aydın tarafından kurulan “Türk Ocakları”nın, Genç Cumhuriyet döneminde siyasal ve kültürel nedenlerden ötürü kapatılarak oluşumunu Halkevlerine devrettiği görülmüştür. “Türk Ocakları”nın kapatılmasının nedeninin, Türkçülük Akımına karşı bir duruş sergilenmesinden çok, dönemin kültür atılımları, laikleşme ve batılılaşma politikaları kapsamında gerçekleştiği, ayrıca “Türk Ocakları”nın kapatıldıktan bir süre sonra tekrar açılarak faaliyetlerine devam ettiği bilinmektedir.

Türk tarihinin gerçek boyutlarını, kökenlerini ve özünü ortaya çıkarmayı gaye edinen, tarihsel bir çalışma amacı taşıyan, emperyalist Batı zihniyetinin, Türkleri ve Türklük anlayışını hor gören tarihsel anlayışının yanlışlıklarını ortaya çıkarmayı amaç edinen ve ayrıca Türklerin medeniyet tarihi açısından gerçek yerini bulma arzusunu taşıyan “Türk Tarih Tezi,” her ne kadar Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda hazırlanmış ve sistematize edilmiş tarihsel bir anlayış olsada, Atatürk'ün vefatından sonra yeteri kadar ilgi görmediği, sonraki süreçte akademik düzeyde de üzerinde yeteri kadar araştırma ve çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Atatürk tarafından desteklenen ve bizzat geliştirilen ve Türk milleti nazarında yeni bir toplumsal ve siyasal, ulusal kimliğin inşasını dil üzerine oturtmak üzere ortaya çıkardığı “Güneş-Dil Teorisi”de ortaya çıktığı dönemde ışığı parlak bir proje olmuştur. Teori, Batı

karşısında Türklüğün derin tarihsel bir kökü olduğu savını ortaya koyma ve saygı duyulan bir millet bilincinin benimsetilmesi amacıyla çıkarılmıştır. Bunlar ortaya çıkarılırken de tarihsel arka plan göz ardı edilmeden, bilimsel göstergeler ile desteklenmesinden ötürü o dönemde benimsenilmesi sağlanmıştır. Teori, her ne kadar Türklüğü ön plana koyarak Türk dilinin tarihi mazisini başka dillerin kaynağı olduğu tezini ortaya koymaya çalışsada, Atatürk'ün vefatından önce gücünün zayıfladığı ve sönmeye yüz tuttuğu görülmüştür. Atatürk, son nefesinde dil hususunu hatırlatsada, vefatından sonra teorinin ders niteliği taşıyan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”nin bünyesinde yer verilen kürsüsünün kapatıldığı görülmüştür. Sonraki süreçte de dönemin önde gelen Türkologlarından İbrahim Necmi Dilmen'in ve Fuat Köprülü'nün teori hakkındaki menfi açıklamaları da, tezin popülaritesinin yitirilmesine ve ilgisiz kalmasına sebep olmuştur.

“Güneş-Dil Teorisi”ni destekleyecek nitelikte olan ve bizzat Atatürk tarafından Meksika Büyükelçisi olarak görevlendirilen Tahsin Mayatepek, Türk dilinin, derin tarihini ve mazisi kapsamında araştırılan Mu Kıtası ve Mu Uygarlığı hususu üzerindeki çalışmaların, Atatürk'ün vefatından sonra devam edilmediği ve hatta terk edildiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte, Mayatepek tarafından gönderilen araştırmalarının yer aldığı üç ciltlik bir defter Atatürk'e gönderilmiş, bunlardan ikisinin halen günümüze kadar varolduğu ancak üçüncü defterin kayıp olduğu bilinmektedir. Bu kayıp defterde ise dini törenlerin, ibadetlerin ve tapınaklardaki benzerliklerin yer aldığı iddia edilmektedir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Türkçülük Akımının etkisi ile, Millî Mücadele döneminde, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında ve kurulduktan sonra da varolan kurumların, kuruluşların ve çalışmaların birçoğunun halen mevcudiyetlerini korudukları ve çalışmalarına devam ettiği veyahut faaliyetlerine son verilse dahi bunların devamı niteliğinde sayılabilecek oluşumların aynı şekilde devam ettiği görülmektedir.

Türkçülük faaliyetleri kapsamında devam niteliği taşımayan bir çalışmada kuşkusuz “Güneş-Dil Teorisi” olmuştur. Ortaya çıktığı dönemde her ne kadar yoğun ilgi görsede sonraki süreçte yeteri kadar rağbet görmediği izah edilmişti. Son kerte de çalışmada yer verilen bulgular

ışığında bir öneri niteliği taşıyacak; “Güneş-Dil Teorisi” kürsüsünün Ankara “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakóltesi”nde veya buna eşdeğer bir fakóltede yeniden kurulması gerektiği kanısına varılmıştır. Ayrıca ilgili kuruluşlarında koordinesinde akademik düzeyde çalışma yapılabilmesi için bir kurulun ya da heyetin oluşturulması, bu teorinin yeniden canlanmasına ve hakikatlerin ortaya çıkarılmasına olanak sağlayacağı düşünölmektedir. Bu minvalde Atatürk'ün üzerine dikkatle eğildiği Türk dilinin tarihteki yerinin daha iyi saptanabilmesinin önü de açılmış olabilecektir. “Güneş-Dil Teorisi”ni desteklemek amacıyla Mayatepek'in gerçekleştirdiği araştırmalar doğrultusunda kaleme alarak gönderdiği, ancak günümüzde nerede olduğu bilinmeyen kayıp üçüncü defterinde bulunmasına yönelik araştırmaların yeniden başlatılması önem arz etmektedir. Bu defterin bulunması halinde belkide, Atatürk'ün hayatının son zamanlarında yoğun ilgi gösterdiği “Güneş-Dil Teorisi” çerçevesinde savunduğu savlar, gözler önüne serilmiş olacaktır.

REFERANSLAR

KİTAPLAR

Acar, İsmail: **Cumhuriyet'in Kurucu Fikri: Türk Milliyetçiliği**, Balıkesir KPSS Kurs Merkezi Kültür Yayınları, 2008.

Acar, İsmail: **Etnik Bölücü Fitne Karşısında Devlet Dili Türkçe ve Azınlık Hakları**, Balıkesir: Liva Yayınları, 2013.

Acar, İsmail: **Ziya Gökalp: Türkçülüğün Esasları Üzerine Bir Değerlendirme**, Balıkesir: Liva Yayınları, 2005.

Ahmet, Temir: **Yusuf Akçura**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, 1987.

Akçura, Yusuf: **Siyaset ve İktisat**, Haz. Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.

Akçura, Yusuf: **Türkçülük: Türkçülüğün Tarihi Gelişimi**, Yeni Yazı 1. Baskı, İstanbul: Türk Kültür Yayını, 1978.

Akçura, Yusuf: **Türkçülüğün Tarihi**, Haz. Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.

Akçura, Yusuf: **Yeni Türk Devletinin Öncüleri**, Haz. Nejat Sefercioğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, 1981.

Akın, Rıdvan: **Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi (1908-1918)**, İstanbul: Der Yayınları, 2002.

Akşin, Sina: **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, 1980.

Akşin, Sina: **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Ankara: İmge Yayınevi, 2001.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı: **Ziya Gökalp**, İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, 1966.

Candan, Ergun: **Gizli Sırlar Öğretisi**, 13. Baskı, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları, 2008.

Churchward, James: **Kayıp Kıta Mu'nun Çocukları**, Çev. Ferit Burak Aydar, 1. Baskı, İstanbul: Omega Yayınları, 2010.

Çavdar, Tevfik: **İttihat ve Terakki**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Basım, 1991.

Demirci, Ali Serdar: **Mu ve Atlantis**, İstanbul: Yediveren Yayınları, 2021.

Doğan, İsmail: **Mayalar ve Türklük**, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilimsel Kaynaklar Serisi, 2007.

Feyzioğlu Turhan: **Atatürk ve Milliyetçilik**, 3. Baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1986.

Georgeon, François: **Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)**, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, 2006.

Georgeon, François: **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876-1935)**, 4. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005.

Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Haz. Gökhan Tunç, Eskişehir: 2019.

Hacaloğlu, Yücel: **Doğumunun 100. Yılında Nihal Atsız**, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, 2005.

İnan, Afet: **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Haz. Arı İnan, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, 2009.

Kaynar, Reşat / Sakaoğlu Necdet: **Atatürk Düşüncesi**, 1. Baskı, İstanbul: Açık Yayıncılık, 1995.

Mardin, Şerif: **Türk Modernleşmesi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Meydan, Sinan: **Atatürk ve Kayıp Kıta Mu**, İnkılap Kitabevi, 2009.

Sarınay, Yusuf: **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, 2. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1999.

Sarınay, Yusuf: **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 1994.

Sefercioğlu, Necmeddin: **Türkçü Dergiler**, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, 2008.

Şenoğlu, Kemal: **Yusuf Akçura: Kemalizmin İdeoloğu**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009.

Osmanağaoğlu, Cihan: **Ziya Gökalp'te Türkçülük Akımı**, 1. Baskı, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2008.

Özdemir, M. Çağatay: **Türkiye'de Sosyoloji (Eserler-İsimler)**, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008.

Yücel, Tahsin: **Dil Devrimi ve Sonuçları**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.

MAKALELER

Acar, Ünal: “Meşrutiyet Dönemi Düşünce Akımları ve Günümüze Yansımaları,” **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2019, s. 419.

Akalın, Şükrü Haluk: “Yetmiş Beş Yılda Türk Dil Kurumu,” **Türk Dili, Edebiyatı Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt: 94, Sayı: 667, 2007, s. 9.

Akıncı, Abdulvahap: “Milliyetçilik Kuramları,” **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 1, 2014, s. 132.

Akman, Şefik Taylan: “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri,” **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, s. 85.

Aksanyar, Necati: “Türk Toplumunda Batıcılık Akımı,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1999, s. 233.

Aksoy, İlhan / Can, Candaş: “Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura’da Millet Tasavvurunun Ontolojik Temelleri,” **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, 2018, s. 146.

Aktaş, Atilla: “Genç Kalemler Sonrası Ömer Seyfettin’in Dil ve Milli Edebiyat Hakkındaki Görüşleri,” **Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2018, s. 254.

Aktürk, Habibe: “Belleten Dergisi’nin Türk Tarihçiliğindeki Yeri ve Önemi,” **Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2021, s. 168.

Alpaslan, Erhan / Aydın, Tülay: “Bir Cumhuriyet Aydını Olarak Dil ve Kültür Politikaları Işığında Hasan Reşit Tankut,” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 60, 2017, s. 33-34.

Avcı, Cemal: “Türk Tarih Tezi, Amacı, Uygulanışı ve Amacı,” **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 11, 2005, s. 18.

Aydın, Faruk: “Atatürk ve Milliyetçilik,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 42, 1998, s. 774.

Balkılıç, Özgür: “Rüşeym Halinde Türk Milliyetçiliği: Türk Yurdu Dergisi (1911-1918),” **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 266, 2010, s. 130-131.

Bars, Mehmet Emin: “Ziya Gökalp ve Türkçülük Üzerine Bazı Değerlendirmeler,” **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2017, s. 45-46.

Batuhan, Kürşat: “Usta, Osmanlı Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımlarından Türkçülüğün Cumhuriyet Üzerindeki Etkileri,” **Academia**, 2020, s. 6.

Bayraktar, Özlem: “Güneş Dil Teorisi: “Batı” ve “Türk” Arasındaki Sınırı İdare Etmek,” **Spectrum: Journal of Global Studies**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 145.

Berk, Ercüment: “Yusuf Akçura ve Fikirleri,” **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 59, 2017, s. 480.

Bolat, Bengül: “Eski Türklerde Güneş Algısı ve Atatürk’ün Güneş Olarak Sembolize Edilmesi,” **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 3, 2019, s. 613-614

Bozatay, Şeniz Anbarlı: “Türk Milliyetçiliğinin Teşkilatlanmasında Türk Ocaklarının Rolü (1912-1931),” **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, 2017, s. 125.

Bölükbaşı, Yusuf Ziya: “Türkçü-Turancı Milliyetçiliğin Düşünsel Temelleri Üzerine Bir İnceleme,” **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 10, 2018, s. 50.

Can, Gamze: “Osmanlılık Düşüncesi ve Üç Tarz-ı Siyaset’te Osmanlılık,” **Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi**, 2018, s. 15.

Cikia, Sergi: “Nikolay Yakovleviç Marr ve Türk Dilleri, Çev. İlyas Üstünyer,” **Dil Araştırmaları Dergisi**, 2019, s. 151-155.

Cin, Halil: “Hüseyin Nihal Atsız’ın Çıkardığı Orkun Dergisi’nde (6 Ekim 1950-18 Ocak 1952) Dil, Kültür ve Milliyetçilik Hakkındaki Yazılar,” **Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2018, s. 386.

Coşkun, Yahya: “Atatürk Dönemi Fikir Hareketleri,” **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 2019, s. 347.

Çağlayan, Ercan: “Türk Ocakları’nın Vilayat-i Şarkiye’de Teşkilatlanması ve Kurultaylarda Şark İle İlgili Tartışmalar (1924-1928),” **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8 Sayı: 2, 2016, s. 786-787.

Çalen, Mehmet Kaan: “Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp’e Göre Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuş Dönemi İçin Bir Dönemleştirme Teklifi,” **Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi**, 2019, s. 4-5.

Çelik, Ramazan: “Atatürk Dönemi’nde Türk Kimliğinin Yeniden İnşası: Cumhuriyet ve Son Posta Gazetelerinin 1930-1938 Döneminin Değerlendirilmesi,” **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, 2020, s. 53.

Çelik, Zafer: “Yeni Türkçe'nin Doğuşu: Türk Dil Devrimi,” **Muhafazakar Düşünce Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2005, s. 202-203.

Çiçek, Ömer: “İttihat ve Terakki Partisi: Tarihsel ve Kuramsal Bir Değerlendirme,” **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2019, s. 109.

Çilliler, Yavuz: “Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları,” **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2015, s. 48

Çoban, Melih: “Azınlıklar ve Türkleşme Bağlamında Bir Entelektüel: Tekinalp,” **Türk Yurdu Dergisi**, Sayı: 289, 2011, s. 305.

Çolak, Melek: “Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi,” **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 27, 2010, s. 376.

Demir, Gökhan Yavuz: “Türk Tarih Tezi ile Türk Dil Tezinin Kavşağında Güneş-Dil Teorisi,” **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 19, 2010, s. 391-392.

Demir, Konur Alp: “Hüseyin Nihal Atsız’ın Türkçülük Mücadelesinin Türk Devlet Yönetimindeki Algılanış Biçimi Üzerine Bir Değerlendirme,” **Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2018, s. 172.

Demir, Şerif: “Tanzimat Döneminde Bir Devlet Politikası Olarak Osmanlıcılık,” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s. 333-334.

Dikici, Erkan: “Celal Nuri İleri'nin Batılılaşma Anlayışı,” **Mavi Atlas Dergisi**, 2018.

Erdoğan, Aydın: “Yeni Bir Din: Milliyetçilik,” **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, s. 230-231.

Erkan, Ümmet: “Türk Yurdu Dergisinde Milliyetçiliğin Analizi (1911-1931),” **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:13, 2016, s. 137.

Ertan, Temuçin F. / Örs, Orhan: “Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir,” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 62, 2018, s. 53.

Gazioğlu, Duran Can: “Türk Derneğinin Yeni Lisan Hareketine Katkıları İhmal mi Edildi,” **Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi**, s. 284.

Göçgün, Önder: “Atatürk’ün Araştırmacı, Sorgulayıcı Derin Tarih ve Dil Görüşü ve Mu Medeniyeti,” **Belgi Dergisi**, Sayı: 1, 2011, s. 1.

Gökbayır, Satılmış: “Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı,” **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2012, s. 63.

Güneş, Gönül: “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 85, 2013, s. 104.

Gürsel, Ali: “Türk Yazı Devrimi,” **Asia Minor Studies**, Cilt: 9 Sayı: 2, 2021, s. 809.

İlter, Tankut: “Gizlenen Türk Tarihi,” **Gastroenteroloji Dergisi**, 2017, s. 327.

Kabapınar, Yücel: “Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Kitaplarına Etkisi,” **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 1992, s. 146.

Kahraman, Mehmet: “Türk Dilinin Cumhuriyet Devri Terimsel Gelişim Sürecine Tarihi Bakış (II),” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2017, s. 1295-1296.

Kakışım, Can: “Nihal Atsız’ın Kemalizm Eleştirisi ve Bu Eleştirinin Nedensel Çözümlemesi,” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 8, 2016, s. 2625-2626.

Kalsın, Berrin: “II. Meşrutiyet’te Fikir Gazeteciliği: Sırat-ı Müstakim, İştirak, İctihad ve Türk Yurdu,” **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 12, 2014, s. 208.

Kantar, Gökmen: “Milliyetçilik Anlayışının; Atatürk Dönemi Türk Yönetim Sistemine Yansımaları,” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2019, s. 2144.

Kara, Hidayet / Çatma, Bahattin: “Modern Türk Kimliğinin Oluşumunda “Türk Kimdir” Tartışmaları ve Türk Ocağı Kurultayı (1924),” **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2017, s. 346.

Karagöz, Savaş: “Cumhuriyet Öncesi Dönem (1909-1923) Gençliği Konu Edinen Süreli Yayınlar (Dergiler),” **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, 2018, s. 477.

Karakaş, Mehmet: “Ziya Gökalp’e Yeniden Bakmak: Literatür ve Yeniden Değerlendirme,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, 2008, s. 467.

Kavcar, Cahit: “Yazı Devrimi, Dil ve Eğitime Getirdiği Kolaylıklar,” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 1981, s. 45-46.

Kılıç, Murat: “Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi,” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 16, 2007, s. 135-136.

Kılıç, Murat: “Türkleştirme Dağında Bir Musa ve Evamir-i Aşere (On Emir),” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 172.

Küçükşen, Kübra: “Cemil Meriç’e Göre Milliyetçilik ve Birlikte Yaşam,” **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2018, s. 583-584.

Koç, Bekir: “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalıcık,” **(OTAM) Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 2016, s. 27.

Koç, Yunus: “Osmanlı Modernleşmesi Sürecinde Bir Kimlik Tasavvuru: İslâmcılık,” **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2018, s. 3189-3190.

Kodal, Tahir: “Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları,” **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 52, 2014, s. 300-301.

Korkmaz, Zeynep: “Dilde Doğal Gelişme ve Devrim Açısından Türk Dil Devrimi,” **Türkoloji Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 1972, s. 100-101.

Köçer, Mehmet: “Osmanlı Devleti’nde Türkçülük Akımının Ortaya Çıkması,” **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi**, 2003, s. 12.

Kuşçi, Ahmet: “Arşiv Belgelerine Göre İkinci Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937),” **BELLEK Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2021, s. 182.

Tüfekçi, Gürbüz: “Atatürk Milliyetçiliği,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 3, 1985, s. 913-914.

Öner, Mustafa: “Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkçe Devrimi,” **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 17, 2007, s. 76.

Ölçekçi, Haluk: “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağı’nın Ankara’daki Faaliyetleri ve Kapatılması Meselesi,” **(USBAD) Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi**, Sayı: 4, 2020, s. 670.

Örs, Orhan: “Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti,” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 51, 2013, s. 714.

Özden, Mehmet: “Atatürk Döneminde Kemalist Metinler: A’râfda Bir Kemalizm: Tekin Alp ve Kemalizm (1936),” **BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 34, 2005, s. 63.

Özel, Nevzat / Fenge, Zeynep Zeren Atayurt / Eroğlu, Çağrı / Köşker, Nisa Harika Güzel / Subaşıoğlu, Fatoş / Can, Derya: “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi: 1942-2020,” **Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 2021, s. 1276.

Özkan, Asaf: “Millet-Milliyetçilik-Millî Tarih Bağlamında Türk Yurdu Dergisi’nde Millî Tarih Oluşturma Çabaları (1911- 1918),” **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 37, 2008, s. 296.

Özkaya, Sevda / Önata, Samet: “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası’nda Türk Tarihi (1925-1977) (Bibliyografik İnceleme),” **(ASOBİD) Alın Teri Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2018, s. 98.

Özkan, Mustafa; “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2006, s. 586.

Özkul, Yunus Emre: “Akademik Literatürde Türk Tarih Tezi Sorunsalı,” **İzmir Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2019, s. 41.

Öztaş, Sezai: “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi,” **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 2, 2009, s. 94-99.

Özyurt, Cevat: “Dilde ve Edebiyette Uluslaşma: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi,” **Muhafazar Düşünce Dergisi**, Sayı: 5, 2005, s. 56.

Paçacıoğlu, Burhan: “Türk Derneği Tasfiyeci Miydi,” **(TÜBAR) Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 2001, s. 219-221.

Sakaoğlu, Saim: **Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu ve Atatürk**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Cilt: 39, 1991, s. 19-20.

Saklı, Ali Rıza: “Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti ve Milliyetçilik Anlayışının Uygunluğu Sorunu,” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2011, s. 7-8.

Semiz, Yaşar: “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası,” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 35, 2014, s. 236.

Sezgin, Sema: “Türk Yurdu Dergisinde Rusya Türkü Yazarlar, Fikirleri ve Türklüğe Katkıları,” **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, 2021, s. 318.

Sinanoğlu, Oktay: “Atatürk ve Türk Bilim Dili,” **Türk Hijyen ve Biyoloji Dergisi**, Cilt: 64, Sayı: 1, 2007.

Sivrioğlu, Ulaş Töre: “Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi,” **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2015, s. 3.

Şener, Abdülatif: “İttihat ve Terakki Cemiyetinin İktisadi ve Mali Politikaları (1908-1918),” **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 1990, s. 205-206.

Şeyhanlıoğlu, Hüseyin: “Modernleşme Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu’nun Siyasal Sistemi ve Gelişen Siyasi Düşünce Akımları,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014, s. 295.

Şimşek Ufuk: “Milliyetçilikler ve Milletin Oluşumu Üzerine Bir İnceleme,” **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, s. 90.

Taş, Kemaleddin / Göksüçukur, Betül: “Osmanlı Dönemi Batıcılık, İslamcılık Türkçülük Fikir Akımları ve Din,” **Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 22, 2019, s. 474-475.

Tayanç, Mehmet / İnce, Adem: “Türk Ulusal Kimliğinin İnşasında Güneş Dil Teorisinin Rolü ve Önemi,” **İMGELEM Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 6, 2020, s. 32.

Turan, Şerafettin: “Atatürk Milliyetçiliği,” **Türk Tarih Kurumu**, Belleten, 1988, s. 855-856.

Turgut, Serkan: “1930’lar Türkiye’inde Sosyolojinin İki Yüzü: Munis Tekinalp ve Gerhard Kessler,” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 52, 2021, s. 27-28.

Türkmenoğlu, Mehmet Ali: “Osmanlı Devleti’ni Kurtarma Planı: Osmanlıcılık,” **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, 2019, s. 410-411.

Tünay, Bekir: “Mustafa Kemal ve İttihat ve Terakki,” **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1984, s. 237.

Tıgılı, Fatih: “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8, 2006, s. 593.

Uca, Alaattin: “Atatürk İlkeleri Türk Milletine Neler Kazandırdı,” **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2017, s. 153.

Uçar, Fuat; “Türk Düşüncesinde Osmanlıcılık Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri,” **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, s. 90.

Uzun, Turgay: “Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları,” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 28, 2015, s. 7-8.

Yesevi, Çağla Gül: “Türk Milliyetçiliğinin Evrimi,” **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2012, s. 79-80.

Yıldız, Osman: “Kızılırmak Gazetesi ve Türk Ocakları (1925-28),” **(TÜBAR) Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 2006, s. 526.

Yıldızlı, Muhammed Emin: “Türkolojiye Hizmet Eden Kurumlar (1908-1932),” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 52, 2015, s. 455.

Yücel, Gökberk: “İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin İdeolojik Terkibinde Üç Tarz-ı Siyaset: Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük,” **Akademik Hassasiyetler Dergisi**, Cilt: 7, 2020, s. 505-506.

Yücel, Yaşar: **Türk Tarih Kurumu**, Belleten, Cilt: 48, Sayı: 191 - 192, 1984, s. 375-376.

DiĞER KAYNAKLAR

Akçiçek, Eren / Karayaman, Mehmet: “Atatürk’ün Türk Ocaklarına Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar,” **İzmir: Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi**, 2007, s. 30.

İnan, Abdülkadir: **Güneş-Dil Teorisi Üzerine Ders Notları**, İstanbul: Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi, 1936, s. 3.

Süel, A. Akın: **Atatürk ve Türk Dil Devrimi**, Feyziye Mektepleri Vakfı Yayınları, 2019, s. 30.

Yılmaz, Yalçın: “Türk Yurdu Dergisi’nde Mefkûre Üzerine Tartışmalar (1911-1918),” **Sosyoloji Konferansları**, Sayı: 53, 2016, s. 360.